AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nihal YALÇIN

BİREYSELLEŞME BAĞLAMINDA HETEROSEKSÜEL ROMANTİK İLİŞKİLERİN AŞK VE CİNSELLİK AÇISINDAN DÖNÜŞÜMÜ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nihal YALÇIN

BİREYSELLEŞME BAĞLAMINDA HETEROSEKSÜEL ROMANTİK İLİŞKİLERİN AŞK VE CİNSELLİK AÇISINDAN DÖNÜŞÜMÜ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi AYLİN ÇİÇEKLİ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

T.C.

Akdeniz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Nihal YALÇIN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç. Dr. Duygu ALTINOLUK	(İmza)
Üye (Danışman)	: Dr. Öğr. Üyesi Aylin ÇİÇEKLİ	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Sinem Burcu UĞUR	(İmza)

Tez Başlığı:	Bireyselleşme Bağlamında Heteroseksüel Romantik İlişkilerin Aşk ve Cinsellik Açısından Dönüşümü

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 23 / 07 / 2024

Mezuniyet Tarihi : 22/08/2024

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bireyselleşme Bağlamında Heteroseksüel Romantik İlişkilerin Aşk ve Cinsellik Açısından Dönüşümü” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Nihal YALÇIN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

18 / 07 / 2024

TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Nihal YALÇIN
Öğrenci Numarası	202152023011
Anabilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Ü. Aylin ÇİÇEKLİ
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Bireyselleşme Bağlamında Heteroseksüel Romantik İlişkilerin Aşk ve Cinsellik Açısından Dönüşümü
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	10476196
Rapor Tarihi	19.08.2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: % 3 Alıntılar dahil: % 14

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 128 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır.
Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:
( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım.
( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise:
Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

Danışman Öğretim Üyesi
Dr. Öğr. Ü. Aylin ÇİÇEKLİ

İmza

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **iii**
ÖNSÖZ ..... **iv**
ÖZET ..... **vi**
ABSTRACT ..... **vii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Modernizm 8
1.2. Modernizmden Postmodernizme 9
1.3. Bir İktidar Biçimi Olarak Heteronormativite 12
1.4. Duygular Sosyolojisi 15
1.5. Bireyselleşmeye Sosyolojik Bir Bakış 19

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANTİK İLİŞKİLERE SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

2.1. Aşk Olgusuna Çok Boyutlu Bir Bakış: 25
2.2. Romantik Aşkın Tarihi 30
2.2.1. Antik Çağ 30
2.2.2. Orta Çağ 32
2.2.2.1. Saray Aşkı (Courtly Love) 32
2.2.3. Viktoryen Dönem 34
2.3. Evlilik ve Aile Yapılarındaki Değişim 35
2.4. Tabusaldan Kamusala Cinsellik 40
2.5. Post-Romantik İlişkiler ve Takılma Kültürü 46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 58
3.2. Araştırmanın Yöntemi 59
3.3. Araştırmanın Deseni: Fenomenolojik Yaklaşım 61
3.4. Örneklem Seçimi 64
3.5. Veri Toplama Tekniği 67
3.6. Verilerin Analizi 68

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. Bulgular 70
4.1.1. Aşka Yüklenen Anlam 71
4.1.2. Bireysellik ve Özgürlüğe Yüklenen Anlam 73
4.1.3. Cinsellik 77
4.1.4. İlişkiye Yönelik Beklentiler 84
4.1.5. İlişki Tanımları 87

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

5.1. Gelecek Araştırmalara Katkılar 100
KAYNAKÇA 102
ÖZGEÇMİŞ 116

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye'de Yıllara Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2008-2023 37
Tablo 2.2. Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı, 2001-2023 37
Tablo 2.3. Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı, 2001-2023 38
Tablo 2.4. Cinsiyete Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı, 2001-2023 38
Tablo 2.5. Evli ve Birlikte Yaşayan Yetişkinler Arasında Güven ve Memnuniyet Düzeyleri 55
Tablo 2.6. Evli ve Birlikte Yaşayan Yetişkinlerin Birlikte Yaşama Motivasyonları 56
Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri 66
Tablo 4.1. Temalar 70

ÖNSÖZ

"Gizli bahçenizde
Açan çiçekler vardı,
Gecelerde ve yalnız.
Vermeye az buldunuz
Yahut vakit olmadı."

Sevgilerde, Behçet Necatigil

Beni yüksek lisans yapmaya ve bu tezi yazmaya yönelten itki, sadece akademik bir çabanın ürünü değil, aynı zamanda tezimin problematiğini oluşturan konuyu günlük hayatımda bir "soru" haline getirerek tezahür eden; düşünsel, gözlemsel ve fenomenolojik bir sorgulamanın kapısını aralayan derin bir merak ve duygusal bir arayışın yansımasıdır. Bu merakımdan doğan sorumu akademik ortamla buluşturma çabam sürecinde, ülke ve dünya gündemindeki sorunlar veya sosyolojinin diğer "daha önemli" konuları dururken niçin bu konuyu seçtiğim ile ilgili sorgulandım. Sosyolojik hiçbir konunun, hiyerarşik bir düzlemde sıralanmadığını, bunun hiyerarşik düzlemde yorumlanmasının da sosyolojik bir başka problemi doğurduğunu düşünüyorum. Ayrıca günümüzde, bireyi ve toplumu anlamanın yolunun, duygulara eğilmekten ve bu duyguları doğuran gömülü anlamı bulma çabasından geçtiğini düşünüyorum.

Tezimin ana kolonunu oluşturan romantik ilişkiler, hem bireyin içsel süreçlerine bu kadar nüfuz eden, ruhun en mahrem köşelerine dokunan; hem de toplumsal, kültürel, ekonomik ve sosyal tüm yapıların örüntüleriyle iç içe geçen, bu yapıları şekillendiren ve bu yapılar tarafından şekillenen karmaşık bir dokudur. Romantik ilişkiler, sadece iki birey arasındaki duygusal bir bağdan ibaret değil; aynı zamanda insanlık tarihinin her döneminde, toplulukların kimliklerini ve değerlerini yansıtan, bireysel ve kolektif bilinçaltını şekillendiren büyük bir güçtür. Bu nedenle, romantik ilişkilerin hem kişisel hem de toplumsal boyutlarını anlamanın sadece bireyin değil, tüm insanlığın anlam arayışının bir parçası olduğunu düşünüyorum. Bu tezi yazarken, bu derinlikleri keşfetmek ve anlamlandırmak, benim için hem akademik hem de kişisel bir yolculuk oldu.

Uzun soluklu, zorlu ama aynı zamanda öğretici olan bu süreçte, karşıma çıkan ve soruma bir renk ekleyen ya da beni yeni sorulara sürükleyen herkese, arkadaşlarıma, her esere, düşünceye, tezimde yer alan katılımcılara, onların ilişkilerine, yalnızlıklarına, taşkınlıklarına veya durgunluklarına teşekkür ederim. Yüksek lisans hayatım boyunca bana

inanan ve destek olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Aylin ÇİÇEKLİ'ye, yüksek lisans başvuru sürecim için sorumu bir tez önerisine dönüştürmem konusunda akademik ve duygusal desteği için Doç Dr. Duygu ALTINOLUK'a teşekkür ederim.

Son ve en kıymetli teşekkürüm ise; tüm bu süreçte, akademik veya kişisel alanda yaşadığım zorluklarda bana destek olan ve hep yanımda olan annem Meral YALÇIN, babam Altan YALÇIN, ağabeyim Bora YALÇIN ve kedim Pera'ya.

Anlam arayışımın parçası olan herkese çok teşekkürler.

ÖZET

Romantik ilişkiler, toplumsal süreçlerin ve kültürel bağlamın örtük anlamlarını derinlemesine barındıran karmaşık ve çok katmanlı dinamiklerle doludur. Bu bağlamda, aşk ve ilişkiler hem bireysel hem de toplumsal dönüşümlerin birer aynası olarak, sürekli yeniden tanımlanır ve yeniden yorumlanır. Bireysel özerklik, postmodern çağın kutsal kâsesi haline gelirken, romantik ilişkiler de bu yeni paradigmada yeniden şekillenmektedir. Bu bağlamda bu araştırma, 7 kadın ve 7 erkekten oluşan bir örneklem ile, bireyselleşmenin romantik ilişkileri nasıl ve ne şekilde dönüştürdüğünü anlamaya çalışarak aşkın ve bağlılığın yeni formlarını fenomenolojik bir kazı ile keşfetmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın heteroseksüel ilişkilere odaklanmasının sebebi, heteroseksüelliğin normatif yapısının, aşk söylemi ve ilişki biçimlerini de heteronormatif söylemler yoluyla yeniden üretmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer ve asıl önemli neden ise, tarihsel ve sosyolojik bir perspektiften bakıldığında, normatif bir örüntüsü olan heteroseksüel ilişkiler ile LGBTİQ+ ilişkiler; farklı tarihsel, toplumsal ve kültürel dinamikleri ve kendi özgün problemlerini içermektedir. Bu anlamda araştırmanın sorusunu tüm ilişki biçimlerini içerecek bir noktaya yerleştirmesi, bu farklılıkları göz ardı edebilir, derinliğini ve bütünlüğünü zedeleyebilirdi. Bu nedenle heteroseksüel ilişkilerle sınırlandırılmış bu çalışma, bireyselleşmenin romantik ilişkiler üzerindeki etkilerini daha net ve odaklanmış bir şekilde ortaya koymayı amaçlamıştır.

Araştırmanın bulguları, bireyselleşmenin belirsizlik, özgürlük ve çeşitlilikle karakterize edilen doğasının, romantik ilişkiler ve bağlılıkların daha esnek, daha belirsiz ve daha çeşitli formlarını ortaya çıkardığını göstermektedir. Bu daha esnek ve geçici formlar içerisinde “takılma kültürü” olarak adlandırılan yeni bir ilişki biçimi ve kültürü karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bireyselleşme, Romantik İlişkiler, Heteroseksüel, Cinsellik, Takılma Kültürü

ABSTRACT

THE TRANSFORMATION OF HETEROSEXUAL ROMANTIC RELATIONSHIPS IN TERMS OF LOVE AND SEXUALITY IN THE CONTEXT OF INDIVIDUALIZATION

Romantic relationships are filled with complex and multi-layered dynamics that deeply encompass the implicit meanings of social processes and cultural contexts. In this regard, love and relationships are continuously redefined and reinterpreted as mirrors of both individual and societal transformations. As individual autonomy becomes the holy grail of the postmodern era, romantic relationships are also being reshaped within this new paradigm. This research aims to explore the new forms of love and commitment through a phenomenological excavation, seeking to understand how and in what ways individualization transforms romantic relationships with a sample of 7 women and 7 men.

The focus on heterosexual relationships stems from the normative structure of heterosexuality, which reproduces love discourse and relationship forms through heteronormative narratives. Another and more significant reason is that, from a historical and sociological perspective, heterosexual relationships with a normative pattern and LGBTQ+ relationships involve different historical, social, and cultural dynamics and their own unique problems. Positioning the research question to encompass all types of relationships could overlook these differences and compromise the depth and integrity of the study. Therefore, this study, limited to heterosexual relationships, aims to more clearly and focusedly reveal the effects of individualization on romantic relationships.

The findings of the research indicate that the nature of individualization, characterized by uncertainty, freedom, and diversity, leads to more flexible, more uncertain, and more varied forms of romantic relationships and commitments. Among these more flexible and transient forms, a new type and culture of relationship, referred to as “hookup culture,” emerges.

Key Words: Individualization, Romantic Relationships, Heterosexual, Sexuality, HookupCulture

GİRİŞ

Bu araştırma, heteroseksüel romantik ilişkilerin ve cinselliğin postmodernizmin yapı taşlarından biri olarak bireyselleşme bağlamında nasıl bir dönüşüm yaşamakta olduğunu anlama ve açıklama amacı taşımaktadır. Araştırmanın odaklandığı temel sorun, modern toplumların en belirgin özelliği olarak bireyselleşmenin, kolektif anlam ve birlik duygusunu silikleştiren doğasında ilişkileri ne şekilde dönüştürdüğünü görmenin gerekliliğini içermektedir. Bu anlamda bu araştırmanın her aşaması, bireyselleşme kuramından beslenmektedir.

Postmodern dönemin post-romantik ilişkilerini ve cinselliklerini bireyselleşme bağlamında ele alan araştırma kavramsal ve kuramsal çerçevesinde, modernizmin birey ve toplum üzerindeki etkilerini ele almakta ve bireyselleşmenin sosyolojik boyutlarını tartışmaktadır. Modernizmden postmodernizme geçiş süreci, bireysel öznelliğin ve tercihin artan önemine ve buna bağlı olarak bireysel öznenin devinimine vurgu yaparak analiz edilmektedir.

Modernizmin felsefi temellerinin atıldığı Aydınlanma Çağı, akıl ve bilim merkezli bir dünya görüşünün gelişimine zemin hazırlarken bireyselleşmenin ön basamaklarını oluşturan insan hakları, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi düşünsel gelişmelerin de temellerini atmıştır. Bu süreç bireyi, toplumsal yapı ve otorite karşısında özgürleştirerek, geleneksel normlardan bağımsızlaşma ve kendi kimliğini inşa etme imkanını sunmuştur. Aydınlanma'nın rasyonalite ve ilerleme vurgusu, bireyin akıl ve iradesine duyulan güveni pekiştirmiştir. Modernizmin siyasal ve düşünsel boyutlarından biri olarak Fransız Devrimi de, feodal yapıların çözülmesiyle beraber bireysel hakların ön plana çıkmasına zemin hazırlamış ve bireyciliği, modernizmin merkezine yerleştirmiştir. Ekonomik ve toplumsal olarak büyük bir dönüşüm yaratan Sanayi Devrimi ile teknolojik gelişmelerin ve kentleşmenin hız kazanması, modern toplumların temel yapı taşlarını oluşturan toplumsal ve kültürel dönüşümlere ortam hazırlamıştır. Bu kümülatif etkiler, evren içindeki konumumuza dair düşünsel çerçevemizi yeniden şekillendirirken, bireyi merkeze alan modern bir özneleşme sürecini pekiştirir; akıl ve bilim temelli bir dünya görüşünün hâkimiyeti ile teknolojik ilerlemelerin hızlanması, geleneksel otoritelerin çözülmesiyle birlikte rasyonaliteyi bireyin toplumsal eylemlerinin merkezine yerleştirir. Sonuç olarak, modernizmin yükselişi, bireyin merkezde olduğu bir toplumsal düzenin ve düşünce yapısının oluşmasına katkıda bulunarak, bireyselleşmenin temelini oluşturan zihniyet dönüşümünü beraberinde getirmiştir. Bu durum, bireylerin kimlik

inşası ve toplumsal rollerini yeniden tanımlama süreçlerini derinleştirirken, aynı zamanda modern toplumsal yapının sürekli dönüşen dinamiklerine yönelik bireysel müdahale alanlarını genişletir. Modernizmin bir aydınlanma projesi olarak rasyonalite ve bilim temelinde şekillendirdiği toplumsal yapı bireyi, geleneksel toplumsal norm ve değerlerden bağımsız, özerk bir özne olarak tanımlamıştır. Kolektif kimlikler yerini bireysel kimliklerin inşasına bırakmıştır. Ancak bu sürecin getirdiği bireyselcilik, sosyal bütünlükte çözülmelere yol açmış ve modernitenin vaat ettiği kesinlikler ve büyük anlatılar sorgulanmaya başlamıştır. Bu sorgulama, modernitenin katı yapılarının ve evrensel doğrularının geçerliliğini yitirmesiyle sonuçlanmış ve böylece postmodernizm olarak adlandırılan yeni bir dönemin doğmasına zemin hazırlamıştır.

Postmodernizm, büyük anlatıların parçalandığı, mutlak hakikat iddialarının yerini çeşitliliğe, göreceliliğe, anlamın çoğalmasına bıraktığı bir dönemi ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, postmodern döneme geçişle birlikte, modernizmin akıl ve ilerleme idealleri yerini çoğulculuğa, belirsizliğe ve parçalanmış kimliklere bırakmıştır. Toplumun ve geleneğin birey üzerindeki otoritesinin gerilemesiyle, bireyler yaşamlarını sürekli yeniden şekillendiren, geçici ve esnek kimlikler benimsemeye başlamışlardır. Bu dönüşüm, toplumsal normların ve büyük anlatıların yerini, bireysel tercihlere ve yaşam tarzlarına bırakmasıyla, postmodernitenin özünü oluşturan bir çeşitlilik ve farklılık alanı yaratmıştır. Bauman (2017); belirsizlik, esneklik ve riskle karakterize edilen bu dönemi *akışkan modernite* kavramı üzerinden ele almaktadır. Akışkan modernite, ağır, katı ve sabit kuralların parçalandığı; bu belirsizlik ve akışkanlıkla inşa edilen yeni toplumsal düzende kadın ve erkeklerin güvensizlik hissi, eylemlerinin belirsizliği ve seçeneklerin bireyin omzuna yüklediği sorumluluklarla baş başa bırakıldığı bir süreci ifade etmektedir (Bauman, 2005). Sonuç olarak, modernizmin merkezinde yer alan birey, postmodernizmde artık sabit bir özne olmaktan çıkarak, sürekli değişen ve kendini yeniden üreten bir varlık haline gelmiştir. Bu süreç, bireysel kimliklerin ve yaşam tarzlarının giderek daha fazla özelleşmesi ve çeşitlenmesiyle toplumsal yapının da giderek daha akışkan, esnek ve belirsiz bir karakter kazanmasına neden olmuştur.

Özetle, bu yeni paradigmada, kimlikler artık sabit ve evrensel değil, akışkan ve sürekli yeniden inşa edilen yapılardır. Bireyler, toplumsal bağların gevşediği ve kimliklerin sürekli olarak müzakere edildiği bu postmodern zeminde, kendilerini ve dünyayı anlamlandırma süreçlerinde belirsizlikle başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Postmodernizm, bu bağlamda, modernitenin kesinlik arayışını reddeden ve bunun yerine, belirsizlik, çoğulculuk ve yerel anlatıların önem kazandığı bir dünya görüşünü benimseyen bir düşünsel dönüşümü ifade eder.

Araştırmanın temel odak noktası, postmodern dönemin belirsizlik, çeşitlilik ve risk ile karakterize edilen yapısında, toplumsal ve geleneksel normların erozyona uğrayarak bireysel tercihlere ve sorumluluğa bırakıldığı bu dönüşümün, heteroseksüel romantik ilişkiler üzerindeki etkilerini ele almaktır. Bu inceleme, bireyselleşmenin, romantik ilişkilerin dinamiklerini nasıl dönüştürdüğünü, geleneksel bağlardan bağımsızlaşan bireylerin ilişki pratiklerinde artan özerkliğin ve esnekliğin ilişkilerin doğasını nasıl değiştirdiğini anlamayı hedeflemektedir.

Bu sosyolojik analizin daha kapsamlı ve geçerli bir noktadan yapılabilmesi için ilk olarak duygular sosyolojisi boyutuyla ele alınırken, aşk olgusuna disiplinlerarası bir yaklaşım geliştirilerek; felsefe, psikoloji ve sosyolojinin aşk olgusuna dair yaklaşımları incelenmektedir. Ayrıca aşk olgusunun tarihsel gelişimi Antik Çağ'dan Orta Çağ'a, saray aşkı geleneğinden Viktoryen Dönem'e kadar uzanan bir çerçevede analiz edilmektedir.

Duygular, toplumsal yaşamın hem bireysel hem de kolektif düzeyde anlaşılmasında merkezi bir role sahip olmasına rağmen, tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi güç olan karmaşık olgulardır. Farklı disiplinler tarafından ele alınan duygular, bireyin içsel dünyası ile toplumsal yapı arasındaki etkileşimi yansıtarak hem biyolojik temellere sahip hem de kültürel olarak inşa edilen çok yönlü deneyimler olarak kabul edilir. Bu çok katmanlı yapısı nedeniyle, duygular, psikolojiden antropolojiye, sosyolojiden felsefeye kadar geniş bir yelpazede incelenmiş ve her disiplin, duyguları kendi metodolojik ve teorik perspektifleri doğrultusunda değerlendirmiştir. Duyguların sosyolojinin alanına girme süreci, modernitenin katı yapılarının, akılcılık vurgusunun ve evrensel doğrularının sorgulanmaya başladığı ve kapitalist dünya düzeninin hız kazandığı süreçte, sosyolojinin de makro alanlardan mikro alanlara yönelmesiyle gerçekleşmiştir. Sosyal inşacı yaklaşım, duyguların sosyalizasyon sürecinde öğrenilerek içselleştirildiğini ifade etmektedir. Hangi koşullarda hangi duyguları yaşamamız ve duygularımızı nasıl yansıtmamız gerektiği, kültürel kodlar yoluyla aktarılmakta ve içselleştirilmektedir. Illouz (2021) kapitalist toplum düzeninde, iktidara hizmet eden bir psikolojik söylem yoluyla duyguların "normallik" sınırlarının çizildiğini belirtir. Bu anlamda duygular, yalnızca içsel süreçlerimizin çıktıları olamayacak kadar toplumsal doneleri de barındırmaktadır. Sosyal ve romantik ilişkilerimizin duygusal katmanları da toplumsal olarak inşa edilmektedir.

Duygularımızın sosyal ve kültürel boyutu, romantik ilişkilerin ve aşk olgusunun da tarihsel bağlamda farklı kültürel düzenlerde farklı şekillerde yaşandığını ve bu bağlamda toplumsal normlar, değerler ve geleneklerin, bireylerin duygusal deneyimlerini ve romantik

ilişkilerini nasıl biçimlendirdiğini ortaya koyar. Aşk ve romantik ilişkiler, tarihsel süreç içerisinde, çeşitli kültürel ve sosyal sistemlerin etkisiyle değişim göstermiş; bu süreçler, farklı dönemlerde ve coğrafyalarda aşkın nasıl anlaşıldığını, yaşandığını ve ifade edildiğini belirlemiştir.

Duyguların önemli bir alanı olarak aşk olgusu, tarihin tozlu sayfalarında en göz alıcı şekillerde ele alınmış ve sanat alanında işlenmiştir. Muğlak ve soyut yönüyle felsefe ve sanat alanında derinlemesine işlenen bir konu olarak aşk, Antik Yunan'da evlilikten ayrışarak ele alınan bir bağlama sahip olmuştur. Yunan mitolojisinde aşk tanrısı Afrodit ve Eros iken; evlilik ve bereket tanrısının Hera oluşu, aşık olmak ile uzun süreli evliliğin ve sadakatin ayrı olgular olarak ele alındığını gösteren önemli detaylardan birini oluşturmaktadır (Bergmann, 1988: 654). Antik Yunan'da olumlu bir anlama sahip olan cinsellik ise, duygusal bir yakınlık ve paylaşım alanı olmaktan ziyade, güç ve erkek statüsünü yansıtan bir eylem olarak görülmüştür (Illouz, 2019: 37). Antik Yunan'da aşk, mitolojik ve felsefi bir tema olarak işlenirken, Roma'da daha bireysel, esnek ve duygusal bir tema olarak ele alınmıştır. Roma'da evlilik, toplumsal ve ekonomik bir işlev taşımasının yanı sıra Antik Yunan'a kıyasla daha bireysel ve esnek bir yapıya sahipti. Ancak her iki medeniyette de aşk ve evlilik birbirinden ayrı tutulmaktaydı ve birbirine içkin değildi.

Orta Çağ'a gelindiğinde, aşk ve romantik ilişkiler; Hristiyanlık, feodalizm ve saray hayatının etkisiyle şekillenmiştir. Aşk olgusuna yüklenen anlam bireyselliğinden sıyrılarak kamusal bir tartışma konusu oluştururken, cinsellik Hristiyanlığın da etkisiyle üstü günah ve ayıpla örtülen bir eylem halini almıştır. Antik Yunan'da heteroseksüellikle sınırlandırılmamış ve olumlu bir anlama sahip olan cinsellik, Hristiyanlık ile birlikte, sınırlarını heteroseksüellik üzerinden tanımlayan, evliliğin içerisine yerleştirilen ve kilisenin denetimine tabi tutulan bir alan olarak yeniden düzenlenmiştir. Ancak Orta Çağ'da aşkın bir başka yorumunu daha bulmak mümkündür: Saray Aşkın (courtly love). Saray aşkı, Orta Çağ Avrupa'sında soylu sınıflar arasındaki idealize edilmiş romantik aşk anlatısını ifade eder. Orta Çağ'ı referans alsa da modern bir terim olarak ele alınan saray aşkı, dönemin çok çeşitli sanat eserleri yoluyla günümüze çeşitli örneklerini derinlemesine iletmiş haliyle, 19. yüzyılın romantik aşk anlatılarının temelini oluşturduğu düşünülmektedir. Bu aşk türü, aşkın yolunun mübah oluşunu ve erkeğin yüce aşkını tasvir eden temalar etrafında şekillenmektedir. Erkek aşkını ve arzusunu her koşulda kucaklarken, kadınlar için bu durum tarihin bu bölümünde de günahkâr bir suç olarak kabul edilmekteydi. Saray aşkı, aşkın yüceltilmesi ve erkek arzularının öne çıkarılmasıyla şekillenmiş bir idealizasyon örneğidir. Bu tür aşk, genellikle aristokratik çevrelerle sınırlı kalmış, halk için pek erişilebilir olmamıştır. Aşka yüklenen anlam, evlilik ve

cinsellik, tarihsel dönemlerde farklı değerler etrafında şekillenmiştir. Her dönem, aşkın, evliliğin ve cinselliğin toplumsal ve kültürel bağlamda nasıl deneyimlendiğini ve yapılandırıldığını farklı şekilde yorumlamıştır.

Romantik ilişkilerin tarihsel arka planına bakıldığında görülmektedir ki, günümüzdekine benzer romantik aşk anlatısının temelleri 19. yüzyılda oluşmuştur. 19. yüzyıl öncesine bakıldığında, evlilik ile aşk ve cinsellik ayrı dünyaları temsil etmektedir. Endüstrileşmeyle beraber, modernitenin dolaşımında aşk olgusu, evlilik, cinsellik gibi alanlar birbirine entegre edilerek tek bir dünyaya dahil edilmiştir. Evlilik, toplumsal, ekonomik ve siyasal işlevlerinden arınarak bireylerin duygusal bağ ve kişisel mutlulukları doğrultusunda gerçekleştirdikleri bir etkinliğe doğru evrilmiştir. Bu doğrultuda, aşk ve cinsellik evliliğin içerisinde kendisine yer bulmuştur. Bauman (2005)'in belirttiği gibi, "bütün toplumlar anlam fabrikalarıdır" ve postmodernite tüm bu kavramların anlamını -tüm diğer kavramlar gibi- yeniden sorgular ve yeniden üretirken; modernite içerisinde aynı dünyaya dahil edilmiş bu olgular; bu olguların içerikleri ve birbirine karşı konumları doğrultusunda daha belirsiz bölgelere sahip olmuşlardır. Geleneksel romantik aşk anlatısında aşk ve romantik ilişkiler, uzun süreli bağlılık, evlilik, "sonsuza dek" gibi kalıp ve söylemlerle tanımlanırken; postmodern dönem bu kalıp ve söylemleri esneterek ve dönüştürerek yeni ilişki modelleri yaratmıştır. Günümüzde romantik aşk anlatısı ve kavramının yerini çağdaş yakınlık (temporary intimacy) kültürü almıştır. Bunun başlıca nedeni olarak, 19. yüzyılda belirgin bir form kazanan romantik aşk anlatısının tanımladığı ilişki biçimlerinin giderek bulanıklaşması ve yakınlığın farklı düzeylerini barındıran yeni ilişki biçimlerinin oluşmaya başlaması, cinselliğin yasaklarından arınarak özgürleşmesi gösterilebilir.

19. yüzyılın siyasi, ekonomik, düşünümsel gelişimleri, insan hakları ve özgürleşme hareketlerinin gündeme getirildiği, katı ahlaki yasaların esnediği bir dünyanın hazırlıklarına zemin oluşturmuştur. 1960'lar, tüm dünyada etkili olan özgürlükçü hareketler hız kazanırken feminist hareket; cinsiyet rolleri, kadın bedeni ve cinselliği gibi konular üzerine mücadeleyi temsil etmiştir. Doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaşması, kadın hareketinin sesinin yükselmesi ve liberal değerlerin toplumda kabul görmesi, cinselliğin özgürleşme sürecini hızlandıran gelişmelerdir. Cinsellik özel bir mesele olmaktan çıkartılarak, kamusal bir hak ve kimlik meselesi olarak görülmeye başlanmıştır. Cinselliğin görünürlüğünün artması ve cinsellik üzerindeki sansürün azalması, postmodern dönemin gelenekselden arındırılmış ve bireye yöneltilmiş düzeninde, cinselliğin bireysel tatmin ve özerklik arayışı etrafında şekillenmeye başlamıştır. Bu süreç, cinselliği toplumsal bir kontrol aracından, bireysel kimlik ve özgürlüğün bir ifadesine dönüştürmüştür. Cinselliğin kamusal alanda daha fazla

görünürlük kazanması, toplumsal tabuların kırılması ve cinsel kimliklerin çeşitlenmesi, bu özgürleşme sürecinin temel unsurlarını oluşturmaktadır.

Illouz (2013), günümüzdeki romantik aşk pratiğinin cinselliğin özgürleşmesi ve yaşam tarzlarının bireyselleşmesi gibi kültürel devrimler ile şekillendiğini belirtmektedir. Bu kültürel dönüşümler; ilişkilerde çeşitlenmeyi, sorumlulukların azalmasını ve cinsel tatminin ilişkinin en önemli unsuru haline gelmesini beraberinde getirmiştir. Geleneksel toplumlarda, romantik ilişkiler genellikle belirli sorumluluklar ve sosyal beklentilerle şekillendirilmiştir. Ancak, postmodern dönemde bu sorumluluklar ve yükümlülükler büyük ölçüde esnemiştir. Bireyler, ilişkilerinde daha az sorumluluk taşıma ve özgürlüğe dayalı bir yaşam tarzı benimsemeye başlamışlardır. Bu durum, ilişkinin sürekliliği ve ciddiyeti konusundaki beklentilerin azalmasına yol açmıştır. Giddens (2014), bu durumu *saf ilişki* olarak kavramsallaştırdığı ilişki modeliyle açıklamaktadır: Saf ilişkide tarafları bir arada tutan şeyin, karşılıklı tatmin ve koşulların uygunluğu olduğunu, "ikinci bir duyuruya kadar" düsturunun ilişkinin temelini oluşturduğunu belirtmiştir.

Postmodern toplumların cinsel ve romantik ilişkilerdeki değişimlerini yansıtan olgulardan biri de takılma kültürü (hookup culture) kavramıdır. Bu kültür; kısa süreli, bağlayıcılığı olmayan cinsel ilişkilerin yaygınlık kazandığı ve romantik ilişkilerin daha az kalıcı ve sorumlu bir şekilde deneyimlendiği bir toplumsal fenomen olarak tanımlanabilir. Özellikle 20. yüzyılın sonlarından itibaren, cinsellik ve romantizmin toplumsal normlarla sınırlı olmaktan çıkarak bireysel tercihler ve haz odaklı bir alan haline gelmesiyle bu kültürü şekillendiren başlıca unsurlardır. Cinselliğin merkezileşmesi, cinselliğin ilişkinin ana motivasyonu ve değerlendirme ölçütü olmasına zemin oluşturmaktadır. Ancak bu kültürün içselleştirilme süreci ve tatmini, heteroseksüel bağlamda, kadın ve erkek açısından farklılık gösterebilmektedir.

Cinselliğin özgürleşme tarihi kadın ve erkek için farklı akmıştır. Cinselliğin özgürleşme süreci ve cinsel devrim, kadın için daha yoğun bir özgürleşme hareketi içermektedir. Cinsel özgürlüğünü eline alan kadının bu kültürün bir parçası olma motivasyonu, erkeğe karşı kendisini güçlü hissetme, kabul görme, uyum sağlama gibi durumlar olabilmektedir. Bu durum, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yıkılarak daha eşitlikçi bir zihniyetin gölgesinde kalan toplumsal cinsiyetin farklı bir formunu bize göstermektedir. Gölgede kalan bu sıkışmışlığa ışık tutmak, sosyolojik bir sorumluluğu gerekli kılmaktadır.

Araştırmanın heteroseksüel ilişkilere odaklanmasının ana nedeni de budur. Heteroseksüel kültürün toplumda genel norm olması ve bir iktidar biçimi olarak heteronormativite, ilişkileri dönüştüren diğer genel toplumsal dinamiklerin yanı sıra, heteroseksüel ilişkiler üzerinde birtakım başka örüntüleri de yeniden üretmekte ve sürdürmektedir. Heteronormativitenin bu yeniden üretme ve sürdürme işlevi, heteroseksüel ilişkilerde normatif beklentilerin, toplumsal rol kalıplarının ve cinsel normların güçlenmesine neden olur. Bu bağlamda, heteroseksüel kültürün genel norm olarak kabul edilmesi, diğer ilişki biçimlerini marjinalleştirme ve heteroseksüelliği toplumsal iktidarın bir aracı olarak pekiştirme işlevi görür. Bu nedenledir ki, ilişkilerin ve cinselliğin bireyselleşme bağlamındaki dönüşümünü irdelerken, bunu heteronormativite ve heteroseksüel kültürü es geçerek ele almak sosyolojik bir noksanlık yaratacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Modernizm

Modernizm kelimesi "modern" kelimesinden türetilmiştir ve kökeni Latince "modernus" kelimesine dayanmaktadır. "Modernus" kelimesi ise "modo" kelimesinden gelmektedir ve "hemen şimdi veya "yakın zamanda" anlamına gelmektedir. Bu, modernizm diye tasvir edilen dönemin "şimdi"yi yücelten etimolojik kökenini bize göstermektedir. Berman (2017: 30), modernliğin ilk evresinde, modernizm akımını benimseyen ve savunan, geleneksel yaklaşımları reddeden, yenilikçi ve çağdaş yöntemleri tercih eden kişi anlamına gelen "moderniste" sözcüğünü günümüzdeki biçimiyle kullanan ilk kişinin Rousseau olduğunu söyler. Modernite üzerine yapılan tartışmaların temel taşlarından biri olarak görülen eserlerden biri de, Fransız düşünür Charles Baudelaire'in 1863 yılında yazdığı *Modern Hayatın Ressamı* (Le Peintre de la Vie Moderne) adlı makalesidir. Baudelaire, modernite kavramını günümüzde kullandığımız anlamına yakın olarak; geçici, anlık, koşullara bağlı olan olarak tanımlamış ve modern sanatçının görevinin, geçici olanı yakalamak ve onu kalıcı bir estetik forma dönüştürmek olduğunu savunmuştur (Baudelaire, 2010). Modernizm, geleneksel form ve değerlerin reddedilişi, yenilikçiliğin ve bireyselleşmenin vurgusu ile karakterize edilmektedir. Bu hareket, sanatta, edebiyatta, mimaride ve düşüncede büyük bir dönüşümü temsil eder ve genellikle sanayi devrimi, şehirleşme, bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler, dünya savaşları ve sosyal değişimler gibi geniş çaplı toplumsal ve kültürel değişikliklerle ilişkilendirilir.

Modern yaşam, çeşitli kaynaklardan beslenerek bugün bildiğimiz dinamik yapısına ulaşmıştır. Pozitif bilimlerin ilerlemesi, evreni ve evrendeki yerimizi anlama şeklimizi kökten değiştiren keşiflere yol açmıştır (Berman, 2017: 28). Bu keşifler, dünyaya bakış açımızı ve evrendeki konumumuza dair düşüncelerimizi yeniden şekillendirmiştir ve birey giderek doğadan uzaklaşmış, doğanın kanunlarını yıkarak suni kurallarını serpiştirmiştir. Aynı zamanda, teknolojik gelişmeler bilgi yığınlarını artırmış ve eski yapıları yıkarak yerine yenilerini inşa etmiştir. Bu süreç, yaşam biçimlerinin hızlanmasını ve aidiyet duygusunun zayıflamasını da beraberinde getirmiştir.

Endüstrileşme, tekelci iktidarların ve sınıfsal mücadelelerin derinleşmesine yol açmış, milyonlarca insanı dünyanın farklı köşelerinde yeni yaşam arayışlarına sürükleyen büyük

demografik değişikliklere sebep olmuştur (Berman, 2017). Hızla artan ve düzensiz bir şekilde gerçekleşen kentleşme, şehirleri çarpık ve karmaşık yapılar haline getirmiştir. Aynı dönemde, ulus-devletler güçlenmiş ve daha merkeziyetçi yapılar haline gelmiştir. Bu çalkantılı süreçte, kapitalizm ise kendi çıkarları doğrultusunda yönünü değiştirmeyen bir yelkenli gibi kararlı bir şekilde yoluna devam etmiştir. Tüm bu faktörlerin birleşimi, yirminci yüzyılın sürekli değişim içindeki sürecini "modernleşme" olarak adlandırmamıza neden olmuştur. Modernleşme, bir yandan bireysel özgürlüklerin artmasına ve toplumsal ilerlemelere yol açan pozitif bir anlam barındırırken, diğer yandan geleneksel yapıları ve toplumsal normları derinden sarsmıştır. Bu süreçte, bireylerin ve toplumların yaşam biçimleri, ilişkileri ve değer yargıları köklü bir dönüşüm geçirmiştir.

Marx ve Engels (1976: 31), *Komünist Manifesto*'da sanayileşme sonrasındaki burjuva sınıfını anlatırken, donmuş ve sabit hale gelmiş bütün ilişkilerin süpürülüp atılırken, yeni oluşmuş olanın ise henüz iyice yerleşmeden eskimiş hale geldiğini, kutsal olan her şeyin dünyevileştiğini -Berman'ın kitabına adını verdiği şekliyle- katı olan her şeyin buharlaştığını ifade etmişlerdir. Bu buharlaşma süreci ise, bizi yeni bir kavram arayışına götürmüş, modernizm bu süreci ifade etmek için yetersiz gelmeye başlamıştır.

1.2. Modernizmden Postmodernizme

Modernizm bir aydınlanma projesi olarak akılcılığı ön plana koyan, geleneksel olanı kendi üzerinden soyan bir süreci ifade etmektedir. Ancak bu soyma işlemi öyle bir boyut kazanmıştır ki; geçmişi, gelenekseli, anlamı bir deri gibi üzerinden atmıştır. Derisini üzerinden atmış olan bu yeni dönemin neye benzediği, nasıl tanımlandığı ise ucu açık ve çokanlamlı cümleleri içermektedir. Postmodernizmi çevreleyen tartışmalar, kavramın net bir tanımının yapılamamasını ve düşünürlerin anlamın bu bulanık sularında farklı perspektiflere yoğunlaşmasını içermektedir. Çokanlamlı ve tartışmalı bir öz barındıran postmodern dönem ve bilinç, çeşitli düşünürler tarafından farklı biçimlerde kavramsallaştırılmışlardır. Postmodernizm kimileri için modernizme bir tepki olarak ortaya çıkmışken, kimileri için "tamamlanmamış bir modernite projesi"nin devamıdır.

Caplan (1989: 262)'a göre, kendilerini "post-" olarak tanımlayan teoriler (post-modernizm, post-yapısalcılık, post-feminizm, post-marksizm, vb.), adlarında geçen kısa çizgiden sonraki gelen terimi basitçe reddetmez, karşı çıkmaz veya direnmez, bunun yerine, bu teoriler o terimle diyalektik bir ilişki kurarlar. Yani o terim ile eleştirerek, sorgulayarak, yeniden değerlendirerek ve terimin çıplak halinin ötesine geçerek eleştirel bir etkileşime girerler.

Bauman (2017)'a göre postmodernlik, modernliğin bir sonucudur ve günümüzde her zaman için bir şeyin "post-"unun olması modernitenin ayrılmaz bir parçasıdır. "Modern olma"nın yüz yıl kadar önce en üst mükemmellik aşamasına ulaşmakla tasvir edilirken şimdi'nin ise sonu gelmeyen bir gelişme süreci ve ulaşılabilecek nihai bir amacın, isteğin olmamasıyla karakterize edildiğini belirtir. Bu durumu kendi terminolojisinde "*akışkan modernite*" olarak tanımlar. Akışkan moderniteyi, modernitenin dayanıklı ve katı yapılarının yıkılıp yok olan ve onlardan kalan boşluklara hücum eden kısa ömürlü, geçici şeylerin dehşet verici görüntüleri olarak tasvir etmiş ve insanların bu yeni ve geçici heyecanların içine kaçınılmaz olarak sürüklendiğini ifade etmiştir. Akışkan modernitenin insan ilişkilerinden ekonomiye, kültürel yapıdan toplumsal kurumlara kadar her alanda etkisini gösterdiğini savunur.

Jameson (2018), postmodernizmi modernizasyon süreci tamamlandığında ve doğa odaklı yaklaşım sona erdiğinde elimizde kalan şey olarak tanımlar. Ona göre postmodernizm, modernizmin eleştirel ve ütopik potansiyellerini yitirdiği ve yüzeysel bir estetik anlayışa dönüştüğü bir alanı ifade eder. Postmodern bilinci ve dönemi, metalaşma ve tüketimin doruk noktasına ulaşması olarak tasvir eder ve kültür alanının meta alanına dönüştüğünü söyler. Başka bir ifadeyle, postmodernizmi geç kapitalizmin kültürel mantığı olarak görür ve modernist formların ve ideolojilerin aşılmasını savunur.

Habermas (1994), postmodernizmin modernist projeyi tamamlamaktan ziyade onun krizini derinleştirdiğini savunur. Ona göre, modernite hala tamamlanmamış bir projedir ve eleştirel akıl ve rasyonalite üzerinden devam ettirilmelidir. Huyssen (1987) ise, modernizm ile postmodernizmin arasında net bir ayrım yapmanın zor olduğunu ve postmodernizmin aslında modernizmin bir genişlemesi olduğunu savunmaktadır.

Baudrillard postmoderniteyi kavramsallaştırma ve açıklama konusunda önemli bir figürdür. İçinde bulunduğumuz postmodern dönemi *Simülakrlar ve Simülasyon* (1981) ve *Tüketim Toplumu* (1970) eserleri üzerinden açıklar. Simülasyon kuramı, gerçekliğin sorgulanması üzerine kuruludur. Baudrillard'a göre, günümüzde gerçeklikle olan ilişkimiz kaybolmuştur ve gerçek bir daha geri dönmeyecektir. Burada yitirilen ve yerine konan şey bir taklit veya parodi değil aksine, gerçek ile taklidin ve gerçek ile düşsel olanın arasındaki farkın tamamen yok olmasıdır, gerçekliğin değer yitimidir. Gerçek dünya ile imgeler arasında bir ayrım yapma becerisi günümüzde tamamen kaybolmuştur. "Gerçeklik" doğrudan yaşadığımız bir deneyim olmaktan çıkmış ve televizyon ekranlarından bize sunulan bir olgu halini almıştır. Böylece, iktidar veya sistem tarafından belirlenen kurgusal gerçeklik, "gerçek" olarak

sunulurken, asıl gerçeklik de kurgusal hale gelir; yani gerçeklik ile kurgu arasındaki ayrım kaybolur, geriye sadece imgeler ve semboller kalır. Bu noktada, artık "anlam" veya "iletişim" kavramları da gerçek anlamını yitirir ve anlamın kurtarılması artık mümkün görünmez (Baudrillard, 2011). Bu bağlamda, Baudrillard'ın analizleri postmodernizmin gerçeklik algısı ve iletişim dinamikleriyle sıkı bir şekilde bağlantılıdır.

Baudrillard'ın postmodern dönemi tasvir ettiği bir diğer olgu ise tüketim kültürünün bir tüketim toplumu yarattığı görüşüdür. Tüketim kültürünün sadece ürünü değil, boş zamanı, söylemi, hazzı ve hatta kimliği tüketilebilir formlara bürüyen yapısı, ortaya hedonist bir birey tasviri çıkarmıştır. Felsefi bir terim olarak hedonizm veya hazcılık, hazzı yaşamın temel amacı olarak gören bir düşünce sistemidir. Hedonist birey, tüketim kültürünün merkezinde yer alır ve bu kültür tarafından şekillendirilir. Bu birey, hayatını sürekli olarak yeni deneyimler ve ürünler aracılığıyla zenginleştirmeye çalışır. Bu bağlamda tüketim kültürü, bireylere sürekli olarak haz peşinde koşmayı ve anlık tatminlere odaklanmayı teşvik eder. Bu kültürde, ürünler ve hizmetler yalnızca işlevsel değil, aynı zamanda sembolik değerler taşır. Tüketici kültürü, bireylerin kimliklerini tüketim kalıpları üzerinden tanımlamaya başladıkları bir yapı sunar. Baudrillard, tüketim nesnelerinin ve hedonist birey tasvirinin sosyal ilişkilerin önemli bir aracı olduğu vurgusunu yapar. Aile ve arkadaşlık ilişkileri, romantik ilişkiler ve bireyin kendisiyle kurduğu ilişki tüketim alışkanlıkları üzerinden şekillenir.

Lyotard (2013), postmodern olanı modernin bir parçası olarak görür ve postmodernizmi "anlamın kaybı" olarak tanımlar; büyük anlatılar ve evrensel doğruların artık geçerliliğini yitirdiğini, bilginin parçalandığını, tüm bunların belirsizlik ve çeşitlilik içinde eridiğini belirtir. Ona göre, modern dönemde bilgi ve anlam; büyük anlatılar adı verilen evrensel meta-hikayeler tarafından sağlanırdı ancak postmodern dönemde artık tek bir evrensel anlam veya doğru yoktur ve bunun yerine çeşitli, öznel anlamlar ve doğrular bulunur. Scott Lash (1988), postmodernizmin farklılaşmanın bozulmasını (de-differentiation) ve figürel olanın egemenliğini içerdiğini ve bunların postmodern anlamlandırma biçimlerinin temelini oluşturduğunu savunarak daha sıkı bir tanım yapmaya çalışmıştır (Featherstone, 1996: 33). Başka bir şekilde ifade edecek olursak, postmodernite denen dönem, modernitenin tekil gerçekliğinin, farklı gerçekliklere dönüşebildiği, değiştirilebildiği, bölünebildiği ve iç içe geçebildiği bir dönemi ifade eder. Modernizmin temelinde yer alan akılcılık, evrensellik ve kesinlik anlayışının yarı yolda çözülmesiyle birlikte kavramların, yapıların ve kurumların parçalanması süreci yaşanmaktadır. Bu, bildiğimiz her şeyin bölünüp farklı perspektiflerden ele alınması anlamına gelir. Modern dönemin ürettiği tekil anlamlar, doğrular, kurallar, gelenekler, diller postmodern dönemde üretilip yıkılma döngüsü etrafında genişler.

Postmodernizmin kavramların altını oyan ve parçalayan yapısı, modernitenin siyah ve beyaza dayanan ikiliklerini grinin tonlarına bölmüştür.

Modern bilincin algılama ve anlamlandırma süreci ilke ve kuralları içerirken, postmodern bilinç bu sınırları kaldırır ve anlamı bir ilksesizlik üzerine kurar. Bu nedenle postmodern dönem ilkesizlik, çokanlamlılık, "o" veya "bu" olabilen bir kuralsızlık üzerine inşa olur. Anlam da, dil de, gerçeklik de sabit ve belirlenmiş değildir. Featherstone (1996) bu durumu, postmodernistlerin sayısı kadar postmodern tanım vardır diye ifade eder. Bir tüketim nesnesinin -ki bu dönemde her şey metalaştırılmıştır ve bir tüketim nesnesine dönüştürülmüştür- tek veya mutlak bir anlamı yoktur; anlamlandırma ve yorumlama süreci tamamen öznel bir süreci kapsamaktadır. Bu anlamda, bilinç sayısı kadar anlam üretilebilir.

Derrida postmodernizm terimine hiçbir zaman açık bir gönderme yapmasa da (Huttunen, 2007), yapısöküm teorisi ile anlamın ve hakikatin belirsizliğini değişkenliğini ve merkezsizleşmesini vurgulayan felsefi bir yaklaşım sunar. Yapısöküm teorisi, metin ve fikirlerin içsel çelişkilerini ve zıtlıklarını ortaya çıkarma çabasıyla; anlamın sabit olmadığını, sürekli olarak ertelendiğini ve sürekli olarak yeniden yazılması gerektiğini savunur. Derrida (1981) yapısöküm teorisinin, bir metnin yapısının parçalanması olmadığını, metnin zaten kendi kendisini parçaladığının gösterilmesi olduğunu belirtir. Anlamın ve dilin sınırlarının belirsiz ve bir temelden yoksun olduğu postmodern dönemde her şey şeffaf, değişken ve kararsızdır (Orman, 2015: 80). Bu anlamda Derrida'nın yapısöküm teorisi postmodernizmin anlam yitiminde bir anlam kazanmaktadır.

Sonuç olarak, postmodernizm modernizmin ikiliklerinden kurtulmuş, evrensel hakikat ve tek bir doğru fikrinden uzaklaşarak; anlamın sabit ve kesin olmadığı, çokanlamlı bir dünyanın tasviridir. Bu durum, bireyin anlam arayışında belirsizliklerle dolu bir yolu, kendi özgürlüğünün ona yüklediği sorumluluklarla yürümesi anlamına gelmektedir. Posmodernizmi tasvir eden geçicilik, belirsizlik ve değişkenlik; maddi dünyadan sosyal ilişkilere, kültürel değerler ve bireysel kimliklere kadar sirayet ederek bireysel ve toplumsal yaşamın her alanında kendini göstermektedir.

1.3. Bir İktidar Biçimi Olarak Heteronormativite

Heteronormativite, cinsiyeti ve cinselliği kadınlık ve erkeklik olarak ikili karşıtlık üzerinden tanımlayan ve buna bağlı olarak heteroseksüelliğin toplumda başat norm olarak kabul edildiği ve biyolojik temellendirmeler ile heteroseksüellik üzerinden inanç, düşünce ve kabuller üreten bir iktidar sistemini ifade etmektedir. Cinsel bir uygulama olarak

heteroseksüellik, 'doğal' (biyolojik) cinsiyet farklılıklarının 'doğal' bir sonucu olarak meşrulaştırılmakta ve heteroseksüelliğin temelinde arzunun cinsiyetlendirilmesi, yani "karşı cinse" ilgi duymamız gerektiği fikri yatmaktadır (Jackson, 1999: 154). Diğer bir deyişle, heteroseksüellik, iktidar ve baskı mekanizmalarının içine gömülü normatif bir statüye sahiptir. Toplumsal ve kültürel düzeyde cinsiyet ve cinsellik; heteroseksüel söylem üzerinden üretilir ve denetlenir. Cinselliği denetleyen toplumsal mekanizmalar, cinselliği heteroseksist söylem üzerinden üretmektedir. Heteroseksüelliğin genel norm olarak görülmesi, heteronormativite olarak adlandırılmaktadır.

Heteronormativite terimi 1991 yılında Warner ve Seidman tarafından ortaya atılmasından bu yana, sosyal bilimler alanında heteronormativitenin sosyal tabakalaşmanın ve baskının mekanizmaları olması konusunda (Marchia ve Sommer, 2019) literatürde ve toplumsal yaşamda daha çok tartışılan bir problematik halini almıştır. Ancak bir iktidar biçimi olarak heteroseksüel kültür ve baskısının eleştirisi sosyal bilimler alanında izi daha eskilere dayanan bir geçmişe sahiptir.

Foucault "*Cinselliğin Tarihi"* (History of Sexuality) (1978) adlı eserinde, cinselliğin kamusal söylemler tarafından düzenlenmesi ve denetlenmesinin heteroseksüellik üzerinden yapıldığından ve eşcinselliğe yönelik baskılara değinerek heteroseksüel kültürün dayatmalarından bahsetmiştir. MacKinnon (1982) ise, heteroseksüel kültür üzerinden arzunun organize edildiği ve cinselliğin örgütsel olarak kamulaştırıldığını ve bu sistemin heteroseksüel dayatmanın katılaşmış biçimi olarak toplumsal cinsiyet ve aile gibi yapı ve kurumlar üzerinden sürdürüldüğünden bahsetmektedir. Wittig (1993), feminist teorinin o dönemde henüz ele almadığı bir sorunsal olarak heteroseksüelliği, sadece cinsel bir yönelim olarak değil siyasi bir rejim olarak da ele aldığı "*The Straight Mind"* adlı eserinde, toplumsal sözleşme ile heteroseksüelliğin üst üste bindirilen iki kavram olduğunu ve toplum içinde yaşamanın heteroseksüellik içinde yaşamak olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle, toplumsal yapı ve kurumlarca üretilen sosyal ve kültürel anlatılarla pekiştirilen bir iktidar biçimi olarak cinsellik, heteroseksüellik üzerine inşa edilmiştir. Wittig, zorunlu heteroseksüel söylemin sessizliğinde, kişinin cinsiyet zincirlerinden kurtulacağını ve böylece gerçek bir hümanizmin başlayacağını iddia eder (Butler, 2008: 69).

Butler (1989) Cinsiyet Belası adlı kitabında, feminist kuram içerisindeki heteroseksüel varsayımı eleştirmiş ve feminist kuramın kendi içerisinde heteroseksist söylemi sürdürmesinin dışlayıcı toplumsal cinsiyet normları oluşturduğunu ve bu söylemlerin homofobik sonuçlar doğurduğunu belirtmiştir. Butler (2008: 74)'e göre, toplumsal cinsiyetin

ardındaki siyasal arka plana bakıldığında, zorunlu ve doğallaştırılmış heteroseksüel söylem, toplumsal cinsiyet ve heteroseksüel arzu pratikleri üzerinden ikili ilişki olarak düzenlenir. "Eril" ve "dişil" terimlerinin ikililiğinin karşıtlığına dayalı bu farklılaştırma ediminin sonucu olarak iki terim de sağlamlaştığını söyler. Böylece cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve arzunun kendi iç tutarlılıkları heteroseksüel söylem üzerinden sağlanır. Bu anlamda, toplumsal cinsiyeti üreten söylem, tüm yolunu heteroseksüellik üzerinden kurar ve sürdürür.

İktidarın görünümleri heteronormativitenin içine yerleşiktir ve onu üretir (Bell, 2009: 118). Heteroseksüel kültür kendisini toplum olarak yorumlarken; insan birlikteliğinin temel biçimi, cinsiyetler arası ilişkilerin modeli ve kendisi olmadan toplumun var olamayacağı bir yeniden üretim aracı olarak düşünür (Warner, 1993). Heteroseksüel ideolojinin doğasında bulunan bu kabuller, toplumun cinsiyet rollerini katı bir biçimde belirlemesine ve toplumsal cinsiyeti yeniden üretmesine yol açar. Toplumsal normlar ve kurumlar aracılığıyla, heteroseksüel söylem meşrulaştırılır ve diğer ilişki biçimleri görünmez hale getirilir. Bu durum, cinsel kimlik çeşitliliğinin reddedildiği baskıcı bir yapı oluşturur. Bu bağlamda, heteroseksüel kültürün kendisini toplum olarak yorumlaması, toplumsal cinsiyet normlarının ve heteroseksüel hegemonyanın güçlendirilmesine katkıda bulunur. İktidar ve onun izdüşümü olarak görülen, her alana sızan "heteroseksüelliğin normatif statüsü" (Jackson, 1999: 159) olarak heteronormativite; kurum, örgüt, kültür, sinema, medya, aile veya sosyal kimlik gibi çok çeşitli alanlarda karşımıza çıkmaktadır ve devamlı olarak yeniden üretilmektedir.

Özetle heteronormativite, toplumsal yapıda heteroseksüel ilişkilerin hegemonik bir biçimde ana kabul olarak karakterize edildiği ideolojik bir yapıdır. Bu normatif sistem, cinsel kimliklerin ve ilişki biçimlerinin çeşitliliğini reddederken -veya yalnızca heteroseksüellik üzerinden ilişki pratiklerini çeşitlendirirken- heteroseksüel ilişkileri birincil ve doğal olarak gösterir. Bu durum heteronormatif ideolojinin, toplumsal cinsiyeti yeniden üretirken heteroseksüel olmayan bireylerin ve ilişki biçimlerinin ötekileştirildiği bir toplumsal söylem ve kültür oluşturur. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet rollerinin heteroseksüel söylem üzerinden üretimi, yalnızca diğer cinsiyetleri ve ilişki biçimlerini ötekileştirmekle kalmaz, aynı zamanda inşa ettiği toplumsal cinsiyet kalıpları ile "eril" ve "dişil" olanı ayrıştırarak "erkeklik" ve "kadınlık"ların da nasıl olması gerektiğini tanımlar. Bu bağlamda, heteronormativitenin sorgulanması, toplumsal cinsiyet normlarını ve ilişkilerin çeşitliliğini göz önünde bulunduran daha kapsayıcı bir sosyolojik analiz için kritiktir. Araştırmanın problemini heteroseksüel ilişkiler üzerinden oluşturması, bu tarihsel ve sosyolojik arka planın spesifik bir analizini yapmak için gerekli görülmektedir.

1.4. Duygular Sosyolojisi

Bu çalışmanın ana eksenini oluşturan romantik ilişkilerin sosyolojik boyutunu irdeleyebilmek için ilk olarak duygular sosyolojisinden bahsetmek uygun olacaktır. Bireyin bilişsel, fizyolojik, sosyal ve kültürel olarak yaşadığı duygular, insanlığın ilk çağlarından beri tartışılan bir konu olmuştur. Duygu olgusunu tanımlamaya yönelik çabalar psikolojinin ve Darwin'in erken dönemlerine kadar götürülebilir. William James'in 1884 yılında yayınlanan makalesinde sorguladığı *"duygu nedir?"* sorusu hala tartışılan bir konudur (James, 1884'ten akt. Seçer, 2005: 815). Duyguların kavramsallaştırılması ve sorunsallaştırılmasındaki güçlükler nedeniyle duygulara, bireysel ve psikolojik bir alan olarak felsefe ve psikoloji disiplinlerince daha çok ilgi gösterilmiş ve psikoloji, nöroloji, biyoloji gibi bilimlerin araştırma konusu olmuştur. Bunun en önemli nedenlerinden biri, bir bireyin duygu deneyiminin kişisel ve mahrem yanını, kolektif veya sosyal boyutundan daha kolay ortaya çıkarmasıdır (Barbalet, 200: 9).

Duygular, öznenin olay ve durumlara karşı fenomenolojik olarak belirgin veya örtük tepkilerini, bedensel değişikliklerini ve davranışlarını tetikleme kapasitesini içeren (Scarantino ve De Sousa, 2018), bireyin içsel deneyimlerini ve bu deneyimlerin dışa vurumlarını şekillendiren karmaşık psikolojik süreçler olarak tanımlanabilmektedir. Amerikan Psikoloji Derneği ise duyguyu; "deneyimsel, davranışsal ve fizyolojik unsurları içeren, bir bireyin kişisel olarak önemli bir konu veya olayla başa çıkmaya çalıştığı karmaşık bir tepki örüntüsü" olarak tanımlar ve duygunun genellikle hissetmeyi (feeling) içerse de, dünyayla açık veya örtük bir etkileşim içermesi bakımından hissetmekten farklı olduğunu belirtir (American Psychological Association, 2024). Bu bağlamda, duygular yalnızca bireysel deneyimler değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimlerin ve ilişkilerin de temel unsurlarıdır. Duygular, sosyal bağlamda şekillenir ve sosyal normlar, kültürel değerler ve grup dinamikleri tarafından yönlendirilir. Örneğin, toplumun beklentileri ve kuralları, bireylerin hangi duyguları ifade edebileceğini ve hangi durumlarda bu ifadelerin uygun olacağını belirler. Bu nedenle, duyguların toplumsal boyutunu anlamak, bireylerin duygusal deneyimlerini ve bu deneyimlerin toplumsal etkileşimlerdeki rolünü anlamak için kritik öneme sahiptir.

Ancak duyguların bu sosyolojik boyutu sosyoloji literatüründe kendisine çok daha geç yer bulmuştur. Bu gecikmenin başlıca nedenlerinden biri, Aydınlanma felsefesinin bireyin aklına ve bilime duyduğu salt güven ile inşa edilen ilerlemeci fikrin (Vural, 2021), duyguların aklın ve bilimin dünyasına dahil olmadığı düşüncesini beraberinde getirmesidir. Bu anlamda aydınlanma düşünürlerinin çoğu bireyin problemlerini ancak akıl yoluyla çözebileceğine inanır (Cevizci, 2017: 145). Akılcılığın ön plana çıkmasıyla sorunsallar bilimin alanına

girebildiği boyutta, yani hesaplanabilir ve ölçülebilir olduğu takdirde ele alınmaktaydı. Aydınlanma düşüncesinin öncülerinden olan R. Descartes'ın beden-ruh düalizmi, bedenin bilimin alanına girerken ruhun ise felsefe ve ilahiyatın alanına girdiğini savunması (User, 2020: 75) da akılcılığı besleyen ve duyguları ruhun alanına iten başat düşüncelerden biri olmuştur. Bir diğer neden ise, klasik sosyolojinin toplumu ve toplumsal dinamikleri makro düzeyde ele almasıdır. Duygular tam da bu sebeplerden sosyolojinin konusu olmakta gecikmiştir. Ancak klasik sosyoloji literatürüne bakıldığında, duyguların önemine dair bazı ipuçları görmek mümkündür. Marx'ın yabancılaşma kavramında, emeğine yabancılaşan proletaryanın duygusal deneyimleri ve yoksunluğu çalışma koşulları ve sermaye ilişkilerinin bir sonucu olarak incelenirken; Simmel'in bireysellik ve çatışma analizinde ise duyguların sosyal etkileşimlerdeki rolü duygusal uyarılma olarak incelenir (Turner, 2009: 340). Durkheim (1897) ise, intihar üzerine yaptığı çalışmalarında, bencillik, anomi, coşku gibi duygulara yer vermiştir. Bazı çalışmalar (Barbalet, 2001; Hochschild, 1975) Weber'in rasyonelite kavramında rasyonelite ve duygu arasında kurduğu ilişkiyi kusurlu bulsa da, Weber'in rasyonalite kavramında eylem tipleri sınıflandırması, duygusal bir boyut içermektedir. Klasik sosyologların duygular üzerine yaptıkları dolaylı atıflar bir kenara bırakılırsa, duyguların sosyolojik boyutu modernleşmenin rasyonel insan vurgusu ekseninde uzun süre tartışma dışında bırakılmıştır (Üçer, 2020: 1). Sosyolojinin bu katı pozitivist tavrı 1970'lerle birlikte sorgulamaya başlaması, yorumsayıcı yaklaşımlar ve niteliksel yöntemlerin önem kazanması gibi durumlar, duyguların sosyolojinin alanına girmesine zemin hazırlayan bazı önemli gelişmelerdir.

Duygular hangi disiplin tarafından bir araştırma konusu olursa olsun tanımı muğlak bir olgudur. Scheff (1983: 334), duyguları konu alan çağdaş yaklaşımların çeşitlilik ve çatışma ile karakterize edildiğini söyler. Çeşitli bilim alanları tarafından ele alınan duyguların evrensel ya da kültürel olarak mı deneyimlendikleri hakkındaki tartışmalar metodolojik tartışmaları da beraberinde getirmektedir. En genel anlamıyla duygu sosyolojisini tanımlamak gerekirse "kültürün hissetme biçimimizi nasıl şekillendirdiği" üzerine odaklandığı ifade edilebilir (Yıldız, 2007: 129). Duygular bireysel ve şahsi bir olgu olarak görülmekle birlikte, gündelik yaşantıda üstlendiği önemli fonksiyonlar bağlamında oldukça sosyolojik de bir olgu olduğunu söylemek mümkündür. Bericat (2016: 496), duyguların sosyal olgular olması ve sosyal davranışların temellerini açıklamada gerekli olması nedeniyle sosyolojinin bu alanı incelemesi gerektiğini belirtmektedir. Duygular, bireylerarası etkileşimlerden kültürel normlara kadar pek çok sosyal olgunun merkezinde yer alır ve bu nedenle sosyoloji, insan topluluklarının içinde duygusal deneyimlerin nasıl yaşandığını, paylaşıldığını ve toplumsal yapıların nasıl

etkilendiğini anlamak için bu alanı inceleme konusu yapmıştır. Rafaeli ve Worline (2001:96) da belirttiği gibi, bizler sosyal birer varlık olduğumuz için aynı zamanda duygusal varlıklarızdır ve duygularımız da bu anlamda sosyaldir.

Duygular Barbalet (2001:9)' göre, sosyal süreçlerin sonucu veya etkisi olarak, sosyolojik incelemeye ve açıklamaya uygundur. Steven Gordon ise, duyguların sosyal olarak inşa edildiğini iddia ederek kökeninin insan biyolojisinde değil, kültürde olduğunu belirtir (Gordon'dan akt. Turner, 2009: 341). Biyolojik bir temeli bulunan duyguların aktarımının davranışlar, dilsel ögeler ve sosyal ilişkiler yoluyla gerçekleşmesi, onu kültürel ve toplumsal bir bağlama oturtur. Duygular biyolojik bir anlam taşısa bile kültür, bireylerin nasıl hissetmesi gerektiği ve duygularını nasıl ifade etmesi gerektiği noktasında yadsınamaz bir role sahiptir. Çağın hızlı akışkanlığında biyolojik evrimden daha hızlı işleyen kültürel bir evrimden bahsetmek mümkün. Duygular da bireyin kültürel evriminde daha hızlı bir şekilde dönüşmekte ve değişebilmektedir. Bu anlamda duygunun en önemli boyutlarından birinin sosyal faktörler olduğunu söylemek mümkündür. Zira, gündelik yaşantının her alanında toplumsal yapılar ve sosyalleşme pratikleri duyguları etkilerken aynı şekilde duygular da sosyalleşme pratiklerini şekillendirir.

Sosyal inşacı yaklaşım, duyguların deneyimlenme ve dışa vurulmasını sosyalizasyon sürecinde öğrenilen bir durum olarak ele alır. Buna göre, kültürün düzenlemiş olduğu sosyal yapılar ve ilişkiler içerisinde hangi koşullarda hangi duyguların yaşanacağı, yaşanması gerektiği mevcut kültürel normlar ve ideolojik söylemler yoluyla belirlenmiştir. Bu anlamda ideolojik söylem yoluyla oluşturulan ve kültürel normlar tarafından beslenen duygulara dair beklentiler ve kabuller; bize hangi durumlarda hangi duyguları hissetmemiz gerektiği, bu duyguları ne oranda yansıtmamız gerektiği hakkında bilgi verir. Sınırları belirlenmiş hissetme biçimleri dışına çıkan bireyin davranışları, toplum tarafından "kaçınılmaz olarak ya kriminalleştirilir ya tıbbileştirilir" (User, 2020: 82). 1970'lerde sosyal bilim literatürüne giren tıbbileştirme terimi, gündelik yaşam içerisindeki insan deneyiminin giderek daha büyük bir kısmının tıbbi hakimiyet ve denetim altına girdiği bir süreci ifade eder (Conrad, 1992: 210). Bu anlamda bu perspektif, gerçekliği ve bilgiyi toplumsal olarak inşa edilmiş ve inşa edenler tarafından şekillendirilmiş olarak sunarak bu kategoriler dışında herhangi bir a priori gerçekliğin olduğu varsayımını paranteze alır (Conrad, 1992:211-212). Duyguların tıbbileştirilmesi, bireyin duygularını ve bu duyguları oluşturan toplumsal arka planı bağlamdan çıkararak bireyin kendisini patolojikleştirir. Bu durum duyguları tıbbileştirme sürecinde, problemlerin giderek daha fazla bireyselleştirilme riskini barındırır (Özer ve Bozok, 2024: 34). Birey, hayatının ve mutluluğunun tüm kontrolünü eline alarak iplerini

sıkıca elinde tutmak durumundadır. Yaşanan kayıpları veya üzüntüleri bile bir kişisel gelişim fırsatına dönüştürmesi beklenir (Lerner, 2023). Aksi takdirde, yani psikolojinin ve toplumun genel yargısıyla uyuşmayan bir yas süreci yaşar veya duygulara gömülürse bu durum patolojikleştirilir. Duygunun sosyal bağlamdan arındırılarak tanımlanması sorumluluğu bireye yıkarken, günümüzde herkes psikolojik tanılarını da kimliklerine ekleyerek gündelik yaşamını sürdürmektedir. Bunun örneğini 1980'lerin sonunda piyasaya çıkan Prozac adlı antidepresan ilacının pazarlama stratejisinde gözlemlemek mümkündür. Horwitz (2011), bu ilacın kendisini değil, hastalığı pazarlayan bir reklam stratejisi benimsendiğini belirtmiştir. Bu süreçte ABD'de depresyon tanısı ile ilaç kullananların sayısının on yıl içinde %40 artış gösterdiği tespit edilmiştir (Dworkin, 2001). Duyguların tıbbileştirilmesi, sosyolojik perspektiften bakıldığında toplumsal normlar, iktidar ilişkileri ve kültürel bağlamlar çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Sosyolojinin mikro alanlara yönelmesi, dünyanın ve kapitalizmin de mikro olana yönelmesiyle benzer tarihlere denk gelmektedir. Kültürün bireyin neyi, nasıl hissetmesi ve ifade etmesi gerektiğine ilişkin kurallar içerdiğini belirten Thoits (1989)'e göre, sosyolojide duygulara olan ilginin artmasının sebeplerinden biri, insanların yalnızca rasyonel-ekonomik kaygılarla motive edilmediğinin anlaşılmasıyla ilintilidir. Illouz (2021), sanayi sonrası Amerikan toplumunda hizmet ekonomisinin de yükselişiyle duygularla ilgilenen bilimsel bir söylemin gelişiminden bahseder. 1920 sonrası durgunluk döneminde artan işsizlik oranları, dünya çapında ekonomik bir çöküşün yanı sıra, ekonomik temelli ruhsal bir çöküşü de beraberinde getirmiştir. Belirsizlik insanların hayatında daha belirgin bir yer edinmeye başlamıştır. Psikolojinin alanı, iktidara hizmet eden bir şekilde orduyu ve ciddi ruhsal bozuklukları kapsasa da, 1946 Ulusal Ruh Sağlığı Yasası ile birlikte, sıradan insana yönelerek yetki sınırlarını arttırmıştır (Illouz, 2021). 1960'lara gelindiğinde psikoloji bilimi, güvenilirliğini kanıtlamış ve kurumsallaşmış bir şekilde, "normal"i tarif eden bir güce ulaşmıştır. Bu dönemde psikologlar, bireyin yaşamını ve insan ilişkilerini hem sosyal hayatta hem iş-yaşam dengesi bağlamında iyileştirme göreviyle alanlarını daha da genişletmişlerdir. Böylece özellikle eğitimli ve orta sınıf olan bireye yönelik psiko-terapötik hizmetlerin alanı da genişlemiştir. Sınıf çatışmasını en etkisiz formuna getirmek için şirketlerin çıkarlarıyla da örtüşen bir psikoloji dili oluşmaya başlamış ve bu kimi sosyologlar tarafından iş-yaşam dengesi üzerinden üretilen psikoloji söyleminin daha güçlü bir kontrol biçimi olduğu savunulmuştur. Illouz (2021) ise, bu görüşün tersine, gelişen bu psikoloji söyleminin işçi ve işveren arasındaki güç ilişkilerini görece daha çok demokratikleştirdiğini, eşitlik ve iş birliği üzerinden yeni bir sosyalleşme ve duygusallık biçimi geliştirdiğini savunmaktadır.

Literatür incelendiğinde; duygular sosyolojisi terimini, duygu ve sosyoloji arasındaki ilişkiyi yansıtarak kullanan ilk isim Hochschild'tır. Hochschild (1975; 1983), kültürün duygularımızı nasıl yaşamamız ve ifade etmemiz gerektiğini, duygusal emek kavramı üzerinden açıklamış ve duygularımızın işletmeler tarafından nasıl kontrol edildiğini ve bu kontrolün çalışanlar üzerindeki etkilerini incelemiştir.

Duyguların sosyal ve kültürel boyutunun sosyolojik analizi, sosyal etkileşim süreçlerini ve dolayısıyla insan ilişkilerini anlayabilmek için önemlidir. Sosyal bir durumda ne hissedildiği, etkileşimin içeriğine ve sonucuna, sosyal ilişkinin türüne, ilgili normlara ve değerlere, yani geniş bir sosyal ilişkiler dizisine bağlı olacaktır (Bericat, 2016:497). Duyguları içeren bir alan olarak romantik ilişkilerin sosyolojik analizi de toplumsal yapı, kültürel norm ve dinamiklerini çözümleyebilmek açısından önemlidir.

1.5. Bireyselleşmeye Sosyolojik Bir Bakış

Bireyselleşme, günümüzde sosyal bilimler ve insanın doğası üzerine yapılan araştırmaların önemli bir odak noktası haline gelmiştir. Felsefe, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinler, bireyselleşmeyi farklı açılardan ele alarak, insanın kimlik ve özgünlük arayışını anlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, farklı disiplinlerin bireyselleşmeyi nasıl ele aldığını ve bu kavramın insanın içsel ve dışsal dünyasını nasıl şekillendirdiğini ele almanın, bireyselleşme sürecinin karmaşıklığını ve sosyolojik boyutunu anlamakta önemli bir izlek olacağı düşünülmüştür.

Felsefi açıdan bireyselleşme, bir kimlik sürecini ifade ederek, bireyin özgürlük alanını genişletme ve kendi iradesiyle eylemlerde bulunma yeteneğine vurgu yapar. Varoluşçu felsefe, toplumsal normlardan ve dışsal baskılardan bağımsız olarak bireyin kendi özgür kimliğini bulma ve ifade etme çabası üzerine yoğunlaşır. Bireyin kendini tanıma ve kabul etme süreci, özgürlük ve sorumluluk bilinciyle birlikte şekillenir. Varoluşçuluk felsefesinde bireyselleşmeyi merkeze alan bir düşünür olarak Sartre, bireyin doğuştan özgür bir varlık olduğunu ve bu özgürlük üzerinden kendilerini sürekli olarak yeniden tanımladıklarını belirtir. Sartre'ın özgürlük anlayışı, bireysel kimliği merkeze alan bir noktadan özgürlüğün her projesinin açık olduğunu ve sürekli olarak değişebileceğini vurgular (Sartre, 2009: 635).

Psikoloji alanında bireyselleşme, bireyin kişilik gelişimi ve kimlik oluşumu sürecini temsil eder. Bireyin gelişim sürecinde önemli fenomenolojik değişimleri içeren "biz" içinde "ben" olmayı alımladığı bir süreci kapsar. Karpel'e göre (akt. Temizer Atalar, 2023: 52), bireyselleşme, bir bireyin ilişkiler içinde kendisini diğerlerinden ayrı ve özgün bir varlık olarak algılamaya başladığı toplumsal bağlamda artan bir kişisel kimlik duygusunu ifade eder.

Kültürel psikoloji alanında Markus ve Kitayama (1991) benlik yapısını bağımsız (independent) ve karşılıklı-bağımlı (interdependent) olmak üzere ikiye ayırır: Bağımsız benlik yapısına sahip bireyler, kendi iç dünyalarını ve başarılarını önemseyen özgür ve bağımsız varlıklar olarak tanımlanırken, karşılıklı-bağımlı benlik yapısına sahip bireyler kendilerini diğerleri ile olan ilişkileri ve bağları üzerinden tanımlamaya yatkındırlar. Bu anlamda, bağımsız benlik yapısının genellikle Batı kültürlerini, karşılıklı-bağımlı benlik yapısının ise genellikle kolektif bağın daha güçlü olduğu Doğu Asya kültürlerini temsil ettiğini belirtilirler.

Antropolojik çalışmalar bireyselleşme sürecini, kültürel bağlam, sosyal yapılar ve toplumsal ilişkiler açısından ele alır. Kültürel ve etnografik çalışmalar ile, farklı toplumlardaki kültürel çeşitlilik üzerinden bireyselleşme süreçlerini karşılaştırmalı bir şekilde inceleyerek genel geçerliğini tartışırlar.

Farklı disiplinlerin bireyselleşme kavramına getirdiği bakış açıları, bireyselleşmenin toplumsal yapıyı ve kültürü içeren karmaşık yapısını daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Her bir disiplinin odağı ve yöntemi farklı olsa da, bireyselleşme üzerine yapılan araştırmalar toplumsal yapıyı ve kültürü içeren şekilde ele alınarak, insanın kişisel gelişim sürecini ve toplumsal konumunun anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, bireyselleşme sürecini daha iyi anlayabilmek için interdisipliner yaklaşımların benimsenmesi ve farklı disiplinlerin birbirini tamamlayıcı niteliğinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Bireyselleşme sürecini daha iyi anlayabilmek için, ilk olarak bireyselleşmenin gelişimine önayak olan "bireycilik" düşüncesinden bahsederek başlamak uygun olacaktır. Bireycilik, özellikle Aydınlanma Dönemi ve sonrasında modern düşüncenin etkisiyle güçlenen felsefi bir düşünce biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aydınlanma'nın insan hakları, akılcılık, düşünce ve ifade özgürlüğü ile karakterize edilen düşünsel ortamında John Locke, Voltaire, Montesquieu, Rousseau gibi düşünürler bireyin hakları, özgürlükleri ve özerkliği üzerine önemli eserler üretmişler ve bireyin kendi hakkını savunma, kendi yaşamını şekillendirme ve özgürlüğünü koruma gerekliliğini vurgulamışlardır.

Bireyin kendi ihtiyaçlarını, haklarını ve özgürlüklerini öne çıkaran bir düşünce ve davranış tarzını ifade eden bireycilik, hem tarihsel hem disiplinlerarası bağlamda farklı içeriklerde ele alınsa da, daha sonraları liberalleşmenin bir izdüşümü olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Marshall (2005: 73), bireycilik kavramını açıklarken "liberal bireycilik" tanımına değinerek; bireyi önceleyen, bireysel özgürlük ve tercihe atfedilen önemi vurgular. Bu anlamda bireycilik, bireyin kendi değerini ve özgürlüğünü yücelttiği ve önceliklendirdiği, "istek ve arzularının belirleyicisi ve savunucusu" (Aksoy, 2022: 14) olduğu felsefi bir

düşünce biçimini oluşturur. Başka bir şekilde ifade edecek olursak, bireycilik liberal ideolojinin altyapısından doğmuştur.

Lukes (2006) bireyciliği, geleneksel toplumsal düzenin altını oyan ve sonsuz derecede bölünmeye yol açan bir şey olarak yorumlar. Benzer şekilde Demirhan (2004: 89) da, modernliğin hayatı parçalara ayırmasından bahsederek; modernizmle beraber bireyin iç doğasının doğa ile birbirine karşıt kılınmasından, bu durumun da içselliğin bir dışsallığa, dışsallığın ise bireyin içselliğine tekabül edememesine yol açarak gerçek bir kültür yaratılamamasından bahsetmektedir. Zijderveld (1985: 217) de benzer şekilde, bireyin kişisel özgürlüğü olarak ifade edilen şeyin, sosyal yapıları dilimlere ayırmasının bir sonucu olduğunu ve artık dilimlerin taahhüdü olmayan duygu, his ve düşüncelerle süslendiğini ifade etmektedir.

Endüstri öncesi toplumdan endüstriyel topluma geçiş, Weber'in de belirttiği gibi, toplumun tüm alanlarında geniş çaplı bir rasyonelleşme ile karakterize edilir (Inglehart, 1997: 449). Weber, modernitenin tarihsel oluşumunu, toplumsal-iktisadi boyutta kapitalizm, kültürel boyutta ise rasyonalizm ile ilişkilendirmiştir (Eşki, 2010: 197). Endüstriyel toplumun ekonomik alandaki rasyonelleşmesi emeğin metalaşmasına, rasyonelleşmenin kültürel boyutu ise, geleneksel değerlerden kopuşa yol açmıştır. Geleneksel inançlar, bilimsel ve rasyonel düşünce biçimlerinin etkisinde eritilmiş ve yerlerini bilimsel bilgiye ve akıl yürütmeye bırakmıştır. Fransız aydınlanmacılığının doruk noktası olan Fransız Devrimi, meta değişiminin evrenselliğini; hukuksal boyutta özel mülkiyet ile, ahlaki boyutta ise özgürlükle belirleyen soyut ve biçimsel bir özgürlük getirmiştir (Lukacs, 1978: 95). Bu anlamda felsefi bir düşünce biçimi olan bireycilik, ahlaki bir çözülmeyi de içinde barındıran bireyselleşmede vücut bulmuştur.

Özetlemek gerekirse, bireycilik felsefi ve toplumsal bir anlayış olarak, bireyin hak, özgürlük ve çıkarlarının ön planda olduğu liberal bir zemini olan düşünce biçimidir. Bireyselleşme ise, bu düşünce biçiminin sosyolojik bir süreç olarak modernleşme ile birlikte gelişimini ve toplumsal değişimlerle ilişkilenmesini içerir. Beck ve Beck-Gernsheim (2002: 5)'a göre bireyselleşme, modernitenin ilerlemesiyle bağlantılı olarak bu gelişmelerin sistematik doğasını içeren bir eğilimi ifade eder.

Bireyselleşmenin sosyolojik boyutu, insanlık tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen endüstrileşme süreciyle birlikte ele alınabilir. Sanayileşme ile tarım toplumlarından endüstriyel ekonomilere geçiş yaşanmış ve bu durum kırsal alandan kentsel alanlara büyük göç dalgalarına yol açmıştır. Sermaye birikimi ve bireysel ekonomik

girişimcilik, toplumun genel dinamiklerinde önemli bir yer edinmiştir. Bu süreç, bireyin toplumsal ve ekonomik ilişkilerinin yeniden şekillenmesine ve toplum içindeki konumunun değişmesine yol açan derin bir dönüşümü tetiklemiştir. Klasik sosyolojide özellikle Emile Durkheim ve Georg Simmel gibi düşünürler, kentleşmenin bireyin toplumsal bağlardan kopuşunu ve kendi özgünlüğünü kazanma sürecini hızlandırdığını belirtmişlerdir (Durkheim, 2006; Simmel, 2009). Topluluklar artık yerel bağlardan uzaklaşmış, yerlerini karmaşık ve heterojen kent toplumlarına bırakmışlardır. Kentlerdeki bu heterojen yapı, bireyin çeşitli kimliklerle etkileşim içinde olmasını sağlayarak onun özgünlüğünü ve benliğini daha geniş bir perspektiften tanımlamasını gerekli kılmıştır. Kentleşmeyi ifade eden biçimiyle bireyselleşme, sabit ve önceden tanımlanmış insan imajlarının sonudur: Yaşam, ölüm, cinsiyet, beden, kimlik, din, aşk, ebeveynlik ve tüm sosyal bağlar, küçük ayrıntılara kadar seçeneklere ayrılmıştır (Beck & Beck-Gernsheim, 2002). Benzer şekilde Bauman (2019) da, kimliğin modernitenin akışkan doğası içinde nasıl dönüştüğünü ve bireylerin bu dönüşümle nasıl başa çıktığını ele aldığı *Akışkan Modernite* (Liquid Modernity) adlı eserinde, bireyselleşmeyi bu akışkan modern toplumun en önemli karakteristiklerinden biri olarak tanımlar ve özgürlüğün sınırlarını genişleten bu toplum modelinin aynı zamanda belirsizlik, risk ve seçeneklerin çokluğunu içerdiğini, bu durumun da bireyleri kendilerini yeniden tanımlama ve yeniden yapılandırma zorunluluğu içinde bıraktığını, sabit ve kalıcı kimliklerin sürekli olarak değişen ve belirsizlik içeren kimliklere parçalandığını ifade eder. Bu süreçte, bireyler artan özgürlük ve seçeneklerle karşılaşmış, ancak aynı zamanda belirsizlik ve güvensizlik duygularıyla da mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Fromm (2011: 51-52) bu sürecin, kapitalistler için servet ve bireysel girişimcilik fırsatını simgelese de temelde, bireyin geleneksel yaşam biçimi için bir tehdit oluşturduğunu, ekonomik etkinliğin özgürlük ve bireysellik duygusu yaratsa da, endüstri öncesi toplumsal yapının sunduğu güvenlik ve ait olma hissini bireyin elinden aldığını, bireyin artık daha özgür ama aynı zamanda daha yalnız olduğunu vurgular.

Modernitenin bir aşaması olarak endüstri toplumu, endüstriyel ve bürokratik alanın giderek rasyonelleşmesine karşın, bireyin ve yaşam biçimlerinin irrasyonelleştiği bir sosyal yapıya sahiptir (Zijderveld, 1985: 224). Modernite, ilk etapta rasyonelleşmenin siyasi-iktisadi-düşünsel dönüşümlerinin belirgin bir çıktısı olarak var olurken, bu rasyonalizasyon sürecinin irrasyonelleşmesi soyut ve düşünsel bir dönüşümün çıktısı olarak bireyin korunaklı duvarlarının yıkıldığı bir süreci ifade etmektedir. Bu anlamda bireyselleşme, özgürlük arayışının hem etkeni hem edilgeni bir konumda yer almaktadır. Modernleşmenin başına buyruk yapısında endüstri toplumunun güvenli kollarından kovulan birey, sorumluluklarıyla

baş başa kalmıştır. Modern sonrası toplumun bireyi, özgürlüğün genişleyen ve daralan ağzında kendi kendisinin faili olduğu, birey odaklı bir değerler zinciri içerinde konumlanmaktadır. Dolayısıyla Fromm (2011: 189), insanlığın tarihinin bireyselleşmenin gelişmesi tarihi olduğunu söyler. Bireyin sosyal yapının hakimiyetinden kopuşu, aslında bir bakıma aldatıcı bir "özerklik duygusu"na taban oluşturur (Zijderveld,1985: 217). Özgürlüğü eline tutuşturulan birey, onulmaz yalnızlığı ve bunun yarattığı kaygı ile tek başına yüzleşmek durumundadır.

Bireyselleşmeyi çok katmanlı ve çelişkili bir fenomen olarak ele alan Beck ve Beck Gernsheim (2012: 20) özgürlüğü bir yandan bireyin kendi sorumluluğunu eline alması ve karar verme mekanizmalarının bireyselleşmesi ile, diğer yandan bireysel müdahalelere kapanmış koşullara bağımlı kılan bir zorunluluk ve piyasa taleplerine uyum sağlama durumu olarak yorumlar. Bu anlamda, özgürlük ile zorunluluk ve sıkışmışlık birbirlerinin sandığımız kadar zıttı olmayan kavramlardır. Değerlerin yeniden üretimi, onlar üzerine konuşmaya, pazarlık yapmaya ve anlaşmaya varmak zorunda olması dolayısıyla, aynı zamanda sürekli yeniden feshedilebilir de olmaktadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012: 21). Anlamlar soluklaştıkça, önceleri üzerine konuşulmayan her şey, ayağa kalkarak yapıbozuma uğramaktadır. Corcuff (2016: 12)'un ifadesiyle, bireyselleşme ile donatılan postmodern toplumda birey, narsistik taşkınlıklar barındıran kutsallaştırılmış bir nesneye dönüşmüştür. Bu durum, bireyin kendini sürekli olarak yeniden yaratması ve mevcut kimliklerini sorgulamasıyla ilişkilendirilir. Corcuff'un ifadesine bir referans olarak, Amerikalı klinik psikolog ve terapist Brandy Engler ve David Rensin (2023: 32-33) de, bir ruh hali olarak tanımladığı narsisizmi, bireyin kendi istek ve arzularını yücelterek, ötekine nesne gözüyle bakması olarak tanımlar ve bireyin başkalarına dair farkındalığının silikleştiğinde ötekini nesneleştirmeye başladığını; bunun günümüzde sanılan ve yüceltilen kendini sevme pratiğinin tersi olarak bireyin kendi içinde tutsak kalması anlamına geldiğini belirtir.

Beck'in toplumsal değişim sınıflandırmasına göre, modernlik endüstri toplumunun gelişimiyle eşanlamlı olarak pozitif bir içeriğe sahipken, ileri endüstrileşmiş toplumları tanımlayan düşünümsel modernlik, Beck'in "risk toplumu" olarak açıkladığı, belirsizlikler ve risklerle çevrelenmiş yeni bir toplumsal düzensizliği ifade etmektedir (Marshall, 2005: 169). Endüstri toplumunda güvenlik mekanizmalarının kontrolü ve denetiminin endüstri sonrası toplumlarda çözülmeye uğraması Beck'in risk toplumu olarak tanımladığı çağın açılımıdır. Beck'in risk toplumu olarak tanımladığı şey, dış tehlikeler kadar -ve daha fazla- bireysel unsurlara bağlı riskler ve belirsizliklerin ağır bastığı bir modernlik evresidir (Beck, 2011).

Marshall'a göre (2005: 170), bu sürecin küresel olduğu kadar bireysel boyutları bulunmaktadır çünkü riskler artık bireysel karar verme süreçlerine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal sınıflara olan bağlılık azalmakta, geleneksel destek ağları zayıflamakta ve çalışma eylemi, kimlik oluşumu üzerindeki etkisini yitirmektedir. Hal Niedzviecki (2011: 165), günümüzde bireylerin, aslında gerçek insan ihtiyacının otantik bir ifadesi yerine, daha çok konformist ve detaylı bir şekilde yönlendirilen güç ilişkilerinin ürünü olan bir bireysellik arayışına sürüklendiğini ifade etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ROMANTİK İLİŞKİLERE SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

2.1. Aşk Olgusuna Çok Boyutlu Bir Bakış:

Romantik ilişkilerin sosyolojik bir analizini sunmak, aşk olgusundan bahsetmeyi de gerekli kılmaktadır. İnsanlar genellikle aşk hakkında daha derin bir bilgi edinmek istediklerinde edebiyata veya felsefeye yönelmeye daha eğilimli olabilmektedir. Çünkü aşkın doğası bilimsel söylemlerle tam olarak kavranamayacak kadar karmaşık ve tuhaf görünebilir (Gammelgaard, 2011: 963). Ancak yine de, aşkın evrenselliği ve önemi, onu hem sanatsal hem de bilimsel ilginin konusu yapmış ve aşka sürekli bir ilgi akışı olmuştur (Aron, Fisher ve Strong, 2006: 595). Aşk tanımlanması ve kavramsallaştırılması güç bir olgu olsa da, farklı disiplinler farklı kategoriler üzerinden aşkı analiz etmeye ve sistematikleştirmeye çalışmıştır. Başka bir ifadeyle, aşk denilen olgunun tek bir tanımı olmadığı gibi tek bir türü de yoktur. Bu nedenle bu bölümde, aşka ilişkin farklı kuramcıların farklı tanımlamalarına yer verilerek bilimsel yazında aşk olgusunun nasıl ele alındığı irdelenecektir.

Ancak öncesinde, aşk olgusunun farklı dillerde aşkın içeriğine veya aşk nesnesine göre farklı şekillerde ele alındığını belirtmek faydalı olacaktır. Türkçe'de *aşk* kelimesi "Bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık duygusu" olarak tanımlanırken; *sevgi* kelimesi "İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). Dilde aynı veya benzer anlamları taşıyan birden fazla kelimenin bulunması, dilin esnekliğini ve zenginliğini gösteren bir durumu ifade etmektedir. İngilizce'de "love" kelimesi hem aşk hem de sevgi anlamlarında kullanılmaktadır. İngilizce'de "love" kelimesi, kökeni Proto-Cermen diline dayanan Eski İngilizce'deki "lufu" kelimesinden türetilmiştir (Online Etymology Dictionary, 2024) ve "romantik veya cinsel olarak etkilenme hissi ya da bir arkadaştan veya ailedeki birinden hoşlanmaya dair güçlü duygular" olarak tanımlanmıştır (Cambridge Dictionary, 2024). The Harvard Crimson (2024)'da ise, "love" kelimesinin farklı yaşam tarzları ve ilişki biçimlerinin değişmesine yönelik olarak anlam değişimine uğrayarak anlamın genişletildiğini ancak aynı zamanda anlamın sulandırıldığını belirtilmiştir. En modern tanımıyla "love", "cinsel arzuya dayalı çekim: Aşıkların hissettiği şefkat ve hassasiyet; bir başkasına akrabalık veya kişisel bağlardan kaynaklanan güçlü sevgi; hayranlığa, yardımseverliğe veya ortak çıkarlara dayalı sevgi" olarak tanımlanmaktadır (Webster's Third International Dictionary, 2024). Görülmektedir ki, İngilizce'de "love" kelimesi, aşkın biçimi ve aşkın nesnesi fark etmeksizin,

hepsini kapsayan bir kelime olarak kullanılmaktadır. Bu durum uluslararası literatürü Türkçe olarak ele alırken birtakım sorunlara yol açabilmektedir. Örneğin Erich Fromm'un The Art of Loving adlı eseri, Türkçe'ye Sevme Sanatı olarak çevrilmekte ve eser içerisinde ele aldığı sevgi türleri (brotherly love, motherly love, erotic love, self-love, love of god) de "aşk" olarak değil, "sevgi" olarak çevrilmektedir. Bu durum İngilizce'de bu tür duyguları ifade eden tek bir kelimenin, Türkçe'de çeşitlilik göstermesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, bu başlık içerisinde "sevgi" ve "aşk" kavramları birbirinin yerine veya birbirine benzer şekillerde kullanılabilmektedir.

Aşkın bilimsel araştırmanın konusu olması ve bilimsel bir fenomen olarak incelenmesi 19. yüzyıla tekabül etmektedir. Darwin'in evrim teorisi ve Freud'un psikanaliz kuramı, aşkın bilimin sahnesine girmesindeki temel taşları oluşturmaktadır. Darwin 1871'de yayımladığı *İnsanın Türeyişi ve Cinsel Seçilim* (The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex) adlı eserinde, biyolojik temelli bir perspektiften aşkın da dahil olduğu duyguların, evrimsel süreç içerisinde geliştiği ve bu duyguların hayatta kalma ve üreme açısından önemli olduğu vurgusunu yapmıştır.

Freud (2020), aşkı libido enerjisinin nesneye (sevilen kişi) yönelim aldığı bir süreç olarak ifade eder. Ona göre, insan davranışlarını açıklayan iki temel dürtü vardır: Yaşam dürtüsü (Eros) ve ölüm dürtüsü (Thanatos) (Freud, 2019). İnsanların birbirlerine duyduğu aşk; yaşam dürtüsünün, yani Eros'un, bir yansımasıdır. Eros, yalnızca bireyler arasındaki aşkı değil; insanın birlik olma, korunma, eşya, birey, çoğalma ve varlıkları bir araya getirme arzusunu da açıklamaktadır (Demandante, 2014: 105). Freud'a göre, aşkın kökeni çocukluk döneminde yatar ve yetişkinlikteki aşk ilişkilerinde, aşk nesnelerinin annenin yerine geçirilen objeler olduğunu belirtir (Freud, 2020). Buradan hareketle de, *Aşkın Psikolojisi* adlı eserinde, erkeklerin sevdiklerinde arzulamadıklarını, arzuladıklarında ise sevmediklerini belirtir (Freud, 2020: 15). Freud, bireyin sevme kapasitesini "genital aşk" (genital/sexual love) olarak tanımlar. Ona göre bireyin sağlıklı bir aşk ilişkisine girebilmesi, şefkatli sevgi kapasitesini ortaya çıkan cinsellik ile yeniden birleştirme yeteneğine bağlıdır (Brogaard, 2016). Bu anlamıyla aşk, bütünüyle cinselliğin alanına ait bir konudur.

Freud'un ikinci teorisi, narsisizmin keşfini takip etmiştir (Bergmann, 1988: 654; Brogaard, 2016). Freud artık sadece ebeveynin değil, aynı zamanda benliğin de bir aşk nesnesi için model alınabileceğini öne sürmüştür. Ona göre, bebeğin ilk aşk nesnesi kendisidir ve bu başlangıç niteliğindeki kendini sevme eylemi, libidinal[1] emir yolu ile egoyu oluşturmaya hizmet eder: Freud bu nedenle narsisizmi her insanın çocukluğuna yerleştirmiş

[1] Libido ile ilgili olarak, ruhun bilinçsiz bir parçası olan id'den türetilen tüm içgüdüsel enerjiler ve arzular. (Dictionary.com)

olsa da, ona göre narsisizm derin bir geçmişe gömülü kalmaz, sürekli olarak yeniden doğarak nesne sevgisine dönüşür (Rees, 2022). Bu anlamda aşk, narsisistik libidonun nesne libidosuna büyük bir dönüşümünü içerir (Bergmann, 1988: 655). Freud'a göre nesne sevgisi, libidonun bir nesneye akmasından ibarettir ve birisini sevmek de sevmemek de bireysel tehlikeler içermektedir, ancak ikinci seçenek, libidonun olası zararlı etkileri nedeniyle daha tehlikelidir (Freud, 1914'ten akt. Sharpless, 2015: 216).

Psikanalitik yaklaşımlarda kendine yer bulan aşka yönelik çalışmalar giderek cinsellikten arınmaya başlamış (Green, 1995: 877) ve bu da alanı bağlanma teorisine (attachment theory) yaklaştırmıştır (Brogaard, 2016). Bağlanma teorisi, yetişkinlerin romantik ilişkilerde yakınlık algısı ve tepkilerini (çocukluktakine paralel olarak) baz alarak üç bağlanma stili ortaya koymuştur: Güvenli, kaygılı ve kaçıngan (Levine ve Heller, 2019). Ainsworth ve çalışma arkadaşlarının (1978), örneklemin genellikle 12-18 aylık bebeklerden oluştuğu bebek ve bakım verenleri arasındaki bağlanma ilişkisi üzerinde durdukları Yabancı Ortam Testi (Strange Situation Test) çalışması, bağlanma teorisine dair önemli bulgular sunmaktadır. Bebek ve bakım verenleri üzerinde yapılan deneyde, bağlanma stillerinin bebeklerdeki yansımaları incelenmiştir. Yetişkin bireylerin de çocukluktaki bağlanma kategorilerine paralel olarak dış dünya ile bağlılık kurma biçimleri, genel anlamda bu üç stil etrafında değerlendirilmiştir. Kaygılı bağlanan birey, birliği koruyarak yalnızlık ve yabancılaşmayı önlemeye çalışırken; kaçıngan bağlanan birey ise failliği, bireyselliği ve kişisel özerkliği korumaya çalışır (Brogaard, 2016). Güvenli bağlanma ise, bireyin birlik ile faillik arasında sağlıklı bir denge kurmasını ifade eder. Ancak Ainsworth ve çalışma arkadaşlarının deneyine dönecek olursak, kaygılı ve kaçıngan bağlanma stilleri olan bebeklerin, bir süre ayrı kaldıkları anneleri odaya girdiğinde gösterdiği tepkiler çok farklı olsa da, benzer fizyolojik reaksiyonlar verdikleri görülmüştür (Levine ve Heller, 2019). Çalışma, kaçıngan ve kaygılı bağlanma stiline sahip bireylerin davranış ve tutum olarak çok farklılık gösterse de, fizyolojik anlamda göründüğü kadar birbirine iki zıt kutup olmadığını, her iki stile sahip bireylerin de hassas bir bağlanma sistemleri olduğunu ortaya koymuştur. Kaygılı bağlanma stili olan bireyin, yalnızlık ve yabancılaşma hissiyle baş etme yöntemi daha tepkisel olsa da, kaçıngan birey de benzer kaygılar yaşamakta ancak bu hassasiyeti tepki göstermek yerine baskılayarak ve mesafe koyarak göstermektir.

Aşkı psikanalitik boyutta ele alan isimlerden biri de Erich Fromm'dur. Fromm, Sigmund Freud'un psikanaliz teorilerinden etkilenmiş ve bu teorileri toplumsal ve kültürel bağlamlarda incelemiştir. Freud'un, aşkı libido ile ilişkilendirerek cinsel güdünün ortaya çıkma biçimi olarak yorumlamasında yanıldığını belirterek, aşkı insanın varoluşunu

tamamlayan bir güç olarak ele almıştır (Fromm, 1975: 44). Aşkı, bireyin yalnızlıktan kaçma ve anlam arayışının bir ifadesi olarak değerlendirmiş ve *Sevme Sanatı* (The Art of Loving) adlı eserinde, aşkın farklı türlerini ve bireyin psikolojik ve toplumsal bağlamda aşkı nasıl deneyimlediğini incelemiştir. Ona göre, sevgi (love) cinselliği kapsayabilen ancak cinsellikten daha büyük bir duygudur: Sevgi olmadan insanın kendini gerçekleştirmesi ve tam anlamıyla mutlu olması mümkün değildir. Başka bir ifadeyle, sevginin kurduğu duygusal bağ, insanın içsel dünyasını zenginleştirir ve kişinin potansiyelini gerçekleştirmesine yardımcı olur. Ayrıca cinsel isteğin sevgiden doğmadığı ve şefkat barındırmadığı müddetçe partnerlerin birbirine yabancı kaldığı ve kalıcı bağlar oluşturamayacaklarını savunur (Fromm, 1975). Özetle, Fromm, aşkı insan doğasının ve bireyin varoluşsal ihtiyaçlarının bir parçası olarak görmekte ve sevmenin bir sanat olduğunu, öğrenilmesi ve geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Buna bağlı olarak, sevginin beş türünü tanımlamıştır: kardeş sevgisi, anne sevgisi, erotik sevgi, kendini sevme ve Tanrı sevgisi. Kelley (1983), sevginin üç türünü tanımlamıştır: tutkulu, pragmatik ve fedakâr. Shaver ve diğerleri (1987) tarafından üç tip listelenmiştir: şefkat, şehvet ve özlem. Fisher (2004) aşkı, beynin hayatta kalma sisteminin bir parçası olarak ele alarak aşkın biyolojik ve nörolojik boyutunu incelemiştir.

Sternberg (1986), "Aşk Üçgeni" teorisini ortaya koyduğu çalışmasında, birini sevmenin ne anlama geldiği ve aşkların hangi açılardan birbirinden farklılaştığı sorularından hareketle aşkın doğasını irdelemiştir ve bunu üç bileşenle teorileştirmiştir: Yakınlık (intimacy), tutku (passion) ve bağlılık (commitment). Bu üç unsurun bir arada dengede oluşunu bütünleşmiş aşk (consummate) olarak tanımlar ve bunun çok nadiren rastlanan bir denge olduğunu belirtir. Yakınlık (intimacy) ve tutkunun (passion) yoğun olduğu ilişkilenme biçimini romantik aşk olarak kavramsallaştırır. Ancak araştırmanın ana direğini oluşturan romantik aşk kavramı, araştırma bağlamında genel ilişkilenme biçimini tarif edebilmek için daha genel bir kavram olarak kullanılmıştır.

Maslow (1955) aşkı, ihtiyaçlar hiyerarşisi teorisi çerçevesinde (sosyal ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçları bağlamında) tanımlar ve kategorize eder: (a) eksiklik temelli aşk (deficiency love) ve (b) varoluş temelli aşk (being love). Bireyin temel sevgi ve aidiyet ihtiyacını karşılamayı ve bir eksikliğin giderilmesini amaçlayan eksiklik temelli aşkı, ihtiyaç ve bağımlılık ile ilişkilendirirken; varoluş temelli aşkı, bireyin kendini gerçekleştirme düzeyinde ortaya çıkan daha olgun bir sevgi türü olarak tanımlar.

Lee (1977) altı aşk tarzı tanımlamıştır: erotik (tutkulu aşk), ludic (oyun oynayan aşk), storjik (arkadaşça aşk), manik (sahiplenici, bağımlı aşk), pragmatik (mantıklı, pratik aşk) ve agapik (fedakar sevgi). Kemper (1978) her bir kişinin güç ve statü açısından yüksek veya

düşük olmasına bağlı olarak yedi tür sevgi tanımlamıştır: romantik aşk, kardeş sevgisi, karizmatik veya müritlik aşkı, sadakatsizlik, aşık olma, hayranlar tarafından dalkavukluk ve ebeveyn-bebek. Aşk olgusu Antik Yunan'dan beri dilin, felsefenin ve bilimin sınırları çerçevesinde çeşitli şekillerde kategorize edilmiş ve ayrıştırılmıştır.

Romantik aşk, sadece iki birey arasındaki duygusal bağdan ve bireyin içsel süreçlerinden ibaret değildir; aynı zamanda toplumsal normlar, kültürel beklentiler ve bireysel arzuların kesişim noktasında şekillenir. Bu toplumsal ve kültürel bağlam, iki birey arasındaki duygusal bağı ve bireyin içsel süreçlerini, dönemin ve toplumun mevcut dinamiklerine göre şekillendirecek kadar önemli bir yere sahiptir. Bu bölüm, aşk ve romantik ilişkilerin çeşitli disiplinler tarafından nasıl tanımlandığından bahsettikten sonra, bu kavramların tarihsel ve sosyolojik perspektifler ışığında nasıl evrildiğini ve günümüzde nasıl anlaşıldığını irdelemeyi amaçlamaktadır.

Psikoloji disiplini için daha eski bir geçmişi olan aşk olgusu üzerine yapılan çalışmalar, aşkı biyolojik, nörolojik ve bilişsel boyutta ele almasının yanı sıra, aşkın üzerindeki toplum ve kültürün etkilerini de yadsımamaktadır. Fehr ve Russell (1991: 435-436), bilimin aşk kavramı ve deneyimlerini nasıl bir noktadan ele alması gerektiğini tartıştıkları bir çalışmalarında, bilimsel analizin gündelik kavramların çökeltilerinde dolaşması gerektiğini ve bu anlamda, günlük hayatta kavramsallaştırılan aşk deneyimi ve tanımının bilimsel analizin öznesi olması gerektiğini savunmaktadırlar. Aşka dair bilimsel tanım ve tipolojilerin, iki ana hedefe aynı anda ulaşmayı amaçladığından bahsederler: (a) toplum içerisindeki aşkın genel anlamı ve (b) bir fenomen olarak aşk kelimesinin ve anlamının bilimsel olarak incelenebilir olması için kavramsal bir çerçeve sağlamak. Bilimsel analiz, aşka yüklenen anlama dair fenomenlerin kavramsallaştırılmasını amaçlamaktadır. Aşka yüklenen bu anlamın derinliği ise, kültürel bağlam içerisinde gömülüdür.

Karandeshev (2015), aşka kültürel bir perspektiften bakarak kültürün aşk deneyimlerimizi nasıl ve ne şekilde etkilediğinin tarihsel, antropolojik, psikolojik ve sosyolojik zeminde bir incelemesini sunmuştur. Sevginin tarihsel süreçte ve kültürlerde toplumun genelinde deneyimlenen evrensel bir duygu olmasının yanı sıra, aşk anlayışlarının ve romantik ilişki pratiklerinin kültürel ögelerden beslenerek farklılıklar içerdiğini tespit etmiştir. Rorty (1986) de benzer şekilde, aşkın tanımlanmasının belirli sosyal, politik ve entelektüel bağlamlarda dönüşümler yaşadığını, aşkın tanımlanmasında belirlenen koşullar ve kriterlerin dönemin kaygılarından izler taşıdığını savunmaktadır.

Kültürel olarak üretilen kabuller ve redler aşkın tanımlanmasındaki sınırları belirlerken aynı zamanda aşkın nasıl yaşanması gerektiğine dair reçeteler sunar. Böylece

kültür aşk denilen olguyu mevcut güncel söylemleri içerisinde yeniden üretir (Uştuk, 2016: 61). Bu nedenle, aşk olgusuna ve romantik ilişkilerin tarihsel gölgesine, düşünce ve davranışların mevcut dönemin dinamiklerine göre nasıl farklılaştığını analiz edebilmek için göz atmak faydalı olacaktır.

2.2. Romantik Aşkın Tarihi

2.2.1. Antik Çağ

Farklı dillerde aşk olgusunu tarif etmek için farklı sözcükler kullanılmaktadır. Türkçe'den örnek verecek olursak aşk olgusu için sevgi ve aşk olmak üzere iki sözcük bulunmaktadır. Antik Yunan'da ise aşkı tanımlamak için aşkın nesnelerine bağlı olarak dört farklı sözcük bulunmaktadır: eros, philia, agape ve storge. Eros, tutku ve şehveti vurgulayan romantik ve cinsel aşka vurgu yaparken; philia ise dostça bir aşka, takdire vurgu yapar; agape, cinsel bir dürtü barındırmayan koşulsuz ve özverili bir sevgiyi ifade ederken; storge ise aile ve akrabalık sevgisini ifade eder (Aydın, 2013). Sevgiyi ve aşkı tanımlayan kelime dağarcığının genişliği, Antik Yunan'da felsefe ve sanat alanında bu kavramların ne kadar derinlemesine işlendiğini ve çeşitli yönleriyle değerlendirildiğini gösterir.

Felsefede ve Antik Yunan'da en eski aşk tanımı, Empedokles'e atfedilir; aşk ve nefret duygularını hareket ettirici olarak tanımlamıştır (Çınar, 2019: 124). Antik Yunan döneminde aşk üzerine söylemlerin çoğu Platon'a aittir. Antik Yunan'da aşkın felsefi boyutlarına dair en önemli eserlerden biri, Platon'un M.Ö. 4. yüzyılda yazdığı Şölen (Symposium) adlı eseridir. Bu eser, aşkın doğası ve ideal aşk üzerine yapılan bir diyaloğu içerir ve aşkın felsefi boyutlarını ve ideal aşkı tartışarak, Platon'un aşk kavramına getirdiği derinlikli bir yaklaşımı içerir. Aşkın sadece fiziksel çekimden ibaret olmadığını, aksine ruhsal ve entelektüel bir boyuta sahip olduğunu vurgular. Aşk, güzellik kavramıyla ilişkilendirilir ve yüce bir ideale doğru bir tür yükseliş olarak görülür. Sokrates'in anlatımında aşk, bilgelik arayışı ve felsefi gelişim için bir itici güç olarak tanımlanır.

Antik Yunan'ın ahlak anlayışında, aşk, evlilik ve cinsellik konuları önemli bir yer tutmaktaydı. Ancak aşk ve evlilik birbirinden ayrılan anlam içeriklerine sahipti. Soyun ve servetin devamlılığını sürdüren evlilik ile yüceltilen tutkulu bir aşk birbirinden ayrılan durumlardı. Bunu Yunan mitolojisinde de görmek mümkündür. Yunan mitolojisinde iki aşk tanrısı vardı: Afrodit ve Eros. Evlilik bağının sürdürülmesi ise, evlilik ve bereket tanrısı olarak Hera'nın alanındaydı. Bu ayrıntı Yunanlıların, aşık olmayı ve uzun süreli evlilik sadakatinin sürdürülmesini ayrı olgular olarak ele aldığını göstermektedir (Bergmann, 1988: 654). Bu çağlarda henüz evlilikteki kadın, erkeğin aşığı olma statüsüne sahip değildi ve

evlilik aşk ile ilişkilendirilen bir alan değildi. Antik Yunan'da cinsellik duygusal bir yakınlık ve paylaşılan bir deneyim olmaktan ziyade, güç ve erkek statüsünü yansıtan bir eylem olarak görülürdü (Illouz, 2019: 37). Erkekler arasındaki eşcinsellik, toplumsal ilişkilerin sıradan verilerinden biriydi (Roby, 1992: 45). Bu ilişkiler genellikle bir erkeğin (erastes), daha genç bir erkekle (eromenos) olan eğitimsel ve duygusal bir bağını içerirdi. Illouz'un bahsettiği gibi cinsellik, gücü ve erkeğin statüsünü yetişkin bir erkeğin daha genç bir erkekle yaşadığı cinsel eylem üzerinden tayin edebiliyordu.

Foucault (2007: 135)'a göre, Antik Yunan toplumu bedenin yaşamı, evlilik kurumu, eşcinsel ilişkiler (yalnızca erkekler için) ve bilgeliğin varoluşuna yönelik bir tema etrafında biçimlenmiştir. Aristoteles (2017 [MÖ 4. y.y.])'e göre aile doğa tarafından belirlenmiş ilk birliktir ve devletin temel taşıdır. Evlilik de bu birimin kurulmasında ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Antik çağın sonunda, Batı Avrupa'da hayatta kalabilen neredeyse tek medeniyet Roma'ydı (Taş ve Günay, 2015: 153). Roma toplumunda evlilik, Yunan toplumundan farklı olarak daha esnek ve bireysel bir süreci ifade ediyordu. Roma toplumunda evlilik, hiçbir kamu yetkilisinin onayını ve simgesel eylemi gerektirmeyen bir içeriğe sahipti. Ama yine de sosyal statü ve mülkiyetin korunması için toplumsal ve ekonomik işlevler üzerine kurulu bir kurum olarak görülürdü. Evliliğin kimsenin huzurunda bir kanıta ihtiyacı olmasa da, çiftin nasıl bir evlilik bağı olduğu hukuki açıdan karşılığı olan fiili bir durumdu (Duby, 1992: 144). Evlilik dışı ilişkiler kabul edilse de, evlilik yoluyla kurulan aile birliği Roma toplumunda temel bir yapıydı. Aile, toplumun temel birimi olarak kabul edilir ve neslin devamı ve sosyal düzenin sürdürülmesi açısından önemli bir rol oynardı. Evlilik dışı ilişkiler Roma toplumunda kabul edilebilir bir olgu olarak görülüyordu, fakat yasal olarak tek geçerli birliktelik biçimi tekeşlilikti. Roma'da aşk, özellikle edebiyat ve şiirde önemli bir tema olarak ele alınmış ve genelde bireysel duyguların bir ifadesi olarak görülmüştür.

Antik Yunan'da da Roma'da da aşk ve evlilik birbirinden ayrı tutulmuştur. Evlilik, aşk temelli olmayan toplumsal ve ekonomik kurum olarak görülürken aşk daha bireysel duygu olarak sanat ve edebiyatta işlenen önemli bir tema olmuştur. Antik Yunan'da aşk daha çok mitolojik ve felsefi bir tema olarak işlenirken, Roma'da daha bireysel ve duygusal bir perspektiften ele alınmıştır. Evlilik ise her iki toplumda da önemli bir sosyal kurum olarak kabul edilmiş, ancak her iki medeniyette farklı toplumsal roller ve beklentilerle şekillenmiştir.

2.2.2. Orta Çağ

Orta Çağ, yaklaşık 5. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar süren, Batı Avrupa'nın büyük kültürel ve toplumsal değişimler geçirdiği bir dönemdir. Bu dönemde aşk ve romantik ilişkiler, Hristiyanlık, feodalizm ve saray hayatının etkisiyle şekillenmiştir. Aşk söylemi Orta Çağ'daki sosyal ve kültürel yaşamın merkezi bir meselesini temsil etmektedir. Aşk meselesi özel, bireysel bir meseleden ziyade, kamusal bir tartışma konusu olmuştur.

Hristiyanlık, aşk ve cinsellik konularında belirleyici bir rol oynamıştır. Antik Yunan'da cinsel eyleme olumlu bir anlam yüklenirken, Hristiyanlık cinselliği kötülükle ve günahla özdeşleştirmiştir (Foucault, 2007: 129). Hristiyanlık cinselliği, heteroseksüel ve ilişkisel bir bağ olarak, bireyin ruhsal durumunu yansıtan ve düzenleyen bir unsur haline getirerek, günah ve ayartma problemi olarak, içsel düşünceler, niyetler ve özel arzular alanına taşımıştır (Illouz, 2019). Böylece cinsellik, kilise tarafından sıkı bir denetime tabi tutulmuş ve evlilik, cinsel saflığın sınırlarını çizen bir uzlaşma olarak görev üstlenmiştir. Diğer bir deyişle Hristiyanlık, cinselliği genellikle günahkâr bir eylem olarak kodlamış ve sadece üreme amacıyla evlilik içerisinde meşru kılmış ve tekeşliliği de genel norm olarak kabul etmiştir.

Orta Çağ'da cinsiyet ayrımı feodalizm ve kilisenin etkisiyle doruğa ulaşmış ve cinsel perhiz erdemli olmanın baş unsuru haline gelmişti (Avcı ve Özdedeli, 2015: 229). Dönemin genel kabul gören anlayışına göre, kadın doğası gereği günahkâr ve zayıf bir yaratık olarak kabul edilmekteydi. Orta Çağ Avrupa'sında evlilik, çıkar birliği üzerine inşa edilmiş bir kurum olarak, ekonomik, siyasi ve kültürel bağlamlar üzerinden gerçekleşmekteydi. Evliliklerin temeli soyun ve servetin aktarımı olarak önemliydi. Batı Orta Çağı aşkı ise gerçek anlamda 12. yüzyılda icat edilecekti.

12. yüzyılda bir dizi kilise reformu, Hristiyanlığı Tanrıya dönük katı bir görüşten, İsa'nın insanlığına yeni bir odaklanmaya götürmüş ve bu süreçte, romantik aşk -kendisini bir başkasına adamak- Orta Çağ ahlaki pusulasında birey olarak kendini gerçekleştirme arayışı için bir araç olarak görülmeye başlanmıştır (Ashe, 2014). 12. yüzyıl ve sonrasına Viktoryen dönemi ele alırken değinilecektir.

2.2.2.1. Saray Aşkı (Courtly Love)

"Saray aşkı" (courtly love) terimi, Orta Çağ Avrupa'sında soylu sınıflar arasında yaygın olan, idealize edilmiş ve romantik aşkı ifade eder. 19. yüzyılda Gaston Paris tarafından Lancelot ile Guinevere arasındaki aşk türünü tanımlamak için "amour Courtois" terimini kullanması ve bunun kısa sürede courtly love (saray aşkı) olarak tercüme edilmesi, terimin 11. ve 12. yüzyılın Avrupa'sına dönük aktarımlarına kapı aralamıştır (Moore,1979: 622). Saray

aşkı, orta çağda şövalyelerin ve soyluların yüce bir dille sevgililerini idealleştirdiği bir aşk biçimidir. Saray aşkına yönelik kayıtlar yalnızca edebi kayıtlar olduğu için, gerçekte ne ölçüde toplumsal ve kültürel bir norm olarak işlev gördüğü tam olarak bilinememektedir (Schultz, 2006). Ancak yine de, bu aşk türünün halkı değil de, aristokratları temsil ettiği söylenebilir.

Saray aşkı, genellikle kadının evli olduğu ve şövalyenin bu evli kadına karşı duyduğu aşkı idealize ettiği bir ilişki modeli olarak karşımıza çıkar. Bu aşk geleneğinde, şövalye genellikle kadına hizmet eden ve onun için savaşan, aşkına sadık kalan bir figür olarak tasvir edilir. Kadın ise, genellikle soylu bir aileye mensup, zarif ve arzu edilen bir figür olarak betimlenir. Ancak saray aşkı kadını, seçenekleri olan ve erkek tarafından hizmet edilen biri gibi tasvir etse de, kadın için aşk toplumsal olarak kabul edilir bir şey değildi. Erkekler için sevginin ve arzunun bu aşırılığı, cinsiyetin cesaretinden dolayı tolere edilebilirken, kadınlar için bu günahkâr bir suç olarak kabul edilir ve kadının itibarını zedelerdi (Capellanus 1990: 193; Moller, 2015). Orta Çağ'ın kilise ile harmanlanan katı ahlaki kuralları saray içerisinde ancak bu kadar esneyebilmekteydi.

Saray aşkı, Orta Çağ'ı referans alan ancak modern bir terimdir ve akademisyenler bu terimin cinselliğe mi yoksa uzak özlemlere mi vurgu yaptığı konusunda anlaşamamaktadır (Bouchard, 2008: 393). Bu aşk biçimi genellikle platonik ve cinsellikten arındırılmış yüce bir aşkı tasvir etse de Schultz (2006), bu aşk türünün cinselliği tamamen dışlamadığını savunur. Aksine, saray aşkının cinsellik ve duygusal bağlar arasında karmaşık bir ilişki olduğunu belirtir. Bu aşk türü, cinsel arzuları kontrol altında tutarak manevi bir yükselme aracı olarak görülür. Saray aşkında aşık, fiziksel ve duygusal tatmin için yoğun bir özlemle ezilmiş olarak tasvir edilir ancak ideal olarak bu özlem tatmin edilmeyen bir özlemdir (Moller, 1960: 40). Ulaşılamayan bir şeye aşık olmak olarak yüce bir aşkı çağrıştırsa da, fiziksel ve duygusal tatmin arayışı olarak dünyevi aşkı ifade etmektedir. Illouz (2019)'un söylediğine geri dönecek olursak, Antik Yunan'da cinselliğin güç ve erkek statüsünü yansıtan bir eylem olmasının; Orta Çağ'da evli bir kadına duyulan efendi-köle ilişkisine benzer ve içeriğinden cinselliğin çıkarıldığı bir aşk formuna dönüşmesini, benzer şekilde, güç ve erkek statüsünün bir göstergesi olmaktan çok da uzaklaşmadığı şeklinde yorumlamak yanlış olmaz.

Bazı çalışmalar (Moller, 1960; Bezci, 2016), saray aşkının tasvirinin Batı'daki aşk anlatısının tohumlarını attığını belirtir. Batı kültürüne ait edebiyat, sinema ve sanatın diğer alanlarındaki duygusal sevgiye yüksek değer atfeden aşk anlatılarının Batı kültürünün kalıpları haline geldiğini savunurlar.

2.2.3. Viktoryen Dönem

1837 yılında Kraliçe Viktoria'nın İngiltere İmparatoru olarak tahta çıkması ve 64 yıl süren saltanatın tarihe adını verdiği Viktoryen dönem, içerisinde endüstriyel devrimi, toplumsal değişimleri ve ahlaki değerlerdeki dönüşümleri barındırmaktadır. Viktoryen dönem toplumsal cinsiyet rolleri ve sınıf ayrımlarının keskin olduğu bir dönem olarak, ahlaki açıdan çok katı ilkeler barındırıyordu. Dönemin ahlak anlayışı, sıkı toplumsal normlar ve katı ahlaki değerler ile şekillenmişti. Yeni toplum modeli tasarlayan bu ahlak anlayışında, cinsellikten arındırılmış bir gündelik yaşam tasarlanmıştır. Cinsellik konusunda son derece katı olunan bu dönemde, evlilik dışı cinsel ilişkiler bireyin erdemini son derece zedeleyen bir ayıp ve günah olarak tasvir ediliyordu. Evlilik tutku barındırmayan ve cinsellikten arındırılmış haliyle kutsal kabul edilmekteydi.

Viktoryen dönem aynı zamanda romantik aşkın yüceltilmesi ile de tanınmaktadır. Dönemin edebi eserlerinde de ekseriyetle aşk teması işlenmiştir. Romantik ilişkilerde duygusal bağlılık ve samimiyet önemli görülüyordu. Bu noktada Kraliçe Victoria'nın aşk hayatına da kısa bir parantez açmak uygun olacaktır. Kraliçe Victoria kendi yaşamında Alman prensi Albert ile bir aşk evliliği yapmıştır. Mevcut gelenek, hüküm süren bir hükümdara kimsenin evlilik teklifi edemeyeceğini dikte ettiği için Kraliçe Victoria Prens Albert'e evlilik teklifi etmiştir (Royal Museums Greenwich, 2024). İkisinin de günlükleri, birbirlerine ilk görüşte aşık olduklarını, politik ve duygusal açıdan birbirlerine ne kadar bağımlı olduklarını tasdikliyor (Royal Museums Greenwich, 2024). Öyle ki, Kraliçe Victoria 21 yıllık evliliğin ardından, eşi Albert'in vefatından sonra hayatının geri kalanına siyahlar içinde yas tutarak devam ettiği de bilinmektedir.

Ancak bu dönemde aşk, kraliçenin aşk hayatından farklı olarak, romantik idealleri ve toplumsal gereklilikler arasında bir denge bulmaya çalışıyordu. Katı ahlaki normların hâkim olduğu bu dönemde aşk, büyük ölçüde toplumsal beklentiler ve ahlaki kurallar tarafından şekillendirilmiştir. Aşk ve cinsellik, evlilik kurumu içinde sıkı bir şekilde denetlenmekteydi ve evlilik oldukça resmileştirilmişti (19th Century Love & Courtship Revealed, t.y.). Romantik ilişkilerde, aşk ve duygusal bağlar önemli sayılsa da, evlilikler sosyal statü ve ekonomik güvenlik temellerine dayanıyordu (Mathieson, 2012). Aileler, evliliklerde stratejik rol oynuyordu ve birçok evlilik, aşk yerine ekonomik ve sosyal uyum üzerine kuruluydu.

Viktoryen dönemin katı ahlaki yasaları sanayi devrimi ve düşünsel hareketlerin getirdiği birtakım gelişmeler ve dönüşümlerin içerisinde erimeye ve esnemeye başlamıştır. Sanayi devriminin getirdiği endüstrileşme ve kentleşme hızla artarken, bilimsel ve felsefi gelişmeler de toplumsal normları sorgulamaya başlamıştır. Charles Darwin (1859) evrim

teorisi ve Sigmund Freud (1899)'un psikanaliz gibi yeni düşünce akımları, geleneksel ahlaki değerleri ve dini inançları sorgulamaya teşvik ederken, sanat ve edebiyat alanında Oscar Wilde (1890) gibi yazarlar eserlerinde cinselliği ve ahlaki çürümeyi konu alan temaları işlemeye başlamıştır. Aynı zamanda Viktoryen dönemin özellikle kadınlar üzerindeki baskısı ve denetimi, kadın hakları hareketi ve ekonomik değişimler toplumun geleneksel yapılarını sarsmaya başlamıştır. Bu gelişmeler, Viktoryen dönemin sıkı ahlaki normlarının giderek çözülmeye başladığı süreci beraberinde getirmiştir.

Özetle, Viktoryen dönemin sonlarına doğru, toplumsal ve kültürel yapıda önemli değişimler yaşanmış, sanayi devriminin etkileri, işçi sınıfının hak arayışları ve kadın hareketlerinin yükselişi gibi faktörler, Viktoryen ahlak ve değerlerin sorgulanmasına yol açmıştır. Bu dönemin katı ahlak anlayışı ve sosyal normları, 20. yüzyılın başlarında daha esnek ve özgürlükçü bir yaklaşımla değişmeye başlamıştır.

2.3. Evlilik ve Aile Yapılarındaki Değişim

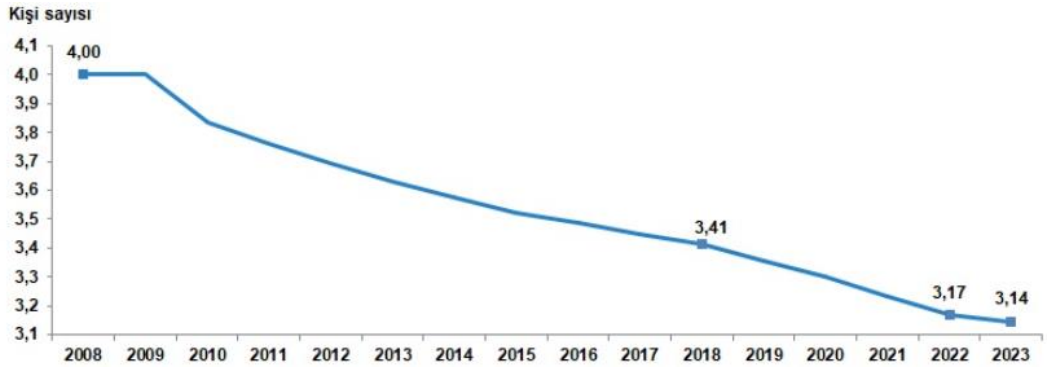
Kamusal alanın heteronormativite üzerinden siyasallaştırılması ve denetlenmesinin en temel örneğini demografik yapılanmanın sürdürülebilirliği ve sosyalizasyon sürecinin başladığı ilk yer olarak aile kurumunda görmek mümkündür.

Dünya tarihine bakıldığında, yerleşik hayata geçiş ve ardından aile kurumunun oluşması sürecinde evlilik, günümüzdeki anlamı ve işlevinden bazı açılardan farklı olarak, ekonomik bir anlaşmaya dayalıydı. Modern öncesi dönemde evlilik ve aile, toplumun norm ve kurallarına uygun olarak ekonomik temellerle inşa edilen duygusal bir değerden ziyade ekonomik değere dayanan bir işleve sahipti. Bu anlamda evlilik, ekonomik uyumlanmaya katkıda bulunmakta ve bu uyumlanma kültürel ideolojiler ve yasalar ile pekiştirilmektedir (Hill, 2012). Ancak evlilik yalnızca ekonomik sisteme uyumlanan bir yapıya değil, toplumsal düzen ve ahlaki yapının başlıca yürütücüsü görevini üstlenen bir yapıya da sahiptir. Bireyin sosyalizasyon sürecinin başladığı ilk yer olarak aile, sosyal organizasyonun bir düzen içerisinde ilerlemesi anlamında en temel kurumlardan biri olmuştur (Olgun Biçer, 2021). Topluma ait kültürel ve ahlaki birtakım değerlerin norm ve kurallar ile çerçevelenmiş bir yapı içerisinde bireye aktarıldığı ilk ve en önemli yapılardan biri olan aile, evlilik yolu ile meşruluk kazanmaktadır. Bu anlamda evlilik, aileyi meşru temellere oturtan toplumsal bir olgudur (Baş, 2019: 47). Aile kurumunun toplumsal olarak bu önemli işlevi ile evlilik, romantik ilişkilerin düzenlenmesi ve devlet tarafından denetlenebilir bir yapı üzerinden sürdürülmesi açısından tampon bir kurum görevi de üstlenmektedir.

1500'ler ve sonrasında, Avrupa'da kapitalist piyasaların ortaya çıkması ve büyümesi ile serbest piyasa, insan hakları, bireycilik ve özgürlük gibi erdemler giderek önem kazanmaya başlamış ve bu idealler evliliğin iç yapısında da birtakım dönüşümlere zemin hazırlamış, evliliğin özgür seçim ve romantik aşk ideali üzerinden kurulması gerektiği düşüncesinin temeli oluşmaya başlamıştır (Hill, 2012: 4). Özgür irade ve duygusal bağ odaklı evlilikler başlarda endüstrileşme ve kentleşmenin etkisiyle burjuva sınıfına özgü bir tutumken kültürden kültüre farklılık gösterse de süreç içinde toplumsal düzenin geneline sirayet etmiştir. Giddens (2010: 30)'a göre, 19. yüzyıl boyunca, evlilik bağlarının oluşumu ekonomik değer yargılarından ve akrabalık ilişkilerinden sıyrılarak kadın ve erkeğin duygusal bir temelde bir araya geldiği bir sürece dönüşmüştür. Başka bir ifadeyle, düşünümsel modernleşmenin toplumsal bir yansıması olarak evlilik, ekonomik temelli ve mahremiyetin meşrulaştırıldığı bir alan olmaktan sıyrılarak romantik aşk ideali üzerinden gerçekleşen ve içerisinde bireyciliğin, hazzın ve tutkunun gereğini barındıran bir boyuta ulaşmıştır (Baş, 2019). Bu anlamda evlilik, tüm geleneksel kalıplarından kurtularak sınırlarını iki özgür bireye yer açacak şekilde genişletmiştir. Genişleyen bu alanın içerisinde bireyselleşen partnerler arasındaki mesafe ve evliliğe bakış açısı da dönüşüm yaşamıştır. Modernleşmenin gelenekselden azat ettiği evlilikte, duygusal özerklik anlam kazanır. Evlilik artık ekonomik ve kültürel gereklere göre değil, duygusal değer üzerinden bireysel tercihlerle yönetilen bir anlama kavuşmuştur. Bauman (2019)'nin tanımından ilham alacak olursak, modernitenin akışkanlaştığı süreçte ise, duygusal özerkliğin inşa ettiği ilişkilerin evliliği nihai amaç olarak görme fikri giderek azalmaya başlamıştır.

TÜİK 2023 verilerine bakıldığında (Tablo 2.1.), 2008 yılında ortalama 4 kişi olan hanehalkı büyüklüğünün 2023 verilerinde 3,14'e düştüğünü ve tek kişilik hanehalkı oranının arttığını görmekteyiz. Bu tabloda dikkat etmemiz gereken hususlardan biri, sadece eşlerden oluşan çekirdek aile oranın da 2014 yılından 2023 yılına 14,1'den 13,8'e düştüğü ve çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiden oluşan hanehalkı oranın ise aynı süreçte 2,1'den 3,3'e yükselmesidir.

Tablo 2.1. Türkiye'de Yıllara Göre Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü, 2008-2023

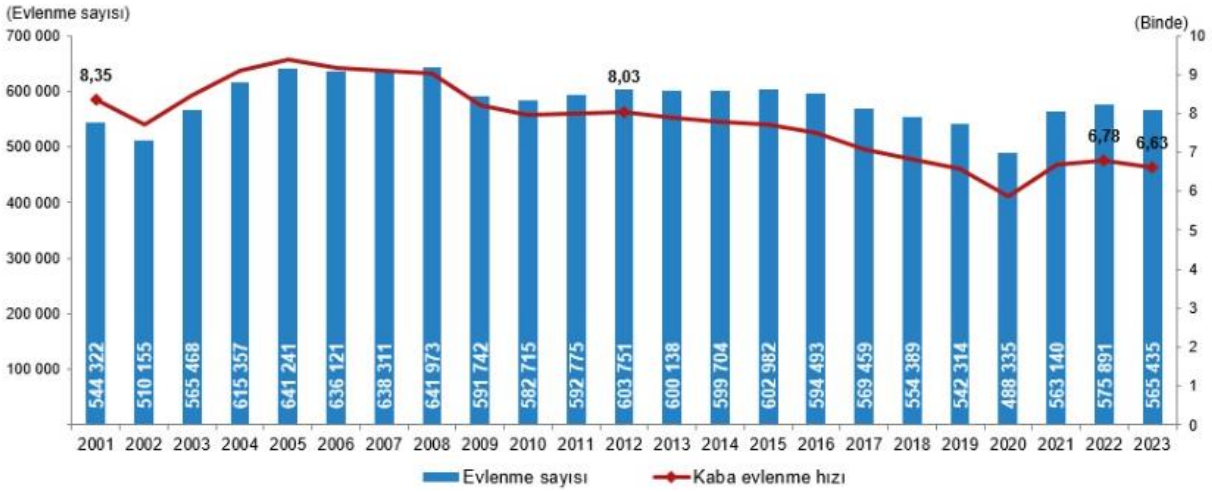

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Aile (2008-2023)

Elbette ki, sosyolojik perspektiften toplumsal değişimleri birbiriyle bağlantılı birçok toplumsal olgu ve olaylarla açıklamak mümkündür. Dolayısıyla, evlilik birliği ve aile kurumunun yaşadığı dönüşümü ve değişimi yaratan pek çok doğrudan ve dolaylı toplumsal ve bireysel koşullar söz konusudur. Ancak araştırmanın amacı doğrultusunda hareket etmek daha doğru olacaktır. Bu anlamda, romantik ilişkilerin yaşanış biçimlerinde evliliğin önemli bir ön koşul olmaktan çıkması, bireyselleşmenin ön planda olduğu bir dünyada, bireyin kararları doğrultusunda yaşadığı aşk yaşamı birtakım toplumsal, kültürel, ekonomik dayatmalardan da azade hale gelmiştir ve gelmeye devam edecektir.

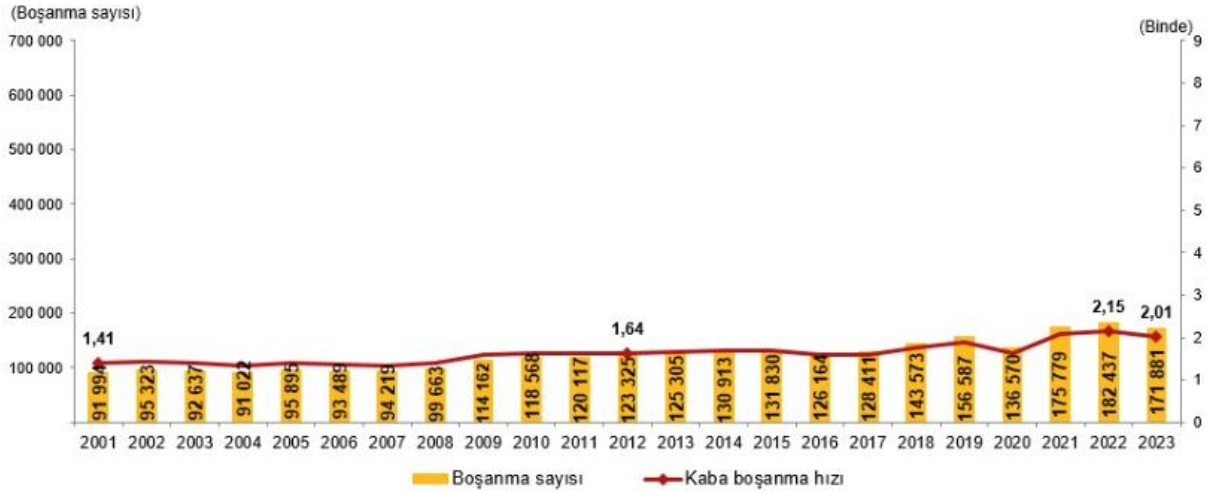
TÜİK 2023 evlenme ve boşanma istatistiklerine bakıldığında (Tablo 2.2.-2.3.), evlenme oranlarında son üç yılda bir artış görülmektedir ancak bununla beraber, boşanma oranlarında da benzer bir artış gözlenmektedir.

Tablo 2.2. Evlenme Sayısı ve Kaba Evlenme Hızı, 2001-2023

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (2001-2023)

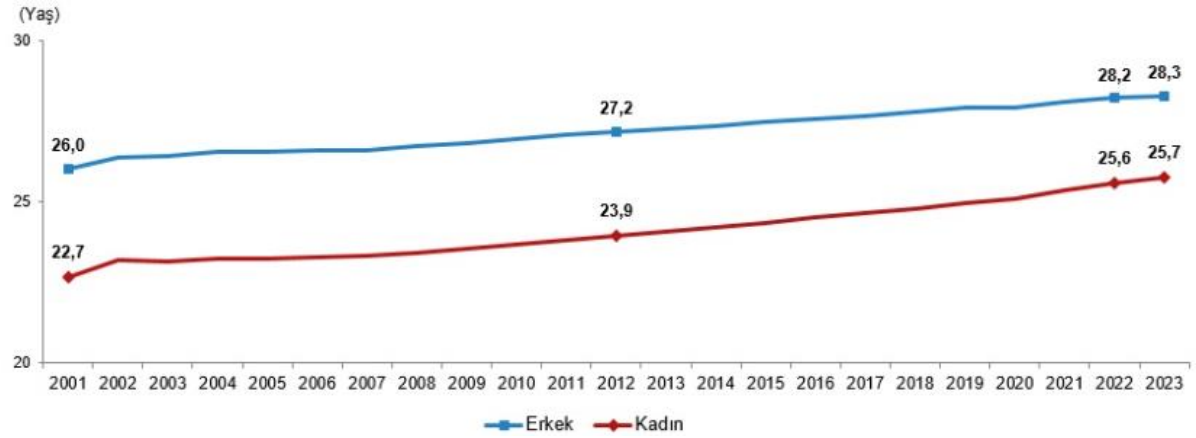
Tablo 2.3. Boşanma Sayısı ve Kaba Boşanma Hızı, 2001-2023

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (2001-2023)

Kaba boşanma hızının en yüksek olduğu il 3,05 ile İzmir iken, kaba boşanma oranının en düşük olduğu il ise 0,36 ile Hakkari olmuştur. Evliliğin süresine göre boşanmaların incelendiği TÜİK verilerinde, 2023'te gerçekleşen boşanmaların %33,4'ü evliliğin ilk 5 yılında gerçekleşmiştir. Bununla beraber, cinsiyete göre ortalama ilk evlenme yaşı (Tablo 2.4.) ise tablodaki her iki cinsiyet için de yıllar içinde artış göstermiştir.

Tablo 2.4. Cinsiyete Göre Ortalama İlk Evlenme Yaşı, 2001-2023

Kaynak: TÜİK, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri (2001-2023)

ABD'de ise, ortalama ilk evlenme yaşı 2008-2016 yılları arasında yaklaşık 2 yıl artarak erkeklerde 30'a, kadınlarda ise 28'e yükseldi (U.S. Census Bureau, 2021). Yapılan başka bir çalışmada ise, ABD'de1980'lerin sonundan 2000'lerin sonuna doğru ilk evlenme yaşı kadınlarda 22,9'dan 25,9'a, erkeklerde de 24,7'den 27,6'ya yükselmiştir (Manning, Brown ve Payne, 2014). Aslında Wendy Manning, Susan Brown ve Krista Payne (2014), 1984 ile 2010 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, ister evlilik ister birlikte

yaşama olsun, ilk birleşme yaşının 22 ila 23 arasında sabit kaldığını buldu. (Ciabattari, 2017: 90). Bu da birlikte yaşamanın evlilikteki düşüşü telafi ettiğine dair daha fazla kanıt sağlamaktadır.

İngiliz demograf Kathleen Kiernan (2002), Avrupa'da evlilik dışı birlikte yaşama kabulünün aşamalı olarak gerçekleştiğini ve ülkelere, kültürlere göre bu kabul sürecinin farklılıklar içerdiğini belirtiyor: İlk aşamada, birlikte yaşamak, nüfusun daha küçük bir kısmının uyguladığı ve nüfusun geneli için henüz sapkın ve avangart bir olgu olarak görülür iken; ikinci aşamada birlikte yaşamak ilişkiyi evlilik öncesi test edebilirliği açısından kabul görmektedir. Üçüncü aşamada ise evliliğe alternatif olarak birlikte yaşamak, sosyal ve kültürel açıdan kabul edilebilir hale gelir; dördüncü aşamada ise evlilikten ayırt edilemez hale geldiğini belirtiyor ve İsveç ve Danimarka'nın dördüncü aşamaya geçiş yaptığını belirtiyor. Evlilik biçimlerindeki bu aşamaların, süresi ve içerikleri açısından farklılık gösterebileceğini ancak bir toplumun belirli bir aşamaya ulaştığında daha önceki bir aşamaya dönüş yapmasının muhtemel olmadığını da belirtiyor.

Durkheim (2013: 278)'a göre, boşanmalardaki artış evlilik düzeninde bir zayıflama olduğunun göstergesidir. Ona göre, boşanmanın yaygın olduğu toplumlarda, evlilik artık kendisinin zayıf bir tasarımıdır. Boşanmanın kolaylaşması, evliliği daha az bağlayıcı ve tutkulu kılar, bu da evli bireylerin iç huzurunu ve geleceğe dair güvenini zayıflatır. Durkheim'a göre, böyle bir ortamda evlilik, bekarlığa daha yakın hale gelir ve bu durum, bireylerin toplumsal bağlarını ve psikolojik istikrarını olumsuz etkiler.

Daniel Yankelovich (akt. Illouz, 2013: 106), evlilikte ve heteroseksüel ilişkilerin normatif yapısında önemli bir değişim olduğunu ifade ettiği çalışmasında evlilik ve aileye yönelik olarak 1950'lerde verilen cevapları 1970'lerin sonlarında verilen yanıtlarla karşılaştırarak, evliliğin toplum üyeliği ve normallik duygusu sağladığı yönündeki yerleşik inancın yerini evliliğin seçeneklerden sadece biri olarak görüldüğü ve evlilik dışı birlikte yaşamaların da artış gösterdiği bir bakış açısına bıraktığını ortaya koymuştur. Bu çalışmayı destekler nitelikte 2018 evlilik ve boşanma istatistiklerine bakıldığında; ABD, İngiltere gibi bireysellik, özgürlük, özerklik vurgularının daha yoğun hissedildiği ülkelerde evlilik oranları 1970'lerden itibaren düşüşe geçmiştir; ABD'deki evlilik oranları COVID öncesi yapılan araştırmada 1972'den bu yana %50 oranında düşerek kayıtlı tarihin en düşük noktasına ulaşmıştır (Our World in Data, 2018).

Son yıllardaki özgürleştirici tutumların artışıyla ilgili olarak boşanmaya yönelik ilişkisel, davranışsal ve iş bölümü ile ilgili sorunları analiz etmeyi amaçlayan bir çalışma (De Graaf ve Kalmijn, 2006), boşanma nedenlerinin alkolizm, şiddet gibi davranış sorunlarından

ilgi görememek, birbirleriyle konuşamamak gibi ilişki sorunlarına kaymış olduğunu göstermiştir. American Relationships Survey (2014)'deki boşanma nedenlerine yönelik bulgular da boşanma nedenlerinin duygusal ve ilişkisel sorunlar etrafında yoğunlaştığını desteklemektedir: sadakatsizlik (%37), partnerin ihtiyaçlara yanıt vermemesi (%32), uyumsuz bir ilişkiyi sürdürmeye çalışmaktan yorulma (%30), partnerin olgunlaşmamış olması (%30), duygusal istismar (%29), farklı maddi öncelikler (%24) ve alkol (%23). İlk beş nedenin duygusal ve ilişkisel sorunlara işaret ediyor olması, boşanma gerekçelerinde duygusal ve bireysel faktörlerin artışını gözler önüne sermektedir.

Cherlin (2004: 849), sosyal değişimin evlilik kurumunda bireylerin davranışlarını tanımlayan sosyal normları zayıflattığı ve bu yerleşik normların zayıflamasının evliliği kurumsallıktan çıkaran yeni bir modelde karakterize edildiğini belirtir. Günümüzdeki evlilik modeli eşitlik, ortaklık, derin duygusal bağ, kendini tanıma, kişisel alan ve bireysel kimliğin gelişimi gibi faktörleri içermektedir (Santore, 2008: 1207). Evlilik ve aile, elbette hala kurumsal birtakım içerikler ve avantajlar sunmaktadır. Ancak geçmişteki sosyal statünün önemli bir koşulu olma özelliğini giderek yitirmektedir.

2.4. Tabusaldan Kamusala Cinsellik

Cinsellik, insanlığın ilk çağlarından bu yana sınırları belirlenen ve içeriği düzenlenen bir konu olmuştur. Tarihsel süreçteki farklı toplumsal ve iktisadi yapılar, bireyin ve toplumun cinselliğini yaşayış biçimlerini ve cinsellik söylemlerini farklı şekillerde yeniden üretmektedir. Cinsellik sadece bedenle ilgili değil, aynı zamanda zihin ve duygularla, toplumda olup bitenlerle de ilgilidir (Javaid, 2018: 62). Bu anlamda cinsellik, biyolojik boyutunun yanı sıra, toplumsal olarak inşa edilmekte ve düzenlenmektedir. Foucault, cinselliğinin icadı da dahil olmak üzere cinselliğe duyulan ilginin, bir iktidar üretim aracı olarak gözetlemenin yayılmasının bir sonucu olduğunu söyler (Giddens, 2014: 158). Cinselliği doğal ve sabit bir olgu olarak değil, tarihsel ve toplumsal olarak inşa edilmiş ve iktidar ilişkileriyle şekillendirilmiş bir kavram olarak ele alır. Aşk olgusunu tarihsel olarak ele alan başlıkta da görülmektedir ki, cinsellik Orta Çağ Avrupa'sında kilise tarafından denetlenen ve baskılanan bir olgudur. Viktoryen dönemin katı ahlaki standartlarında cinsellik, evliliğin içinde mahrem bir alana itilmiş ve sosyal yaşamdaki tüm uzamları görünmez kılınmaya çalışılan cinsellik her zaman için, birey ile devlet arasında önemli ve kamuyu ilgilendiren bir mesele olarak çeşitli söylem, bilgi, analiz ve emirlerden oluşan geniş bir yapı tarafından kuşatılmıştır (Foucault, 2007).

18. yüzyılın endüstrileşmeyle başlayan düşünümsel gelişimler, katı ahlak yasalarının esnediği, insan haklarının gündeme getirildiği yeni bir dünyanın hazırlıklarına koyulmuştur. Cinsel devrim olarak adlandırılan hareket; cinsellik, toplumsal cinsiyet rolleri ve cinsel ahlak konusundaki büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı II. Dünya Savaşı sonrasında, özellikle Batı dünyasında hareket kazanan bir süreci ifade etmektedir. 1960'ların sonlarıyla birlikte, yaşanan bir dizi sosyal, ekonomik ve teknolojik değişim ve toplumsal hareketler cinselliği özgürleştiren bir ortam yaratmıştır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren, Freud'un cinsellik ve insan psikolojisi arasındaki ilişkiyi derinlemesine incelediği psikanalitik teorileri, cinselliğin insan psikolojisindeki merkezi rolünü işaret ederek insan doğasının ayrılmaz bir parçası olduğunu ve cinsel özgürlüğün ruhsal sağlığın temel bir unsuru olduğunu vurgulamıştır (Freud, 2006). Foucault (2007: 45), Freud'un ortaya koyduğu bu teorinin öncesinde, cinselliğe ilişkin söylemin sözünü etmekte olduğu şeyi devamlı olarak gizlediğini ifade eder. Bu anlamda bu vurgu, dönemin toplumsal normlar ve ahlaki değerlerin cinselliği baskıladığı bir dönem için devrim niteliği taşımaktadır.

Toplumsal hareketler içerisinde feminist hareket, cinsel devrimin ayak seslerini yaratan en önemli adımlardan biridir. Marshall (2005) feminizmi, 18. yüzyılda İngiltere'de cinsiyetler arası eşitliği kadın haklarının genişletilmesi yoluyla sağlamaya çalışan toplumsal bir hareket olarak tanımlar. Kadınların oy hakkı, eğitim ve iş olanaklarına erişimi gibi mücadelelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan feminist hareket, her ne kadar modern bir kavram olarak görülse de, kadınların ezilmesi, sömürülmesi ve ikincil konuma itilmesinin tarihi kadar eskidir (Avcil, 2020).

Feminist hareketin ikinci dalgası ise 19. yüzyılın son çeyreğinde cinsiyet rolleri, kadın bedeni ve cinselliği üzerine bir mücadeleyi barındırır. Bu hareket, 1968'de tüm dünyada etkili olan özgürlükçü hareketlerden doğrudan etkilenmiştir. Simone de Beauvoir'nın kadınların toplumdaki ikincil konumunu ve kadın cinselliğini eleştirel olarak ele aldığı "*İkinci Cins*" (The Second Sex) adlı eseri, modern feminizmin teorik temellerini oluşturmuştur. Beauvoir (1972), kadın cinselliğinin ve bedeninin toplumsal ve biyolojik olarak tarih boyunca erkeğin nesnesi olarak görüldüğünü ve bu algının kadının özgürlüğünü engellediğini ifade etmektedir. Bazı çalışmalar marksist değer teorisi üzerinden anlam üretimini (Selik,1982) veya marksizm üzerinden feminist teoriyi (Mackinnon, 1982) ele almıştır. Mackinnon (1982) çalışmasında cinselliği, "marksizm için emeğin rolü ne ise, feminizm için de cinsellik odur: kişinin en çok kendisine ait olan ama en çok elinden alınan şey" olarak ifade etmiştir.

Birinci feminist dalga "hak" kavramı üzerine bir mücadeleyi temsil ederken ikinci feminist dalga "özgürlük" kavramına vurgu yaparak kadın ve kadın cinselliğinin özgürleşmesi, doğurganlık kontrolü, kürtaj hakkı ve sosyal haklar üzerine yoğunlaşmıştır (Collins, 2000). 1960'larla beraber tıp alanında yaşanan teknolojik gelişmeler ve ikinci dalga feminist hareketin mücadelesi ile doğum kontrol araçları yaygınlaşmaya başlamış ve böylece cinsellik ile doğurganlığın birbirinden ayrılması noktasında önemli bir adım atılmıştır (Kolay, 2015: 8). İkinci dalga feminist hareket, doğum kontrol araçlarının erişilebilirliğini ve kabulünü artırmak için yoğun bir şekilde mücadele etmiştir. Bu mücadele, kadınların üreme haklarını savunma ve bedenleri üzerindeki özerkliklerini tesis etme amacı taşımaktadır. Feminist hareketin etkisiyle, kadınların cinsellik, doğurganlık ve aile planlaması konularında daha fazla söz sahibi olması, kadın cinselliğinin özgürleşmesini sağlamıştır. Bu anlamda, cinselliğin özgürleşmesi diye bahsedilen durum, aslında biraz da kadın cinselliğinin özgürleşmesini ifade etmektedir.

Feminist teori içerisinde toplumsal cinsiyet normlarına karşı oluşturulan mücadele, heteronormativitenin ikili cinsiyet rejimine karşı baş kaldırısını içerir. Heteronormativitenin eleştirisi kendisini Queer teori içerisinde derinleştirmiştir. Bu anlamda, Queer Teori ilk olarak Michael Warner'ın 1991'de yayınladığı makalesinde ortaya attığı bir terim olsa da, köklerinin feminizmin ikinci dalgasına dayandığı ileri sürülebilir (Herz ve Johansson, 2015). 'Queer' terimini popülerleştiren ilk teorisyen olan Teresa de Lauretis (1991), cinsiyet hiyerarşilerini üreten ve dolaşıma sokan uygulama ve temsillerin analizini yapmıştır. Cinselliğin toplumsal ve kültürel yapıları, bireylerin kimliklerini ve bu kimliklerin toplumsal kabulünü belirleyen temel unsurları içermektedir (Sedgwick, 2008). Queer Teori, kalıplaşmış olan cinsellik ikilemleri, sosyal ve siyasi ötekileştirmeye maruz kalan "marjinal" kimlikleri tanımlayan bir modeli içermektedir (Turan, 2021). Dilley (1999: 459), Queer teoriyi eleştirel yapısöküm yöntemi üzerinden açıklar: Yapısöküm bir metni kimin, neden ve neyin ürettiğinin, söylenenler ve söylenmeyenler üzerinden toplumsal bir analizidir ve Queer teori de bu metnin bireyin dünyasına dair bir anlayış sağlamak için genişletilmesini içerir. Bu anlamda heteronormatif tüm söylemler, normlar ve kültürel kodlar Queer teori içerisinde eritilip, ötekileştirici tutumundan ayrıştırılmaya çalışılır. Bu uyanış, cinselliği ve cinsel kimliği, hiç olmadığı kadar açık bir söylemle ve eleştirel bir perspektifte sosyal ve kamusal hayatın ortasına yerleştirir.

Hanisch'in bireylerin kişisel yaşamlarının toplumsal ve politik güçler ile nasıl bir etkileşimi olduğunu ve kişisel deneyimin politik eylemin bir parçası olması gerektiğini ele aldığı 1969 yılında yayımlanan "Özel Olan Politiktir" (The Personal is Political) başlıklı

makalesi, bir slogan haline gelerek Feminist ve Queer Teori içerisinde kendisine yer bulmuştur. Tüm bu toplumsal ve düşünümsel hareketler, 1990'ların başında eşitlik ve sosyal adalet mücadelelerini vatandaşlığın diliyle ifade etmeye çalışan özel bir tür cinsel politika ortaya çıkarmıştır (Richardson, 2017).

Özel olanın kamusal hale getirilmesi çağrıları, kamusal-özel ayrımında derin gerilimler yaratmakta ve kamusal alanda neyin kamusal olabileceğinin analizi, kaçınılmaz olarak cinsiyet ve cinsellik konularını gündeme getirmektedir (Bell, 1995: 140). Bazı akademisyenler (Weeks, 1998; Bell, 1995) çağdaş dünyanın cinsel öznelliğe verdiği bu yeni önceliğin, yeni bir kavramı doğurduğunu belirtirler: cinsel vatandaşlık (the sexual citizenship). Kavramı ortaya atan Weeks (1998), cinselliğin sadece özel bir mesele olmadığını aynı zamanda kamusal ve bu yüzden de politik bir mesele olduğunu, cinsel vatandaşlığın da cinsel kimlik ve yönelimleri üzerinden kamusal alanda eşit haklar talep edebilmeleri anlamından ortaya çıktığını belirtir. Bu kavramı, Batı kültürünün belirlediği kamusal-özel ayrımını ihlal eden melez bir varlık olarak tarif eder. Richardson (2017) da benzer şekilde, cinsel vatandaşlığın cinsel kimlik ve pratiklerin toplumda tanınmasının ve kamusal alanda kabul edilmesinin gerekliliğinden ortaya çıkan bir kavram olduğundan bahseder. Kişisel olan ile kamusal olanın böylesine iç içe geçmesi (Weeks 1998: 36), bireyin kimliğinin ve ifade biçimlerinin toplumsal normlar ve beklentilerle sürekli bir etkileşim içinde şekillendiği dinamik bir alan yaratır. Kavram, bireylerin cinselliklerini özgürce ifade edebilecekleri ve cinsel yönelimleri nedeniyle ayrımcılığa uğramayacakları bir toplum talep eder.

Cinsellik artık sadece özel bir mesele olarak değil, kamusal bir hak ve kimlik meselesi olarak da görülmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi, Feminist ve Queer teorinin hak mücadelesi de kişisel olanın politik oluşuyla ilgilidir. LGBT+ bireylerin kamusal alanda kendilerini ifade edebilmeleri, cinsel vatandaşlıkla ilgilidir. Weeks, bundan elli yıl öncesine kadar, kimsenin cinsel yönelimini ve tercihlerini kişiliğinin tanımlayıcı bir özelliği olarak, yani bir kimlik olarak dile getirmediğini belirtir. Cinsellik hiç olmadığı kadar sahnededir artık. Ancak cinselliğin bu görünürlüğü, onu yine ve yeniden iktidarın denetimine sokar.

Foucault (2007), cinselliğin kara kutusundan çıkarılarak söylemsel bir varoluşa zorlandığını belirtir ve hiçbir toplumun böylesine kısa bir tarih içinde cinselliğe yönelik bu boyutta bir söylem biriktirmemiş olduğunu savunmuştur. Ona göre, Orta Çağ'da cinsellik, günah çıkartma gibi konular etrafında yoğunlaşmış olan bir söylem yaratırken, son yüzyılda bu konular demografi, biyoloji, tıp, psikiyatri, ahlak, eğitim, siyaset ve ekonomi gibi farklı disiplinler içinde çeşitlenmiş ve derinleşmiştir. Cinselliğin üzerindeki sansür azalmış,

toplumsal ve bireysel düzeyde yerini çeşitli söylemler almıştır. Foucault (2007), modern toplumların özgüllüğünü, cinselliği kısık bir ses ve gölge olmaktan çıkararak, kendilerini sürekli olarak cinsellik hakkında konuşmaya zorlamalarında bulur. Modern toplumlarda cinselliğin bu görünürlüğü, iktidar ilişkileri ve bilgi sistemleri tarafından sürekli olarak denetlenmekte ve yeniden tanımlanmaktadır. Foucault, iktidarın beden, sağlık, nüfus ve sosyal yaşam üzerinde sağladığı bu denetim ve düzenlemeleri *biyo-politika* kavramıyla ortaya koyar. Foucault'ya göre biyopolitika, modern devletin en temel özelliklerinden biridir ve toplumsal kontrolün yeni bir biçimini temsil eder. Zira cinselliğin yönetimi, bireylerin ve nüfusun kontrol edilmesi için temel bir araçtır.

Foucault (2007), bireylerin ve toplumların cinsellik hakkındaki düşünce, davranış, söylemlerini ve bunların kontrolünü; cinselliğin tarihsel, toplumsal ve politik bağlamda nasıl yapılandırıldığını cinsellik tertibatı (deployment of sexuality) kavramıyla açıklar. Cinsellik tertibatının var oluş nedeninin, kendisini yeniden üretmekten ziyade, bollaştırmak, yenilemek, icat etmek ve giderek bedenleri daha ince ayrıntılara ulaşacak biçimde kuşatmak, nüfusu daha bütünsel bir şekilde denetlemek olduğunu belirtir. Ona göre, modern cinsellik söyleminin bu dönüşümü ve görünürlüğü, üremeye yönelik değil; daha ziyade, bedenin bir bilgi nesnesi olarak değer kazanmasına yöneliktir. Cinsellik üzerine konuşmalar, yalnızca bilgi üretme araçları değil; aynı zamanda iktidarın, bireylerin cinselliklerini nasıl yaşayacaklarını belirlemede kullandığı stratejik araçlardır. Giddens, cinselliği anlayabilmek için yeni bir terminolojinin geliştiğinden ve kurumsal düşünümsellik fenomeni olarak dinamik bir yapı olduğunu gözetmemiz gerektiğinden bahseder. Kurumsaldır zira postmodernist toplumsal etkinliklerin merkezi bir konumunda ve denetlenebilirdir, düşünümseldir çünkü toplumsal hayatı betimlemek için var olan terimlerin gündelik hayata dahil olup onu dönüştürmesini ifade eder. Özetle, postmodern cinsellik, gündelik hayatın diğer görünümleri gibi, iktidar yapılarının genişlemesinden etkilenerek yeniden yapılandırılmıştır (Giddens, 2014).

Illouz (2013: 25)'a göre günümüzdeki romantik aşk pratiği; cinselliğin özgürleşmesi, yaşam tarzlarının bireyselleşmesi ve toplumsal ilişkilerin ekonomikleşmesi gibi 20. yüzyılın kültürel devrimlerini içermektedir. Tüm bunların bir aradalığı, yalıtılmış ve nicelleştirilmiş bir cinsellik anlayışını doğurur. Bu durum, aşk ve cinselliği bireylerin kişisel tatmin arayışlarının nesnesi haline getirirken, aynı zamanda bu deneyimleri toplumsal bağlamlarından koparıp bireysel tüketim objelerine indirger. Baudrillard (2008)'a göre, tüketici kültüründe cinsellik, bir tüketim nesnesi olarak yeniden üretilir ve pazarlanır. Bu dönüşüm, aşkı ve cinselliği piyasa ekonomisinin dinamiklerine tabi kılarak, romantik ilişkileri de birer tüketim malzemesi haline getirir. Sonuç olarak, aşk ve cinsellik, özünde derin duygusal ve toplumsal bağlar kurmayı

amaçlayan deneyimlerden ziyade, hızla tüketilen ve sürekli yenilenen haz nesnelerine dönüşür. Aşkın ve cinselliğin metalaşması ve ekonomikleşmesi, bireylerin duygusal ve cinsel deneyimlerini yüzeyselleştirirken, aynı zamanda onları piyasa dinamiklerine tabi kılar (Kipnis, 2009; Bauman, 2012).

Yasak ve baskılarından özgürleşen cinsellik, postmodern bilinç ve tüketim kültürü içerisinde esnemiş, yayılmış, çeşitlenmiş ve dönüşmüştür. Cinsellik kendi özerkliğini ilan ederek kendi kendine yeterli olan ve verebileceği tatminin çapına göre değerlendirilen bir içerik kazanmıştır (Bauman, 2012: 72). Ancak Bauman (2012), cinselliğin bağımsızlık zaferini pahalıya mal olan bir zafer olarak yorumlar: Ona göre, cinselliğin özgürleşmesi iyi bir şeydir ancak yan sıkıcı kısmı, yüklerinden bir kez kurtulduktan sonra arkasında bu hafiflikle dengede nasıl duracağını kestiremeyen bir birey bırakmaktadır. Schmid (2021) ise, bireysel deneyimlerin kültürel konjonktürlerin etkisi altında olduğunu ve cinselliğin yüzyıllar boyunca değersizleştirilmesinin ardından histerik bir değer yükleyen konjonktürün geldiğini belirtmektedir. Cinselliğin günümüzdeki konumu, bir yandan medya ve popüler kültür tarafından sürekli olarak ön plana çıkarılırken, diğer yandan da bireysel özgürlükler ve haklar çerçevesinde yeniden tanımlanmaktadır. Bu ikili durum, toplumsal, kültürel ve bireysel bir fenomen olan cinselliğin sürekli bir dönüşüm içinde olduğunu göstermektedir. İnsanların ilişki tercih ve beklentileri de bu oranda esneklik ve çeşitlilik kazanmaktadır. Postmodern dönemde bireyler, ilişkilerini kendi ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmeye artan bir şekilde istekli gözükmektedirler (Tillman, Brewster ve Holway, 2019: 141). Cinsel davranışın ilişki bağlamına eğilen literatür, bireylerin ilişkilere yatırım yapmak için daha az istekli veya çok meşgul olmaları nedeniyle geleneksel flört uygulamalarının yerini gündelik rastgele cinsel ilişkiler veya flört etme pratiklerinin almakta olabileceğini belirtmektedir (Tillman, Brewster ve Holway, 2019:140). Günümüzde cinselliğin toplumsal normlardan bağımsız ve bireysel tercihlere göre yaşanması, Giddens (2014) tarafından "plastik cinsellik" kavramı ile açıklanmıştır. Postmodern dönemde yaşanan toplumsal değişimler bağlamında ortaya çıktığı ileri sürülen (Hawkes, 2007) plastik cinsellik, cinselliğin üremeye hizmet eden ağırlığından kurtularak merkezsiz bir hal aldığını ifade etmektedir. Giddens'a göre bu cinselliğin plastik formu, doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesi, cinselliğin geleneksel kalıplarından arınarak cinsiyetin ve cinselliğin üremeden ayrılması kadının sosyo-ekonomik bağımsızlığının bir sonucudur. Plastik cinsellik, özerk bir cinselliği ifade etmektedir. Bu özerkliğe kavuşan cinsellik, doğası gereği hazza yönelik yapısıyla bireyin anlam üretimini baltalayan sıradan ve hazcı bir içeriğe gömülmektedir. Beck ve Beck-gernsheim (2012: 359) postmodern dönemde bir kurallar bütünü olarak ahlak fikrinin kaybolduğunu ve bu ahlak eksikliğinin bir var oluş

estetiği arayışına yanıt vermesi gerektiğini ifade eder. Bu durum cinselliği, cinsel etkinliğin geçici olarak doldurulabildiği bir öz kimlik arayışına hapsetmektedir (Giddens, 2014: 180). Birey, özgürlüğünün sorumluluğu altında ve anlamlarından boşanan kavramların içerisinde kendisini bulmaya ve ifade etmeye çalışır. Ancak, postmodern toplumun sürekli değişen ve belirsiz yapısında, bu kimlik arayışı genellikle yüzeysel ve geçici deneyimlerle sınırlı kalır. Birey, derin bir anlam ve aidiyet duygusu arayışı içinde, cinselliği bir kimlik inşa etme aracı olarak kullanırken, aynı zamanda bu süreçte anlam ve değer kaybı yaşar. Sonuç olarak, birey hem özgürlük hem de boşluk duygusuyla mücadele eder.

2.5.Post-Romantik İlişkiler ve Takılma Kültürü

Bireyselleşme süreci, romantik ilişkilerin dinamiklerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bireylerin kendi kimliklerini ve kişisel hedeflerini ön planda tutmaları, ilişkilerin daha esnek ve bireysel ihtiyaçlara daha duyarlı olmasını sağlamıştır. Zygmunt Bauman (2003), modern ilişkilerin "akışkan" doğasını vurgulayarak, bu ilişkilerin kolayca başlayıp sona erebilen ilişki modelleri yarattığını belirtmiştir. Bauman'a göre, bireyselleşme, romantik ilişkilerin istikrarını azaltabilmekte ve bağlanma sorunlarına yol açabilmektedir.

Badinter (1992), çift olmanın içeriğindeki ekonomik, toplumsal, dinsel zorunlulukların çoğunun ortadan kalktığı noktada, çift yaşamına yön veren şeyin ‘ben’i önceleyen bireysel özerklik ve aşk, sevgi gibi unsurlar olduğunu belirtir. Birlik duygusunun aşk gibi yoğun ve geçici olabilecek zemini kaygan bir duygu üzerinden tanımlanmasının beraberliği çürük bir temel üzerinden inşa etmek olduğunu ve ‘çift’ kavramının sarsıldığını belirtir. Her şeyin merkezindeki ‘ben’ vurgusunun yoğun artışının, benmerkezci bir ahlak anlayışını besleyerek ben’in ahlaki bir değer kazandığını, bunun sonucu olarak uyulması gereken zorunlu kuralın, ben’in öteki ile olan ilişkisinin değil, kendisiyle olan ilişkisinin gelişimsel yönü olduğunu vurgular.

Bireyselleşme ve belirsizlikle karakterize edilen postmodern toplum modelinde, yetişkin bireylerin yaşam biçimleri ve bireysel/sosyal yaşam içerisindeki kontrolleri, hedefleri ve sosyal rolleri de değişmektedir. Bu değişimin boyutu ve derinliği yetişkinlik çalışmalarında da kendisini göstermektedir. Yetişkinlik çalışmaları, yetişkin bireylerin gündelik yaşamlarını, davranışlarını, psikolojik durum ve sosyal rollerini inceleyen disiplinlerarası bir araştırma alanıdır. Yetişkinlik çalışmalarıyla ilgili literatür, yetişkinliğin yeni bir bakış açısıyla karakterize edilmesi gerektiğini, bir şeyin ne olduğunu ya da ne olacağını öne süren yaklaşımların alan için artık yeterince iyi rehberlik edemeyeceğini, yetişkinliğin artık daha heterojen bir alan olduğunu ileri sürmektedir (Nelson, 2021). Gençlerin hayatlarını inşa ettiği

bağlamların değişmesi, yetişkinlik dönemindeki deneyimlerin çok daha karmaşık hale gelmesi (Furlong, Woodman, Wyn, 2011), çağdaş araştırmacılar için genç yetişkinlik (young adulthood) veya beliren yetişkinlik (emerging adulthood) (Arnett, 2023) gibi yeni terimleri gerekli kılmıştı. Arnett (2023), beliren yetişkinliğin, devamlı gelişim ve keşif süreci içeren bir yapısı olduğunu vurgulamış ve kimlik keşfi, istikrarsızlık, kendine odaklanma, arada kalma hissi ve olasılıklar gibi farklı birçok özelliğinin bulunduğunu ileri sürmüştür.

Giddens (2010), Bauman (2019), Beck (2011) gibi isimler, bireyselleşmenin etkisiyle ve mevcut yapısal kısıtlamaların zayıflaması ile birlikte, toplumsal ve bireysel yaşam içerisindeki belirsizliğin hâkim olduğu ve risk üzerindeki kontrolün daha az mümkün göründüğü bir toplum modeli oluştuğunu öne sürmektedirler. Geleneksel sınırların yıkılarak yerini kısmi, değişken ve tutarsız çok sayıda kural ve yönerge almaktadır (Furlong, Woodman, Wyn, 2011: 359). Bireyselleştirilmiş bir dünyada gençlerin gelecekleri hakkında nasıl seçimler yaptıkları, daha karmaşık ve uzun süreli, belirsiz geçişler karşısında kimliklerini nasıl şekillendirdikleri (Furlong, Woodman, Wyn, 2011: 359) ve tüm bunların bireylerin psikolojik iyi oluşlarını ve sosyal rollerini nasıl inşa ettiği konusunda yeni araştırma soruları ve alanları oluşmaktadır. Özetle, postmodernizmin etkisiyle, bireylerin yaşam biçimleri ve geleceğini şekillendirme yolları daha çeşitli, karmaşık, belirsiz ve bireysel tercihlerle şekillenen bir hale gelmiştir. Bu durum da yetişkinlik çalışmalarının kapsamını genişletmiş ve derinleştirmiştir. Postmodern dönemde yaşam alanları arasındaki geçişlerin senkronizasyonunun giderek azalması nedeniyle, geçiş aşamalarını ifade eden kavramların nispeten anlamsız hale geldiği ileri sürülmektedir (Furlong, Woodman, Wyn, 2011). Yetişkinlik çalışmalarında, bireylerin yaşam alanları ve dönemlerini ifade etmek için kullanılan kavramların anlamsızlaşması ve yetersizleşmesiyle, sosyal yaşamın alanlarını kategorize eden diğer kavramların da mevcut çeşitlilik ve belirsizlikle karakterize edilen toplum modelinde yetersiz kalabildiğini söylemek mümkündür. Beliren yetişkinlik çalışmalarını romantik ilişkiler bağlamında ele aldığımızda, gençlerin 20 yıl öncesine göre; evlenmeyi daha uzun süre ertelediği, başkalarına karşı çok daha az sorumluluk aldıkları, çok fazla istikrarsızlık yaşadıkları ve daha geniş özgürlük alanları olduğu söylenebilir (Nelson, 2021).

İlk olarak evlilik haricinde geleneksel iki ilişki terimini (courtship ve dating) ele alarak başlanabilir. Bu iki terim Türkçe'de flört etmek olarak çevrilebilse de, İngilizce'de daha farklı noktalara vurgu yapmaktadır. Courtship, "bir çiftin evlenmeden önce romantik bir ilişki geliştirdiği dönem" olarak tanımlanırken; dating, "romantik veya cinsel açıdan ilgi duyulan biriyle randevuya çıkmak" olarak daha geniş ve belirsiz bir anlama sahiptir (Oxford

Languages). Courtship Türkçe'ye "kur yapmak" olarak da çevrilebilmektedir ancak bunun da terimi yeterince ifade eden bir çeviri olmadığı söylenebilir. Türkçe literatürde alana dair çalışmaların henüz çok yaygınlaşmadığı göz önüne alındığında, bu iki kavramı ayrıştıran kapsayıcı bir çeviri henüz yoktur. Çalışma boyunca "flört etmek" terimi bu iki terimi içerecek şemsiye bir terim olarak kullanılacak olsa da, gerekli durumlarda (uluslararası literatüre değinmek gibi) orijinal terim parantez içerisinde belirtilecektir.

1930'larda büyük ölçüde erkeklerin yetki alanı olarak kabul edilen kamusal dünyaya kadınların giderek daha çok dahil olmasıyla beraber, kamusal alana erişim artmış ve flört etmek; birbirine ilgi duyan genç yetişkinlerin birlikte vakit geçirmesinin yolu olarak görüşmenin yerini almaya başlamıştır (Bogle, 2008). Waller 1937 yılında ABD'de üniversite öğrencilerinin flört etme normlarını inceleyen bir araştırma yürütmüştür. İlk olarak dating ve courtship terimlerini ayırarak tanımlamıştır. Courtship terimini, sözlükteki anlamına benzer olarak karşı cinsten kişilerin evliliğe giden yolda birbirlerini tanımalarını içeren bir aşama olarak tanımlarken; dating teriminde amacın evlenmek olmadığını ve heyecan arayışı ile karakterize edildiğini belirtmiştir. Üniversite öğrencilerinde amacın evlenmek olmadığı ve heyecan arayışı içeren "dating" ilişki biçiminin giderek artmakta olduğunu öne sürmüştür (Waller, 1937).

1960'larla beraber bu yakınlaşmalar, cinsel birleşmeleri daha fazla kapsar hale gelmiştir. Martin Whyte 1984 yılında ABD'de kadınlar ile flört ve cinsel ilişkileri ile ilgili anket çalışması yapmıştır ve kadınları üç ana kategoriye ayırarak (1925-1944 savaş öncesi dönemde evlenenler, 1945-1964 bebek patlaması nesli evli kadınları, 1965-1984 yılları arasında evlenenler) incelemiştir. İlk kategorideki kadınların evlilik öncesi cinsel ilişki yaşama oranı %24; ikinci kategori için %51 iken; son kategoride ise %72'ye yükseldiğini ortaya koymuştur. Whyte, son kategorideki grup için "yakınlık devrimi" olarak adlandırdığı değişimi tespit etmiştir. Whyte'ın "yakınlık devrimi" terimini "cinsel devrim" terimine tercih etmesinin nedeni, evlilik öncesi cinsel birlikteliğin genellikle istikrarlı bir ilişki bağlamında gerçekleşmesi ve çoğu durumda kişinin nihai eşiyle gerçekleşmiş olmasıdır (Bogle, 2008: 20).

Cinselliğin Özgürleşmesi başlığında da ele alındığı üzere, 1960'lı yıllar dünya genelinde ve özellikle gençlik arasında büyük değişimlerin yaşandığı ve bu değişimlerin genişleyerek anlam kazandığı süreçlerin başlangıcı olarak tasvir edilmektedir. Feminist hareket (yukarıda bahsedildiği gibi) ve doğum kontrol yöntemlerinin gelişmesi ve erişilebilirliği; cinselliğe yönelik tutumların giderek liberalleşmesi ile birleştiğinde, cinsel olarak neyin sosyal olarak kabul edilebilir olduğu konusunda değişiklikleri beraberinde

getirmiştir (Bogle, 2008). Cinselliğin sosyal yaşamda esneyen sınırları ve daha görünür olması, cinselliğin yalnızca bir üreme aracı olarak değil, yakınlığın ve hazzın bir göstergesi olarak düşünülmesinin hem nedeni hem sonucu olarak görülebilmektedir. Bu durum, cinselliğin evliliğin alanına dahil olan bağlarını da hızla koparan bir süreci ifade etmektedir. Evli olmayan heteroseksüellerin cinsel olanakları ve cinsel ifade yolları giderek artış göstermiştir: Örneğin oral seks, 20. yüzyılın ortalarından itibaren cinsel senaryonun giderek yaygınlaşan bir unsuru haline gelmeye başlamıştır (Bogle, 2008). 1960'larla beraber hız kazanan özgürleşme hareketi ve liberal politikalar ile birlikte gençliğin; yetişkinlerin beklentilerine uyum sağlamaktansa, kendi bireysel tercihlerini ifade etme ve buna göre hareket etme eğilimleri hızla artış göstermiştir (Rubin, 1990).

Evliliğin ilişkilerin nihai hedefi olmaktan çıkması ve cinselliğin görünürlüğünün artışı, yeni ilişkilenme biçimleri oluşturmuş ve bu ilişkilenme biçimlerini tanımlayacak yeni terimlere ihtiyaç duyulmuştur. Belirsizlik ve riskle karakterize edilen yeni toplum modelinde, mevcut bağların hayatta kalması için ilişkilerin sürekli bir çaba, tutku ve haz içermesi gerekmektedir. Giddens (2014) bu yeni ilişki modellerini, mahremiyetin yeniden yapılanmasının bir parçası olarak, "saf ilişki" (pure relationship) kavramıyla açıklar. Saf ilişki, her iki partnerin ilişkideki kişisel cinsel ve duygusal tatminlerini sağladıkları sürece sürdürülen bir ilişki türünü tanımlamaktadır. İlişkinin devamlılığı, kişisel tatminin sağlanabilmesine bağlıdır. Giddens'ın koşula bağlı bir aşk biçimi olarak ortaya attığı diğer kavram ise "birlikte aşk" (confluent love) kavramıdır. Aslında birlikte aşk, saf ilişkinin içindeki aşk biçimini tanımlar. İdealize edilmiş sonsuz aşk anlatısından farklı olarak koşullu, eşit, aktif ve bireysel tatmine dayalı bir aşk biçimini ifade eder. Giddens'a göre bu kavramlar, postmodern dönemin esneklik, geçicilik ve bireysel özerklik vurgularının romantik ilişkilere yansıyan çıktılarıdır. Aynı toplumsal dinamikler, ilişki biçimlerindeki çeşitliliği arttırmaya devam etmekte; kısa süreli, bağlayıcı olmayan ilişkilenme biçimlerine olan eğilim artış göstermektedir.

Bunun göstergelerinden biri olarak, Batı'da kavramsallaşan "hookup" terimi, Türkçe'ye bağlanmak/takılmak olarak çevrilse de, yine benzer şekilde Türkçe literatürde henüz çok karşılığı olmayan bir terimdir. "Hookup culture" terimi Türkçe'ye "bağlanma kültürü" olarak çevrilebilmektedir ancak bu terimin anlamıyla çelişkili duran bir çeviri olacağından; terimi "takılma kültürü" olarak çevirmek ve ele almak daha uygun olacaktır.

Terimin ifade ettiği ilişki biçiminin sınırlarının da bulanık olması, terime dahil olan özelliklerin de değişebilirliğini göstermektedir. "Hookup" teriminin operasyonel tanımları

farklılık gösterse de genel anlamda uluslararası literatürde; kısa süreli tanışıklık veya iki yabancı kişi arasında yaşanan; bağlılık veya şefkat içermeyen, tarafların birbirlerinden ilişki beklentisi olmadan tek gecelik veya bazen bir süre boyunca yaşanan cinsel bir karşılaşma olarak tanımlanmaktadır (Glenn ve Marquardt, 2001; Bogle, 2002; Paul ve Hayes, 2002; Garcia, vd. 2012; Shulman ve Connolly, 2013). Popüler kültüre ait ifade, deyim ve argo kelimelerin kullanıcılar tarafından oluşturulduğu ve ele alındığı oldukça popüler bir sözlükte "hookup" teriminin en yaygın anlamı, "Tercih ettiğiniz cinsiyetten, önemli biri olarak görmediğiniz biriyle herhangi bir türde yakınlık yaşamak" olarak tanımlanmıştır (Urban Dictionary). Takılma kültürü; tüketilebilir, bağlarından çözülmüş ilişkilenmelerin yaygınlığını ifade eden bir terimdir ve bu aynı zamanda bireyin cinsel etkinliği ile duyguları arasında bir boşanmayı da gerektiren bir görevi içerir (Kelly, 2012). İlişki kurmanın bu belirsiz bağlamı, romantik beklentilerin azalmasına, cinsel kafa karışıklığına, duygusal kırılganlığa, pişmanlığa ve kendini suçlamaya yol açabilmektedir (Lovejoy, 2015). Bu kültürün içselleştirilmesi ve sürdürülmesi, heteroseksüel bağlamda, kadın ve erkek açısından farklılaşabilmektedir. Erkek ve kadının cinsel tarihlerinin çok farklı şekillerde yol almış olması, iki cinsi aynı özgürlük ortamında buluştururken bile kadını daha karanlıkta bırakabilmektedir. Geleneksel cinsiyet rollerinin bir adım ilerisinde daha eşitlikçi ve özgürlükçü duran bu bölgede, cinsiyetleri toplumsal ve kültürel olarak ayrıştıran toplumsal cinsiyetin yeni formlar kazanmış gölgelerini görmek mümkün olabilmektedir.

Lovejoy (2015) takılma kültürünün "durgun devrim" (stalled revolution)'i yansıttığını belirtmektedir. Horchschild (1980), kadınların iş gücüne katılım oranlarındaki artışın, ev içi sorumluluklar ve genel toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki değişimlerle aynı hızda ilerlememesini ve her iki cinsiyet için benzer oranlarda kırılmaların yaşanmamış olmasını "durmuş bir devrim" olarak tanımlamaktadır. Lovejoy'un durgun devrim ile kurduğu özdeşim, cinsel özgürleşme sürecinin de kadın ve erkek için benzer hızda ilerlemediği ve benzer kırılmalar yaşamadığı, benzer köşeleri dönmedikleri bir süreci işaret etmesidir. Feminist hareketin birinci dalgası hak ve istihdam gibi talepler etrafında olgunlaşırken; ikinci dalga, kadının cinsel özgürleşmesini hedef alan bir özgürlük hareketi olarak tanımlanmaktadır. Ancak cinselliğin özgürleşme süreci ve "takılma kültürü" perspektifinde de cinselliğin çifte standardı göz önüne alındığında benzer bir durgun devrim yaşandığı söylenebilir.

Yukarıda değinildiği gibi, oral seks, 20. yüzyılın ortalarına doğru cinsel eylem içerisinde yaygınlaşan bir unsur haline gelmeye başlamış olsa da, Türkiye'de çeşitli üniversite öğrencilerinin cinsellikle ilgili deneyimleri üzerindeki ataerkil değerlerin etkisini irdeleyen bir

araştırmada, kadın katılımcıların erkeklere göre cinselliğin farklı biçimlerine karşı daha mesafeli yaklaştıkları gözlenmiştir (Ozansoy Tunçdemir, 2018).

ABD'de çoğunluğu kadın olan 187 üniversite öğrencisinin katıldığı takılma kültürünün örneği olan cinsellik odaklı bir ilişkilenme sonrasında duygularını bildirmelerinin istendiği niteliksel bir çalışmada (Paul ve Hayes, 2002), %35'i pişmanlık veya hayal kırıklığı hissettiğini (özellikle kadınlar); %27'si iyi veya mutlu, %20'si tatmin olduğunu (özellikle erkekler), %11'i kafası karışık, %9'u gururlu, %7'si heyecanlı veya gergin, %5'i rahatsız edici ve %2'si arzu edilir veya istenir hissettiğini bildirmiştir. Çalışmada, gündelik cinsel ilişkiler sırasında bazı kadınlar "fark edilmiş, çekici, arzu edilen" hissetmelerini olumlu olarak değerlendirseler de, sonrasında pişmanlık duyma ve utanma olasılıklarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Çalışma, bireylerin takılma kültürünü içeren ilişkilenmeler sonrasında yaşadıkları duygusal tepkilerin çeşitliliğini ortaya koyarak, cinsiyete bağlı cinsel çifte standardı ve toplumsal normların bu tepkiler üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.

Takılma kültürünün geniş bir değerlendirmesini sunan Wade (2017), pek çok kadın katılımcının; cinsiyetçiliği reddetmenin, cinsel özgürlüğü sürdürmenin ve kadınların pasif olması gerektiği fikrine meydan okumanın bir yolu olarak bu tür ilişkilenmelere yöneldiklerini ortaya koymuştur. Paul ve Hayes (2002)'in ABD'de yaptıkları çalışmaya geri dönecek olursak, katılımcılardan biri bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Kendimi garip ve beceriksiz hissettim. Ama sonrasında kendimi iyi hissettim. Çünkü artık kendimi grubun bir parçası gibi hissettim. Kendimi dışlanmış hissediyordum." Çeşitli çalışmaların da gösterdiği gibi, kadınlar gündelik cinsel ilişkiler yaşayarak takılma kültürünün bir parçası olmayı, kendilerini kabul ettirmek, güçlü ve yeterli hissetmek gibi motivasyonlar üzerinden gerçekleştirebilmektedir. Bu durum cinsel özgürlüğünü kendi inisiyatifine alan kadının, cinselliğini ve özerkliğini toplumsal cinsiyetin farklı bir formu içinde kısıtlanmış olarak yaşamaya devam ettiğini gösteren durumlardan biridir. Kadının özgürlüğünü ve cinselliğini erkeğin üzerinden tanımlaması, onu başka bir sıkışmışlığa itebilmektedir.

Takılma kültürünün kadınları daha olumsuz etkileyebilme potansiyeli barındırdığını gösteren çalışmalar olsa da, bu kültürün karakteristiği olan duygusal paylaşım ve derinlik yoksunluğu her iki cinsiyet için de tatminsizlik yaratabilmektedir. Townsend (1995), erkek ve kadınların duygusal bir katılım barındırmayan cinsellik konusundaki deneyimlerini ve tutumlarını 243 erkek ve 298 kadın üniversite öğrencisi üzerinden incelediği çalışmasında, erkeklerin kadınlara kıyasla çok daha fazla bu tür ilişkilere yöneldiklerini tespit etmiş olsa da, erkeklerin yalnızca dörtte birinin her zaman böyle bir ilişkiden zevk aldığını belirtmiştir. Bu da çoğunluğun daha karmaşık duygulara sahip olduğunu gösteren bir gerçekliği gözler önüne

sermektedir. Erkek ve kadınların cinsel tarihinin farklı şekillerde ilerlediği baz alındığında, erkekler kadınlara göre daha sık ve yoğun cinsellik odaklı ilişkiler yaşıyor olsa da, erkeklerin bu tür ilişkilerden her zaman zevk ve bireysel/duygusal tatmin sağlamadığı söylenebilir.

Uluslararası literatürde bazı çalışmalar ise, takılma kültürünün tanımladığı cinselliğe odaklı ilişki biçimlerini gündelik cinsel ilişkiler (casual sexual relationships) olarak tanımlamakta ve bu tür ilişkilenmelerin ve deneyimlerin yeni bir olgu olmamakla beraber, çoğu genç yetişkinin yakınlık (intimacy) veya bağlayıcı romantik ilişkilerin dışında bir cinsellik deneyimlediğini ortaya koymaktadır (Garcia, vd. 2012; Claxton ve van Dulmen, 2013). Gündelik cinsel ilişkiler terimini, bazı akademisyenler; devam eden flört ilişkilerinin, romantik ilişkilerin ve evlilik ilişkilerinin dışında meydana gelen bir ilişki olması açısından gündelik olarak tanımlarlar (Claxton ve van Dulmen, 2013). Buradaki "gündelik" vurgusu, takılma kültürünü tanımlayan unsurlara benzer şekilde; birbirlerinden duygusal beklentisi olmayan, genelde tek gecelik olabilen, duygusal ve derin bir bağ içermeyen ve bu sebeple görece birbirine yabancı iki kişinin cinsel karşılaşmasını tarif etmektedir. Çağdaş popüler kültür; evlilik öncesi ve serbest cinsel ilişki gibi ilişki biçimleri de dahil olmak üzere, cinsel davranışları tasvir eden ve sıklıkla teşvik eden örneklerle olgunlaşmış durumdadır (Garcia, vd. 2012: 162). Çeşitlenen ilişki biçimleri, bulanık sınırları doğrultusunda farklı şekillerde kavramsallaştırılabilmekte ve bu kavramsallaştırma, popüler kültür içerisinden doğmakta ve gelişmektedir.

Özetle, "takılma kültürü" taahhütsüz ve bağ kurmayı reddeden anlam yapısıyla, daha gündelik tatmin ve hazları önceleyen bir ilişki biçimini tarif etmektedir. İlişkilerin bireysel tercihler doğrultusunda ve sorumluluk hissini azaltacak şekilde çeşitlenmesi, birçok farklı ilişki biçimi ve tanımı da beraberinde getirmektedir. Benzer ilişki biçimleri farklı tanımlamalarla tasvir edilebilmekte ve popüler kültür içerisinde kendisine yer edinen ilişki biçimleri farklı tanımlamalar ile ifade edilmektedir. Bu anlamda, çağdaş ilişki modellerinin ortaya çıkardığı yeni ilişki tanımları, daha belirsiz ve sorumluluktan arındırılmış ilişki biçimlerini tasvir etmesi nedeniyle, birbirine benzeyen, ufak noktalarla birbirinden ayrışan ya da terimin içeriğini bireysel tercihlerle doldurup boşaltabildiğimiz bir formdadır.

İlişki biçimlerinin ve tanımlarının toplumsal ve bireysel tercihler bazında çeşitlenmesi ve bu biçimleri ayrıştıran sınırların giderek muğlaklaşması, bu yeni formları anlayabilmek konusunda bazı karmaşıklıkları da beraberinde getirmektedir. Cinsel senaryo teorisi, bu yeni formları daha iyi anlamlandırabilmek ve analiz edebilmek konusunda önemli bir uğraktır.

Cinsel davranışların anlaşılması ve araştırılmasında önemli bir çerçeve sağlayan cinsel senaryo teorisi (sexual scripts theory), cinsel davranışların sadece biyolojik veya bireysel psikolojik etkenlerle açıklanamayacağını, toplumsal ve kültürel faktörlerin de bu davranışların şekillenmesinde önemli rol oynadığını vurgular. İlk olarak William Simon ve John H. Gagnon'un 1973 yılında yayımladıkları "Sexual Conduct: The Social Sources of Human Sexuality" adlı çalışmasında tanıtılan bu teoride, davranışın senaryolaştırılması üç ayrı düzeyde incelenir: Kültürel senaryolar (kolektif anlamların öğretilmesi), kişilerarası senaryolar (belirli bir sosyal bağlamda belirli bir kişi tarafından belirli kültürel senaryoların uygulanması) ve intrapsişik senaryolar (deneyimlendiği gibi arzuların yönetimi). Wiederman (2015), gerçekliğin yorumlanması, belirli bir sosyal grup içindeki paylaşılan inançlardan türetildiği için cinsel senaryo teorisinin merkezinde sosyal inşacılık kavramının yer aldığını belirtir.

Kültürel senaryolar, neyin arzu edilir ve neyin istenmeyen olduğu, uygun ve uygunsuz cinsel davranışlar gibi cinselliğin oyun alanını ortaya koymaktadır (Wiederman, 2015: 8). Bu oyun alanının kuralları, gelenekler ve toplumsal değerler tarafından oluşturabildiği gibi, popüler kültür ve medya araçları ile de oluşturulup yeniden üretilebilir. Kolektif yaşam düzeyindeki öğretici rehberler olarak kültürel senaryolar, esas olarak belirli rollerin anlatı gerekliliklerini öğreten ve bu nedenle her alanda tutarlı bir şekilde uygulanamayacak kadar soyut bir biçimde genellerdir (Simon ve Gagnon, 1986: 98). Bu soyutluk, somut bir eyleme ve düşünceye kişilerarası senaryo sürecinde çevrilir.

Kişilerarası senaryolar, sosyal aktörün deneyimlediği kültürel senaryoların sağladığı rol ve genel koşullara bağlı olarak davranmasıdır. Kişilerarası senaryolar, cinsel uyarılmayı ortaya çıkarmak ve sürdürmek gibi cinsel bir eylemin gerçekleşmesini kolaylaştıran benlik ve öteki temsillerinin düzenlenmesi olarak görülür (Simon ve Gagnon, 1986).

İntrapsişik senaryo ise, bireyin içsel düşünceleri, arzuları ve hayalleri doğrultusunda kendi cinsel davranışlarını ve deneyimlerini zihinsel olarak organize etme sürecini ifade eder. Başka bir ifade ile, bireyin içsel arzularını ve fantezilerini, toplumsal anlamlar ve normlarla ilişkilendirmesi sürecidir. Bu süreç, bireyin cinsel davranışlarının toplumsal bağlamda nasıl algılanacağını ve kabul edileceğini anlamasına yardımcı olur. İntrapsişik senaryo yazma süreci, benlik sürecinin önemli bir parçasıdır; gerçekliğin sembolik olarak düzenlenmesini ve fantaziyi yaratan budur (Simon ve Gagnon, 1986).

İki veya daha fazla aktör benzer senaryoları paylaşabildiğinde, sosyal etkileşim göreceli bir uyumla kendisini gösterebilir (Wiederman, 2015:8). Burada bahsedilen durum,

partnerlerin benzer senaryoları paylaşıyor olması; kişisel olarak onlara rehberlik eden kültürel senaryoların ve bunların sembolik olarak anlam kazanma süreçlerinin benzer olduğu anlamına gelmektedir ve bu durum ilişkinin her aşamasını kapsayan detaylar konusunda süreci ve birbirlerini daha benzer şekilde anlamlandırmalarına olanak tanımaktadır. *Var Olmanın Dayanılmaz Hafifliği* adlı eserinde Milan Kundera ilişkilerin kültürel ve kişilerarası senaryolarının benzer veya farklı oluşunu şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Franz, sanki biri ona bilmediği bir dilde seslenmiş gibi rahatsız oluyordu. Ne açık saçık ne de duygusal bir hareketti bu, sadece anlaşılmazdı. Franz'ı rahatsız eden de anlamının olmayışıydı işte. İnsan henüz epey gençse ve yaşam denen müzik parçası hala açılış notalarındaysa, yaşamın şurasını burasını değiştirip yeniden yazabilir, karşındakiyle motif değiş tokuşu yapabilir (...); ama Franz ile Sabina gibi daha geç yaşta karşılaşan iki insanın müzik parçaları az çok tamamlanmıştır ve her motif, her eşya, her sözcük her biri için farklı anlam taşır."* (Kundera, 2015: 99)

Karşılıklı olarak farklı veya benzer anlamlar üretme sürecinin tek değişkeninin yaş olmadığı baz alındığında, bireysel özerklik ve belirsizlik ile karakterize edilen yeni ilişki modellerinde kolektif anlam ve motiflerin yerini giderek kişisel tercihlerin alması ve sınırları muğlak ilişki formlarının çeşitlenmesi; kişisel ve sosyal bağlamda anlamlandırılma süreçlerini zorlaştırmaktadır.

Gagnon ve Simon'un (1973) perspektifine göre, cinsellik insan davranışının özünde çok özel bir motivasyon niteliği taşımaz: Cinsellik, ancak kolektif yaşam tarafından anlam kazandığında veya bireysel deneyimler ya da gelişim ona özel bir önem verdiğinde anlamlı hale gelir. Cinsel senaryolar aynı zamanda cinsiyetlendirilmiş senaryolardır. En yaygın üretilen ve teşvik edilen kültürel cinsel senaryolar heteroseksüeldir ve erkek rolleri üzerine odaklanır (Kim ve ark., 2007). Özellikle cinsiyete dayalı normatif senaryolar, kimin neyi ne zaman yapacağına dair davranış rehberleri oluşturur (örneğin, erkekler kadınları randevuya davet eder, erkekler ilk randevuda hesabı öder, erkekler randevudan sonra cinsel ilişki başlatır gibi) (Garcia, vd. 2012: 166).

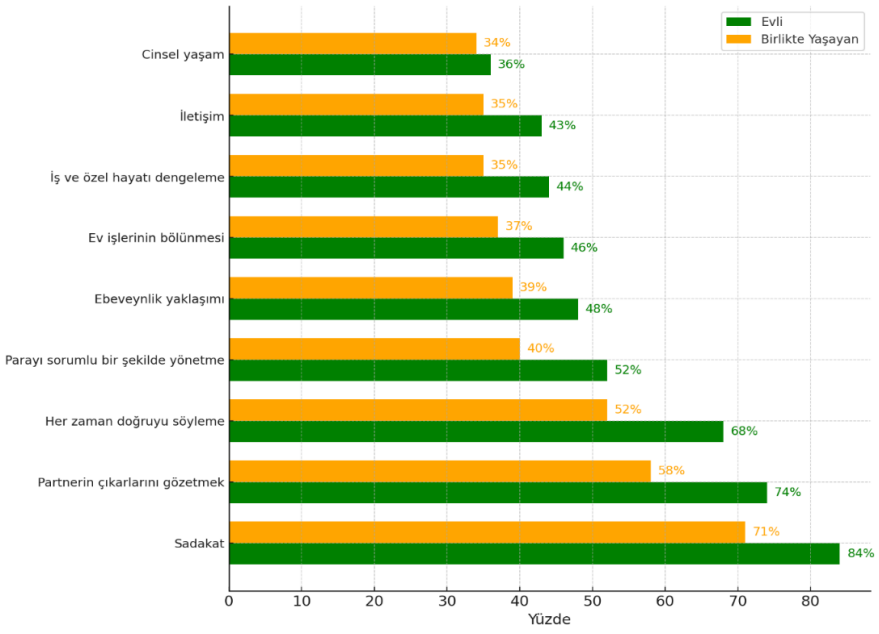
Kim ve ark. (2007: 146), bu durumu zorunlu heteroseksüellik kavramı ve heteroseksüel senaryo üzerinden tartışır. Heteroseksüel senaryo; erkeklerin kendi cinsel arzularını önceliklendirme, cinsel arzuları doğrultusunda hareket etme, hormonları "kontrolden çıkmış" olarak algılama, güç ve statü vaat etme hakkı vermektedir. Kadınlar ise, erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını yöneterek bu ayrıcalıklardan pay almak zorunda bırakılır. Bu anlamda bu senaryo, kadınları kendi cinsel arzularını inkâr ederek erkekleri memnun etmeye ve kendi cinselliklerini bir meta olarak takas etmeye zorlamaktadır (Kim ve ark. 146).

Yukarıda da bahsedildiği gibi, cinselliğin özgürleşmesi her iki cinsiyeti de kapsar gözüküyor olsa da, kadınlar için bu özgürleşen ortamın kuralları hala daha heteroseksüel bir yapılanmadan beslenebilmektedir.

Genç yetişkinler arasında sıklıkla gözlemlenen belgelenmiş diğer bir ilişkisel durum ise birlikte yaşamadır (Shulman ve Connolly, 2013). ABD'de bireylerin %50 ile %65'i evlenmeden önce birlikte yaşamanın ilişki başarısını arttıracağına inanmaktadır (Stanley ve Rhoades, 2023). Son yıllarda, birlikte yaşamanın evliliğe alternatif bir ilişki biçimi olup olamayacağı veya evlilik öncesi birlikte yaşamanın evliliğin boşanma ile sonlanma riskini olumlu mu olumsuz mu etkilediği gibi konular tartışma yaratmaktadır. Bu nedenle birlikte yaşamak deneyimi evlilik ile de ilişkilendirilen bir deneyim olarak araştırma konusu olmaktadır.

Tablo 2.5.'te görülmektedir ki, evli çiftlerin ilişki tatmini ve güveni, evli olmayan bir partnerle yaşayanlara göre daha yüksektir. Birlikte yaşamak; evliliğe alternatif olabilecek şekilde yaygınlık kazanmaya başlamış olsa da, bağlılık ve güven üzerine kurulu bir ilişkinin temelini oluşturan güven ve sadakat konusunda henüz evlilikle benzer bir aşamaya gelmediğini söyleyebiliriz. Belirsizlik, risk ve bireyselleşme ile karakterize edilen toplum modelinde, bireylerin artık eskisi kadar sorumluluk yüklenmek istemedikleri de hesaba katılacak olursa, güven ve sadakat anlamındaki bu düşüşün yeni bir normal yaratmakta olduğu ihtimali üzerine de düşünülebilir.

Tablo 2.5. Evli ve Birlikte Yaşayan Yetişkinler Arasında Güven ve Memnuniyet Düzeyleri

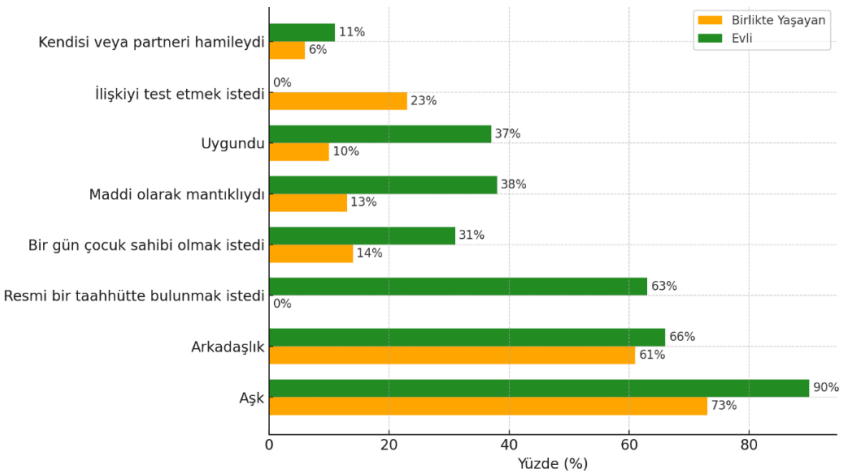

Kaynak: Pew Research Center, Marriage and Cohabitation in the U.S. (2019)

Rosenfeld ve Roesler (2021)'ın evlilik öncesi birlikte yaşamanın evliliklerin sona erme olasılığı üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmaları; birlikte yaşamanın evliliğin ilk yılları için boşanma riskini azaltıyor olsa da, sonraki yıllarda boşanma riskini arttıran bir deneyim olduğunu ortaya koymuştur. İlk yıllardaki boşanma riskini azaltan durum, birlikte yaşamanın pratik deneyiminden kaynaklansa da; evlilik süreci uzadığında, öncesinde birlikte yaşama deneyimi olmayan çiftlerin evliliği sürdürme istikrarlarının daha yüksek olduğunu gözlenmiştir.

Institute for Family Studies (IFS) 2023 raporu, evlilik veya nişanlılık öncesi birlikte yaşayan çiftlerin evliliklerini sona erdirme olasılığının, nişanlı veya evli olarak birlikte yaşayan çiftlere göre %48 daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Rapor, birlikte yaşamanın başlıca nedenlerini dört ana başlıkta toplamıştır: İlişkiyi test etmek, partner ile daha fazla zaman geçirmek, ayrı yaşamın zahmetli olması ve finansal olarak mantıklı olması. Birlikte yaşamanın ana nedeni olarak, ilişkiyi test etmek ve finansal olarak mantıklı bulmanın boşanma riskini arttırdığı görülmüştür. Çiftlerin birlikte yaşama motivasyonlarının içsel nedenlerden oluşması (beraber daha fazla zaman geçirmek gibi) boşanma riskini düşürdüğü tespit edilmiştir. Partnerlerin evlenme nedenleri ile birlikte yaşama nedenleri ve motivasyonları farklılık gösterebilmektedir. Pew Research Center'ın istatistiklerine göre (Tablo 2.6.), evli ve birlikte yaşayan yetişkinlerin büyük çoğunluğunun motivasyonu aşk ve arkadaşlık olsa da, birlikte yaşayan yaklaşık on kişiden dördü, birlikte yaşama kararlarında maddi durum ve rahatlığın da önemli faktörler olduğunu belirtmişlerdir. Birlikte yaşayanların yaklaşık olarak dörtte biri (%23) ise, birlikte yaşamaya karar vermelerindeki temel nedenin ilişkilerini test etmek istemeleri olduğunu söylemiştir.

Tablo 2.6. Evli ve Birlikte Yaşayan Yetişkinlerin Birlikte Yaşama Motivasyonları

Kaynak: Pew Research Center, Marriage and Cohabitation in the U.S. (2019)

Farklı flört etme (courtship) türlerinin romantik ilişkilerin gelişim sürecini (başlangıç, devam süreci, sona erme, evlilik) ne şekilde etkilediği üzerine evli ve evli olmayan 50 katılımcı ile ABD'de yapılan bir araştırma (Surra, 1987), flört türlerini hızlandırılmış (accelerated courtships), hızlandırılmış-tutkulu (accelerated-arrested courtships), ara dönemli (intermediate courtships) ve yavaş ilerleyen (prolonged courtships) olarak kategorilendirmiştir. Hızlandırılmış flört kategorisine giren çiftler, yoğun duygusal bağlarla başlamasına rağmen, kriz durumlarında daha kırılgan olabilirken, yavaş ilerleyen flörtler güven ve bağlılığın zamanla artmasıyla daha dayanıklı olabilmektedir. Ara dönemli ilişkiler ise esneklik ve karşılıklı destek sayesinde, belirli dönüm noktalarından geçerek dengeli bir şekilde ilerlediği tespit edilmiştir. Post-romantik ilişkiler ve takılma kültürü, postmodern toplumun bireycilik ve belirsizlik temelli dinamikleri içinde evrilirken, aynı zamanda hızlıca tüketilebilen haz odaklı ilişki eğilimlerini de arttırabilmektedir. Bu hızlı tüketimin, flört ve diğer bağlılık içeren ilişki modellerindeki tahammül ve dayanıklılığı da etkileyebildiği söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Aşk olgusu ve romantik ilişkileri yaşama pratiklerimiz içinde bulunduğumuz dönem ve kültürün genel kabulleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bu nedenle, bireyselleşmenin romantik ilişkiler ve duygularımız üzerindeki etkisini sosyolojik bir perspektiften ele almak önem arz etmektedir. Ayrıca heteroseksüel kültürün başta aile kurumu olmak üzere toplumsal yapının her katmanında genel norm olması, romantik ilişki pratiklerinin dönüşümünü heteroseksüel ilişkiler boyutunda ayrıca ele alınmaya değer kılmaktadır. Aşkın içerisinde barındırdığı çok boyutlu toplumsal bileşenler, postmodern dönemin sınırları kaldıran ve belirsizlikleri arttıran yapısında daha da başkalaşmakta ve bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşümün sosyolojik bir analizinin yapılması, günümüz romantik ilişkilerini toplumsal boyutta algılayabilmek ve yorumlayabilmek adına önem arz etmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı; aşk olgusu, romantik ilişkiler ve cinselliği bireyselleşme ekseninde ele alarak romantik ilişkilerin sosyolojik ve eleştirel bir analizini sunmaktır.

Bauman (2005: 63) günümüzde bireyselleşmeyi bir seçenek değil bir kader olarak betimler ve katılmayı reddetme şansımızın olmadığını belirtir. Özellikle kent yaşamında bireyselleşmiş bir toplum modelinden sıyrılabilmek pek mümkün değildir. Kent yaşamının ve özellikle metropollerdeki yaşamların bireysellik vurgusunun çok daha yoğun hissediliyor olması, katılımcıların metropolde yaşayan bireylerden oluşturulmasını araştırmanın konusu doğrultusunda gerekli kılmaktadır.

Türkçe ve yabancı literatüre bakıldığında, duygu sosyolojisinin gelişimine benzer olarak romantik ilişkiler üzerine yapılan ilk çalışmalar 1990'lara dayanmaktadır. Ancak romantik ilişkilerin sosyoloji literatüründe bir problematik haline gelmesi noktasında, Giddens (1992), Bauman (2003) ve Illouz (1997)'un romantik ilişkileri modern sonrası süreç bağlamında ele aldıkları çalışmaları, romantik ilişkilerin bireyselleşme, belirsizlik ve tüketim kültürü gibi unsurlar tarafından nasıl şekillendiğini ortaya koyarak, modern sonrası toplumda romantik ilişkilerin doğasını ve dinamiklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bauman (2003) "Akışkan Aşk" (Liquid Love) adlı eserinde, akışkan modernite olarak tanımladığı sürecin barındırdığı aşkın dokularını ele almıştır. Giddens (1992) "Mahremiyetin Dönüşümü; Modern Toplumlarda Cinsellik Aşk ve Erotizm" (The Transformation of Intimacy: Sexuality,

Love and Eroticism in Modern Societies) adlı eserinde, modern toplumlarda cinsellik, aşk ve erotizm kavramlarının nasıl dönüştüğünü ele almaktadır. Giddens, bu dönüşümün cinsellik ve romantik ilişkilere daha büyük bir bireysellik ve özgürlük getirdiğini savunmaktadır. Illouz çeşitli çalışmalarında[2], aşk ve romantizmi toplumsal yapılar ve süreçler bağlamında analiz ederek sosyal sınıf, cinsiyet, etnisite, ekonomi gibi toplumsal faktörlerin romantik ilişkiler üzerindeki etkisini inceler. Romantik ilişkilerin kapitalist ekonomi ile nasıl iç içe geçtiğini ve tüketim kültürünün romantik ilişkiler üzerindeki etkisini ele alır. Aşkın metalaşması, flört endüstrisi gibi konulara dikkat çekerek, ilişkilerin ekonomik boyutunu analiz etmektedir.

Yazında görece yeni bir alan olarak romantik ilişkilerin sosyolojik analizinin yapılması, ilişkilerimizi ve ilişkilere bakış açımızı yönlendiren diğer toplumsal meselelerin bu konu bağlamında ele alınması, sosyal bir varlık olarak bireyin ilişkilerindeki değişim sürecini anlamamıza ve yazındaki eksikliğe katkı sağlamamıza vesile olacaktır.

Ayrıca Türkçe literatürde romantik ilişkiler üzerine yapılan çalışmaların, araştırma kapsamını belirtmeksizin heteroseksüel ilişkileri ele alması, heteronormativiteyi besleyen bir çıktı yaratmaktadır. Sosyoloji literatüründe romantik ilişkiler üzerine yapılan çoğu ulusal çalışmanın araştırmanın kapsamını belirtmemesi, heteroseksüel kültürün ve heteroseksüel ilişkilerin genel norm olduğu kabulü gibi bir yanılsamaya sebebiyet verebilmektedir. Bu araştırma, araştırma kapsamını belirterek ve bu kapsamı yaratan sosyal ve kültürel nüanslara da yer vererek bu yanılsamayı kırmayı amaçlamaktadır.

3.2.Araştırmanın Yöntemi

Heteroseksüel kültürün kendisini genel norm olarak dayatmasını ifade eden heteronormativite, aynı zamanda heteroseksüel ilişki biçimini genel norm olarak almaktadır. Cinsel kimlik çeşitliliğini yadsıyan bu tutum, kurumsal ve sosyal yaşamın tüm kategorilerine gömülü olan heteroseksüel kültürün hegemonik bir şekilde ana kabul olarak karakterize edildiği ideolojik bir yapıyı sürekli olarak yeniden üretmektedir. Bu anlamda heteronormativite, yalnızca cinselliklerin nasıl ifade edildiğini değil, aynı zamanda daha kapsamlı bir toplumsal sistemin nasıl organize edildiğini ve sürdürüldüğünü de içeren daha geniş bir kavramdır (Herz ve Johansson, 2015: 1014). Dolayısıyla, araştırmanın merkezindeki

[2] Illouz, E. (2007). *Cold Intimacies: The Making of Emotional Capitalism*. Polity.
Illouz, E. (2009). Emotions, Imagination and Consumption: A New Research Agenda. *Journal of Consumer Culture*, *9*(3), 377-413.
Illouz, E. (2012). *Why Love Hurts: A Sociological Explanation*. Polity.
Illouz, E. (2019). *The End of Love: A Sociology of Negative Relations*. Oxford University Press.
Illouz, E. (2023). *Consuming the Romantic Utopia: Love and the Cultural Contradictions of Capitalism*. University of California Press.

soru, “bireyselleşmenin heteroseksüel romantik ilişkiler üzerindeki sosyolojik etkileri nelerdir?” şeklinde oluşturulmuştur. Araştırma sorusunun heteroseksüel ilişkilere odaklanmasının başlıca nedeni, heteroseksüelliği doğal ve başat kılan normlar, söylemler ve uygulamalardan oluşan hegemonik bir sistem olarak (Bell, 2009; Robinson, 2016) heteronormativitenin toplumsal yapının her katmanında karşımıza çıkması ve Türkiye’de aile kurumunun heteroseksüel kültür üzerinden düzenlenmesidir.

Heteronormativite, tartışmaları daha eskilere dayanan bir olgu olsa da Warner’ın 1991 yılında yayımladığı makalesinde kavramsallaştırılmış ve eleştirisi heteronormativiteye karşı bir tepki olarak çıkan Queer Teori içerisinde derinleştirilmiştir. Ancak tarihsel ve sosyolojik perspektiften bakıldığında biliyoruz ki, normatif bir örüntüsü olan heteroseksüel ilişkiler ile LGBTİQ+ ilişkilerin tarihsel, toplumsal ve kültürel anlamdaki dönüşümleri farklı dinamikler üzerinden yaşanmaktadır. Bu anlamda bu çalışmanın kendisini, tüm ilişki biçimlerini içeren bir noktaya yerleştirmesi, kapsamı ve kısıtlılıkları da göz önüne alındığında, araştırmanın problemini analiz edebilmek ve yorumlayabilmek noktasında bizi noksan bir yerde bırakırdı. Bu yüzdendir ki, heteronormativitenin ikili cinsiyet rejimi üzerinden kendisini devamlı olarak yeniden üreten yapısında (Çakırlar ve Delice, 2012: 11) romantik ilişkilerin yadsınamaz şekilde heteronormatif kalıplarla şekillenen yapısının, romantik ilişkiler üzerine yoğunlaşan bir çalışmada heteroseksüel kültür boyutuyla ayrıca incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Araştırmanın heteroseksüel romantik ilişkilerin dönüşümüne bireyselleşme bağlamında odaklanmasının başlıca nedeni aşkın, modernitenin görünümlerinin (bireyselleşme de bunun en görünür yüzlerinden biridir) ve özünün dışında değil, aksine tam da merkezinde yer almasından kaynaklanmaktadır (Illouz, 2013; Bauman, 2019; Giddens, 2014; Beck ve Gernsheim-Beck, 2004). Heteroseksüel romantik aşk, Illouz (2013)’a göre bazı büyük devrimleri içerir: cinselliğin özgürleşmesi ve yaşam tarzlarının bireyselleşmesi. Bu bağlamda araştırma, literatürün de desteklediği şekilde, romantik ilişkilerin çekirdeğinde yer alan bu unsurlara değinmeyi ve sahaya inerek bu verileri analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, nitel araştırma yöntemi kullanılarak derinlemesine bir analiz gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, disiplinler arası bir bakış açısını benimseyen ve araştırma problemini yorumlayıcı bir şekilde inceleyen bir yöntemdir. Araştırılan olgu ve olaylar, kendi bağlamlarında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından değerlendirilir (Altunışık ve Diğerleri, 2010: 302). İlişkilerin çok boyutlu ve kompleks yapısını irdeleyebilmek, bireyin içinde bulunduğu ilişkiler ağını yorumlayabilmek açısından nitel araştırma yöntemi mevcut araştırma problemi için önemli bir izlek olmaktadır. Nitel

araştırmanın anlamacı ve yorumlayıcı yaklaşımı, bireylerin aşk olgusuna ve romantik ilişki pratiklerine yükledikleri anlamları irdelemek açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle araştırma, bireylerin yaşadıkları deneyimleri ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları incelemeyi hedefleyen (Creswell, 2018) fenomenolojik yaklaşıma sırtını vermektedir.

3.3.Araştırmanın Deseni: Fenomenolojik Yaklaşım

Fenomenoloji, insanların belirli bir fenomen veya kavramla ilgili anlayışlarını, duygularını, bakış açıları ve algılarını ifade etmelerini sağlayan ve bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini tanımlamak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Rose, Beeby & Parker, 1995: 1124). Fenomenolojik araştırmanın temel amacı, insan deneyimini anlayabilmektir (van Manen, 2007: 12). Fenomenolojik yaklaşımı sosyal bilimler için gerekli gören akademisyenler, toplumsal gerçekliğin sabit ve nesnel bir dış gerçeklik üzerinden algılanmaması ve yorumlanmaması gerektiğini vurgular ve bireysel öznelliklerin rolünün küçümsenmemesi gerektiği belirtirler. Schutz (1967), toplumsal gerçekliğin bireysel özneler arasındaki ilişkilere indirgenemeyeceğini; ancak birincisi olmadan yani öznelerarasılık olmadan da toplumsal gerçekliğin olamayacağını savunmaktadır. Bu anlamda, fenomenolojik yaklaşım, bireylerin romantik ilişki deneyimlerini analiz edebilmek ve böylece romantik ilişki pratiklerinin sosyolojik bir çözümlemesini yapabilmek açısından araştırma için oldukça besleyici bir yaklaşımdır.

Fenomenolojik araştırma, bir bireyin belirli bir deneyimi nasıl yaşadığı ve yorumladığı hakkında merakla başlamalıdır (Tekindal ve Uğuz, 2020:162). Günlük hayatın her alanına sirayet eden ilişkilere ait doneler, ilk olarak gözlem ve bu gözlemin araştırmacıda yarattığı sorular çerçevesinde bir iskelet oluşturmuştur. İlişkilere ait bu donelerin toplumsal boyutu, araştırmacının zaman içinde merakını bir problematiğe dönüştürdüğü organik bir süreci beraberinde getirmiştir. Schutz (1967)'a göre, sosyal bilimci diğer insanlar arasında bir insan olarak yaşamakta; günlük yaşam içerisinde dış dünyanın diğer bireylerini ve onların davranışlarını deneyimlemesinin yanı sıra, bunlar üzerine düşündüğünde ve sorunsallaştırdığında bir sosyal bilimci olmaktadır. Bu anlamda araştırmanın fenomenolojik yaklaşımla beslenmesini gerekli kılan durum, yaşanan deneyimlerini anlama ve betimlemeyi amaçlayan bir problematikle karşı karşıya olmasıdır. Çünkü araştırmanın kazıdığı yer toplumsal dinamikler ve kategoriler olsa da, heteroseksüel romantik ilişkilere odaklanan yanı araştırmacıyı öznel deneyimlere odaklanmaya itmektedir. Araştırmanın problemi henüz bir çalışma formunu almadan önce araştırmacının yola çıktığı nokta da, bu öznel deneyimlere gömülü olan sosyolojik arka planı anlama çabasından gelmiştir. Araştırmacı, bilginin

yüzeyindeki nesnelliği sıyırıp kendi yargı ve deneyimlerini paranteze alabildiği noktada, duygu, davranış ve deneyimlerin içine gömülü olan öznelliğin içerisinden mevcut fenomen hakkında "deneyimin özünü tanımlayan bütüncül bir betimleme" (Creswell, 2018: 285) ortaya çıkarır. Bu nedenle, bireylerin ilişkilerinde inşa ettikleri anlamların derinliğini ve genişliğini keşfetmeye odaklanan bu araştırma için fenomenolojik araştırma deseni uygun bulunmuştur.

Edmund Husserl'ın felsefi temellerini attığı ve Alfred Schutz'ın sosyolojik bir yaklaşım olarak geliştirdiği fenomenolojik yaklaşım, bireylerin günlük yaşamlarında deneyimledikleri anlamları ve bu anlamların toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini incelemeye odaklanır. Bu yaklaşım, bireylerin kendi dünyalarını nasıl anlamlandırdıklarını ve bu anlamların toplumsal etkileşimlerde nasıl ortaya çıktığını araştırır.

Felsefi temelini Edmund Husserl'ın oluşturduğu, Alfred Schutz'ın sosyolojik bir yaklaşım olarak geliştirdiği fenomenolojik yaklaşım, ortaklaşa anlamlar üzerine yoğunlaşan ve bireylerin deneyimlerini anlamlandırmaya çalışan nitel bir araştırma yöntemidir. Husserl'in fenomenolojisi, bilinç ve deneyimlerin özlerine ulaşmayı amaçlarken (Husserl, 2003), Schutz, bu yaklaşıma sosyolojik bir perspektif ekleyerek, toplumsal dünyaların inşasını anlamaya çalışır.

Husserl (2003:15)'e göre bilgi, nesnenin bilgisidir ve aynı zamanda ona içkin olan bilen öznenin bilgisidir. Bilgi; nesnel gerçekliklerle ilişkilendirildiği kadar, bilen öznenin deneyim ve algılarıyla da ilişkilendirilen bir boyut taşımaktadır. Başka bir ifadeyle, bilgi yalnızca dış dünyanın objektif gerçekliklerinden ibaret değildir, bundan çok daha kompleks bir içeriğe sahiptir ve daha geniş bir alan kaplar: aynı zamanda bilen öznenin (bireyin) deneyimlerini de içerir. Fenomenolojinin diğer epistemolojik teorilerden belirgin bir şekilde ayrıştığı temel nokta da bilgi edinme sürecine odaklanarak geliştirdiği bu çok basamaklı metodolojidir (Sacıhan, 2022:526). Fenomenoloji bilginin doğasını ve kökenini anlamak için deneyimlerin içsel yapısına odaklanır ve bu, bilgi edinme sürecinin doğasını anlama çabasını içerir. Başka bir deyişle bilgi, bireyin deneyimlediği dünya ile etkileşim halindeki süreçlerin bir ürünü olarak görülür. Bu nedenle, bilginin nesnel ve öznel boyutları arasındaki ilişkiyi anlamak ve anlamlandırabilmek için fenomenolojik metodoloji kullanılır.

Husserl'ın fenomenolojik metodu ve analizi için önemli bir izlek olarak The phenomenology of internal time-consciousness (2019) adlı çalışması, zamanın bilinci üzerine fenomenolojik bir analizin merkezini oluşturur. Pozitivizm, zamanı nesnel bir gerçeklik ve dışsal bir varlık olarak ele alırken Husserl için zamanın öznel ve deneyimsel bir boyutu vardır.

Bu nedenle zamanı bir "fenomen" olarak ele alır ve zamanın deneyimsel bir olgu oluşu üzerine yoğunlaşarak zamanın nasıl deneyimlendiğine odaklanır.

Bilinç süreçlerini ve onların fenomenolojik çözümlemesinin sosyoloji için önemli bir yöntem olduğunu vurgulayan isimlerden birisi de Schutz'dur. Schutz'un görüşü, Weber'in insan eyleminin öznel anlamlarca belirlendiği yargısından beslenir (Erbaş, 1992). Schutz'a göre deneyimin anlamı, fenomenolojik bir tanımlamayla erişilebilen bir süreç olan içsel zaman bilincinde oluşur. Bir eyleme özgü olan anlam (Weber' için "aktörün kastettiği anlam"), aktörün yansıttığı bir hedefin formülasyonuna bağlı olarak görülmelidir (Goldthorpe, 1971) ve bu öznel anlama işaret eder. Nesnel anlam ise, öznenin içinde bulunduğu dış dünyanın genel kabul gören toplumsal gerçekliğine vurgu yapar. Burada bahsedilen durum, diğerlerini, kişilerle ilgili birikmiş geçmiş deneyimlerimizden ve eylem planlarımızdan oluşturduğumuz mantıksal yapılara (ideal tiplere) dayanarak anlamaya çalışırız.

Schutz'a göre, bir eylemle ilgili olarak iki tür anlamlandırma süreci vardır: (1) "yorumlayıcının zihninde gerçekleşen nesnel anlamlandırma" ve (2) "eylemin failinin zihninde olan öznel anlamlandırma" (Erbaş, 1992:161). Schutz (1967: 139), "sen"in varlığı varsayıldığında öznelerarasılık alanına girmiş olduğumuzu, dünyanın bireyin hemcinsleri tarafından paylaşılan, sosyal bir dünya olarak deneyimlendiğini ve bu toplumsal dünyanın hiçbir şekilde homojen olmayan, çok yönlü bir yapı sergilediğini savunmaktadır. Bu toplumsal dünyanın her alanının, bireylerin öznel deneyimlerini anlamanın ve alımlamanın bir yolu olduğunu belirtir. Öznelerarasılık diye bahsedilen kavram, bireylerin ortak anlamları üzerinden birbirleriyle etkileşim içine girdikleri süreci ifade eder. Yorumlayıcı sosyolojinin temel kavramları olan öznel anlam ve nesnel anlamın arasındaki ayrım, kültür bilimlerinin metodolojisi açısından kesin sonuçlar içermektedir. Kültürel bir ürün anlam içeriği açısından yaratıcısından bağımsızdır: Herhangi biri veya herkes tarafından tekrar yaratılabilir veya hayata geçirilebilir bir şey olarak kabul edilebilir (Schutz, 1967). Diğer bir deyişle, ifadelerin anlam içeriği ve bunun ayrılmaz parçaları olarak dil, sanat, bilim, mit vb. büyük sistemleri oluşturan ideal nesnellikler, herkesin diğer kişilerin davranışlarını yorumlamasında kendi özgül rollerini oynarlar. Öznel anlam aktörün niyeti ile ilgiliyken, nesnel anlam eylemin sosyal dünyada neyi ifade ettiği ile ilgilidir (Schutz, 1967). Bu doğrultuda öznel anlam, bireyin kendi perspektifinden dünyayı görme ve yaşama biçimini içeren anlamken; nesnel anlam, toplumun genel kabulü ve ortaklaşa paylaşılan anlamları ifade etmektedir ve dil, kültür, gelenekler, sosyal normlar tarafından belirlenir. Deneyimlenen bu aynı sosyal dünyanın yorumlamacı anlam bağlamı, sistemleştirici bir incelemeyi barındırmaktadır. Bu incelemenin verileri, sosyal dünyadaki aktif katılımcıların halihazırda oluşturulmuş

anlamlarını içermektedir. Schutz, bilimsel kavramların da bu anlamlı olan verilere gönderme yapması gerektiğini belirtir.

Fenomenolojik yöntem, bireylerin öznel deneyimleri ve fenomenleri anlamlandırma süreçleri ile öznelerarasılık yoluyla oluşturmuş oldukları ortaklaşa anlamlar ve gündelik yaşamın genel kabulleri arasında bir köprü kurarak birbirinden beslenen ve birbirini açıklamaya yardımcı olan bir bütünsellik sunar. Bireylerin duygusal, sosyal ve fiziksel düzeyde derin etkileşimlerde bulunduğu dinamik bir alan olarak heteroseksüel romantik ilişkilerin; kişisel deneyim, anlamlandırma süreçleri ve sosyal normların birleştiği bir zeminde yer alması fenomenolojik bir analizi gerekli kılmaktadır.

3.4.Örneklem Seçimi

Nitel bir araştırmada, anlamın ve problematiğin derinliğini (genişliğinin aksine) arttırmak amacıyla daha küçük ve amaca yönelik olarak seçilmiş bir örneklem oluşturarak, katılımcıların gündelik deneyimlerini derinlemesine görüşme veya gözlem yoluyla saptamak amaçlanır (Miles ve Huberman, 1994; Başkale, 2016; Campbell vd., 2020). Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu araştırmanın problemine yönelik olarak fenomenolojik yaklaşım benimsenmiş ve katılımcı seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırma sorusuna en uygun olan katılımcıların seçilmesine ve araştırmanın amacına en uygun şekilde temsiliyeti sağlamasına olanak tanır. Seçici veya öznel örnekleme olarak da bilinen amaçlı örnekleme, örneklemeye dahil edilecek katılımcılara ilişkin kararların, araştırmanın amacına uygun olacak bir çeşitliliği ve kapsamı barındıracak şekilde araştırmacı tarafından alındığı örnekleme şeklidir (Rai ve Thapa, 2015: 13). Bu anlamda, katılımcıların belirlenmesi araştırmacının kararına dayanır ve daha küçük bir örneklem oluşturulur. Katılımcı seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak, araştırmanın genel amaçlarına ve hedeflerine uygun katılımcıların seçilmesi amaçlanmıştır. Bu anlamda, araştırmacının araştırma sürecinde ve öncesindeki gözlemleri de baz alınarak, katılımcılar bireyselleşme düzeyi yüksek ve özgürlüğüne düşkün olduğunu ifade eden kişilerden oluşturulmuştur. Bu yöntemin kullanılması, araştırmanın odaklandığı konuda daha derinlemesine bir anlayış elde etmek ve elde edilen bulguların daha genelleştirilebilir olmasını sağlamak açısından kritiktir.

Araştırmanın Amacına Yönelik Olarak Belirlenen Kriterler:

Cinsel kimlik: Kendini heteroseksüel olarak tanımlayan bireyler (Araştırmanın heteroseksüel ilişkileri konu edinmesi)

Konum: İzmir ve İstanbul'da yaşayan bireyler (Bireyselleşmenin yoğun olarak yaşandığı kentsel ortamlarda yaşayan bireylerin seçilmesi)

İlişki Durumu: Evli olmayan bireyler (Romantik ilişki deneyimlerine dair daha objektif yanıtlar alınması)

Cinsiyet dengesi: 7 kadın ve 7 erkek katılımcı seçilmesi.

Heteroseksüel romantik ilişkiler üzerine fenomenolojik bir bakış açısı sunmayı amaçlayan bu araştırmada, literatürün de desteklediği şekilde, bireyselleşme sürecinin büyük kentlerde daha yoğun olarak yaşanması nedeniyle, İzmir ve İstanbul'da yaşayan, görüşme yapıldığı sırada evli olmayan ve kendisini heteroseksüel olarak tanımlayan 7 kadın ve 7 erkeği içeren bir örneklem seçilmiştir.

Etik kurallar gereğince, katılımcıların kimliğinin gizliliği hususunda katılımcılara rastgele isimler verilmek suretiyle kodlama yapılmıştır. 7 kadın ve 7 erkek katılımcı olmak üzere toplamda 14 kişi ile görüşme yapılmış ve katılımcılara ilişkin demografik bilgilere (cinsiyet, yaş, yaşadığı yer, meslek, ev durumu) Tablo 3.1.'de yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcılar	Cinsiyet	Yaş	Yaşadığı Yer	Meslek	Ev Durumu
Ece	Kadın	49	İzmir	Öğretmen	Tek başına yaşıyor.
Nazan	Kadın	28	İstanbul	Danışman	Ev arkadaşı ile yaşıyor.
Defne	Kadın	25	İzmir	Öğrenci	Ailesi ile yaşıyor.
Su	Kadın	26	İzmir	Aşçı	Partneri ile yaşıyor.
Birce	Kadın	29	İzmir	Sosyal Medya Yöneticisi	Tek başına yaşıyor.
Gülce	Kadın	24	İstanbul	Öğrenci/Araştırmacı	Ev arkadaşı ile yaşıyor.
Işıl	Kadın	26	İzmir	Öğrenci	Ailesi ile yaşıyor.
Fuat	Erkek	48	İzmir	İşletmeci (Bar)	Annesi ile yaşıyor.
Can	Erkek	30	İstanbul	Dijital Pazarlama Uzmanı	Sürekli seyahat ediyor.
Kadir	Erkek	28	İzmir	Editör	Ailesi ile yaşıyor.
Berk	Erkek	26	İzmir	Enstrüman eğitmeni-DJ	Annesi ile yaşıyor.
Anıl	Erkek	30	İstanbul	Makine Mühendisi	Tek başına yaşıyor.
Kaan	Erkek	28	İzmir	Makine Mühendisi	Ailesi ile yaşıyor.
Barış	Erkek	38	İstanbul	Proje Yöneticisi (Havacılık)	Partneri ile yaşıyor.

Katılımcıların İzmir ve İstanbul'da yaşayan kişilerden seçilmesinin başlıca nedeni, kültürel ve demografik çeşitliliği büyük ölçüde yansıtan İzmir ve İstanbul'un, bireyselleşme ve modern yaşam tarzlarının yoğun olarak gözlemlendiği başlıca şehirler olmasının araştırmanın temsil yeteneğini güçlendiriyor olmasıdır. Diğer ve önemli nedenlerden biri ise, araştırmacının araştırma problemini gündelik yaşam içerisinde edindiği gözlem ve deneyimler vasıtasıyla doğurma sürecinde rol oynayan kişileri, araştırmaya dahil etme arzusudur.

Araştırmada büyük kentlere yer verilmesinin nedeni, Beck ve Beck-Gernsheim (2002)'ın belirttiği gibi, bireyselleşmenin kentleşmeyi ifade eden ve içeren yapısından kaynaklanmaktadır. Modern kentler sürekli değişimin ve devinimin merkezi olarak, bireylerin kimliklerini ve sosyal ilişkilerini sürekli olarak yeniden tanımlamak zorunda kaldıkları, geçici, yüzeysel bağların ön plana çıktığı, derin ilişkililerin yerini daha kısa süreli etkileşimlerin aldığı yerlerdir (Bauman, 2019). Özellikle kent yaşamında bireyselleşmiş bir toplum modelinden sıyrılabilmek pek mümkün değildir. Modern kentler, tarihte şimdiye kadar görülen en yoğun ve yapay insani etkinliklerin gerçekleştirildiği ortamlardır (Giddens,

2010:211). Bu anlamda, kent yaşamında ve özellikle metropollerdeki yaşam biçimlerinde bireysellik vurgusunun çok daha yoğun hissediliyor olması, katılımcıların metropolde yaşayan bireylerden oluşturulmasını araştırmanın konusu doğrultusunda gerekli kılmaktadır.

Bununla beraber, fenomenolojik araştırmalar, belirli bir fenomeni derinlemesine anlamayı hedefler ve bu nedenle örneklem sayısı genellikle sınırlı olabilmektedir. Araştırmanın problemini içeren fenomenlerin daha derinlikli analizinin yapılmasının araştırmayı daha kapsamlı kılacağı düşünüldüğü için, bireyselleşmenin ve özgürlükçü yaşam tarzının yoğun yaşandığı kentlerde yaşayan 7 kadın ve 7 erkek olmak üzere 14 katılımcının seçilmesi araştırma için uygun bulunmuştur. Katılımcıların evli olmayan kişilerden oluşturulmasının başlıca nedeni ise, araştırmanın romantik ilişkiler ve ilişkilenme biçimleri açısından daha objektif yorum ve deneyimlerin çıktısını almayı hedeflemesidir.

3.5.Veri Toplama Tekniği

Araştırmanın deseni fenomenolojik yaklaşım olduğundan, katılımcıların bireyselleşme ve heteroseksüel romantik ilişkiler konusundaki deneyimlerini derinlemesine anlamak için nitel veri toplama yöntemleri tercih edilmiştir. Bu bağlamda, yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme formu, katılımcıların bireyselleşme ve romantik ilişkilerle ilgili deneyimlerini ve algılarını detaylı olarak incelemeyi sağlayacak açık uçlu sorular içermektedir.

Görüşmeler öncesinde, katılımcılara araştırmanın amacı, süreci, gizlilik ilkeleri ve katılım şartları hakkında bilgi verilmiş ve görüşmelerin ses kaydı ile kayıt altına alınmasına izin veren yazılı onam formları alınmıştır. Ses kaydı alınmasını istemeyen katılımcılar ile görüşmeler not tutarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların rahat ve güvenli hissettiği bir ortamda yüz yüze veya çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir ve görüşmeler yaklaşık olarak 40-60 dakika sürmüştür. Görüşme sürecinde, belirlenen görüşme formu çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşme formu eşliğinde yürütülen görüşmelerde, araştırmacının belirli soruları sorması ve aynı zamanda katılımcıların kendi deneyimlerini ve düşüncelerini özgürce ifade etmelerine olanak tanınmıştır. Görüşmeler sırasında, katılımcıların yanıtları doğrultusunda, gerektiğinde derinleştirici sorular sorularak katılımcıların yanıtlarının ayrıntılı ve kapsamlı olması sağlanmıştır. Ses kaydı ile kayıt altına alınmış görüşmelerin, daha sonrasında deşifreleri yapılmıştır. Deşifre sürecinde, görüşme kayıtları ve alınan notlar yazılı hale getirilmiş ve katılımcıların ifadeleri, fenomenolojik analiz yöntemi kullanılarak temalar ve kategoriler halinde kodlanmıştır.

Bu veri toplama teknikleri, araştırmanın amacına uygun olarak katılımcıların bireyselleşme ve heteroseksüel romantik ilişkiler konusundaki derinlemesine ve zengin deneyimlerini elde etmeyi ve bu deneyimleri hem sözel ifadeler hem de gözlemsel veriler aracılığıyla kapsamlı bir şekilde anlamayı amaçlamıştır.

3.6.Verilerin Analizi

Veri analizi süreci, araştırmanın fenomenolojik yaklaşımı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Walcott (1994), nitel araştırmaları nicel araştırmalardan ayıran en belirgin özelliğin veri analiz süreci olduğunu belirtmektedir.

Larkin ve arkadaşları (2006: 103), fenomenolojik bir analizde araştırmacının verilerine iki amacı gözeterek yaklaşması gerektiğini savunur. İlk aşama, katılımcıların dünyasını anlamak ve araştırma konusu olan fenomenin katılımcı gözünden "nasıl bir şey" olduğunu alımlamak ve tanımlamaktır. İkinci aşama ise, mevcut 'tanımlama'ya daha geniş bir perspektiften, kültürel ve sosyal bağlamın içerisinden yorumlayıcı bir analiz gerçekleştirmektir. Bir başka ifadeyle, ilk aşamadaki saf tanımlamayı, katılımcıların fenomene yükledikleri öznel anlamları, toplumsal, kültürel ve teorik çerçevede daha geniş bir mercekte ele almaktır (İlerisoy, 2023: 520). Verilerin analizi boyutunda tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, nitel veriler içerisindeki anlam kalıplarını tanımlamaya, kodlamaya, analiz etmeye ve yorumlamaya yönelik bir veri analizi yöntemidir (Clarke ve Braun, 2017: 297). Verilerdeki ana temaları oluşturan yanıtların, başka bir ifadeyle, tekrar eden anlam kalıplarının belirlenmesi ve yorumlanmasına odaklanır. Katılımcıların ilişkilerine yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını dile getirme süreçleri çok katmanlı ve açıldıkça genişleyen bir boyut taşımaktadır. Bu nedenle tematik analiz, temaların oluşturulması ve bulguların yorumlanabilmesi açısından araştırma için önemli bir yöntemdir.

Buna bağlı olarak görüşme kayıtları ve notları deşifre edilerek katılımcıların deneyimlerinin ve duygularının ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasına olanak tanımak için dikkatlice incelenmiştir. Elde edilen veriler üzerinden önemli ifadeler, kavramlar ve temalar belirlenerek verilerin anlamlı parçalara ayrılmasına ve ana temaların belirlenmesine olanak sağlayacak kodlamalar gerçekleştirilmiştir. Tematik analiz yöntemiyle belirlenen temalar üzerinden, katılımcıların romantik ilişkilerdeki deneyimleri derinlemesine analiz edilmiştir. Bu aşamada, katılımcıların ilişkilerindeki deneyimlerin özü; yaşadıkları duygusal, sosyal ve psikolojik dinamikler üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Analiz süreci, katılımcıların bireyselleşme süreçlerini ve heteroseksüel romantik ilişkilerdeki deneyimlerini bütünsel bir

perspektifle anlamak için kapsamlı bir çaba gerektirmiştir. Bu çaba sonucunda, araştırmanın amaçlarına uygun ve anlamlı bulgular elde edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1.Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde heteroseksüel romantik ilişkilerin bireyselleşme bağlamındaki dönüşümü baz alınarak yapılan derinlemesine görüşmelerin veri analizi yapılmış ve ilişkilere yönelik deneyim ve bakış açıları tematik analiz yöntemiyle çeşitli temalar çerçevesinde ele alınmıştır. Fenomenolojik veri analizi, bireylerin yaşantılarını ve bu yaşantılara yükledikleri anlamları ortaya çıkarmaya odaklanır. Bu doğrultuda yapılan analizde, verilerin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayacak temaların belirlenmesi amaçlanır (Göçer, 2013: 26). Buna bağlı olarak araştırmanın yola çıktığı problem ve sahada karşılaştığı yanıtların bir bütünü olarak bulgular, aşağıda verilen temalar üzerinden ele alınmıştır:

Tablo 4.1. Temalar

Ana Temalar	***Alt Temalar***	
Aşka Yüklenen Anlam		
Bireysellik ve Özgürlüğe Yüklenen Anlam		
Cinsellik	Cinsel tatmin ve uyum	
	Cinsellik odaklı ilişkiler	Tanım
		Paylaşım
		Sürdürülebilirlik
		Bireysel ve duygusal tatmin
		Yalnızlık ve eksiklik hissi
İlişkiye Yönelik Beklentiler		
İlişki Tanımları	İlişkinin evrelerini anlamlandırma	
	Belirsizlik	

4.1.1. Aşka Yüklenen Anlam

Aşkın tanımlanması güç ve biricik olması, katılımcıların aşk olgusuna yaklaşımlarındaki farklılıklarda gözlemlenmiştir. Katılımcıların aşk olgusuna verdiği cevaplar aslında toplumsal zeminin analizini yapmada önemli konular arasında yer almaktadır. Heteroseksüel ilişkiler içerisinde bireylerin birbirlerine karşı duydukları çekim nasıl oluşmaktadır? İkili ilişkiler içerisinde aşk nerede yer almaktadır? Bu ve benzeri sorulara yanıt bulmak amacıyla İzmir ve İstanbul'da yaşayan 7 kadın ve 7 erkek olmak üzere 14 kişi ile yapılan görüşmelerde aşk, hormonların ve insan kimyasının bir oyunu olarak nitelendirilirken; bir grup ise aşkı mantık sınırlarının dışında irrasyonel bir hal olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla aşk söz konusu olduğunda varılan ortak yargı, heteroseksüel ilişkilerde akıl ve mantığından bağımsız olarak insan iradesinin dışında hormonlar ve vücudun değişen kimyası sebebiyle karşı cinse duyulan anlamsız, kimi zaman mantıksız bir davranış durumu olarak tanımlanabilmektedir. Görüşmeler neticesinde;

Anıl aşık olma deneyimini ilk görüşte ve kimyasal değişimler yaşatan bir süreç olarak tanımlamıştır:

> *"Evet. Benim için ilk görüşte ve tamamen o an hissettiklerinle alakalı. Vücudunun verdiği tepki, kimyasal değişimler, başka her şeyi görmezden geldirebilecek bir illüzyon."* **(Anıl)**

Diğer yanıtlarında daha rasyonel kararlar almaya eğilimli olduğunu belirten katılımcı Berk, aşk olgusunu ve aşık olma deneyimini biyolojik bir anlam üzerinden şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Iıı… Oldum. Aşkı nasıl tanımlıyorum? (Düşünür). Yani mantıksal yönü çok ağır basmamasına rağmen, bir kişiye duyulan yoğun istenç. Yani… Çok insanla birlikte oldum çok insanla görüştüm. İstatistiki olarak bakarsak nadir diyebilirim. Tamamen duygu durumumdaki ve hormonlarımdaki ani değişiklikten kaynaklı olarak aşık olduğumu düşündüm ya da anladım. Şey aslında… Bir insanla görüştüğümde konuştuğumda ya da seviştiğimde dopamindir, serotonindir bunlar fırlıyorsa vücudumda aşık olduğumu anlıyorum. Aşk da aslında bu hormonların anlamsız bir şekilde yükselişinden kaynaklanan anlamsız dünyevi bir olgu. Hormonların yükselişi anlamsız değil, aşkın kendisi anlamsız dünyevi bir olgu (güler). Çünkü aşk dediğimiz olgu, o hormonların salgılanması sebebiyle bizim anlamlandırdığımız*

dramatize ettiğimiz bir şey. Üreme ihtiyacından kaynaklanan dramatize bir şey." **(Berk)**

Barış da aşık olma deneyimini rasyonelliğinin dışına çıktığı bir süreç olarak tarif etmiştir:

"Sanırım rasyonelliğin dışına çıktığım yer olarak tanımlarım. Daha önce dönem dönem rasyonelliğin dışına çıktığım dönemler oldu ikili ilişkilerde. Kendi ikili ilişkim için karşı tarafın baş harfini dövme yaptırmak çok mantıklı gelmiyor ama böyle bir şey yaptığım dönem olmuştu. Evliliği hayatımın hiçbir yerinde görmüyordum ama yine rasyonelliğin dışına çıkıp birisi için denemişliğim var. Kendi isteğimde kendi bireyselliğimle çatışan yer olabilir, rasyonelliğin dışı." **(Barış)**

Nazan, aşkı kendince mantıksal bir düzlemden duyguları abartma hali şeklinde yorumlamıştır:

"Evet. Aşkı gerçekten çok mantıksal bir yerden tanımlıyorum. Şöyle aslında o kadar büyülü bir şey olduğuna inanmıyorum ya da inanmak istemiyorum. Çünkü sadece insanların koşulların uygun olmasıyla aynı yerde aynı zamanda denk gelmekle ilgili. Sonra aşk büyüyor. Sahip olduğun şeyi sevmek o kadar büyüyor ki. Ona aşk diyorum. Ben bu duygularımı abartma haline aşk demeyi tercih ediyorum başkası için bu değildir belki ama ben buna aşk demeyi tercih ediyorum." **(Nazan)**

"Kalp atar. Oldum evet. Şu şekilde tanımlıyorum, benim için ilk başta yaşanan o çok yüksek dinamik duygular aşkın birinci yüzü, madalyonun ilk kısmı. Orası zaten çok iyi. Ama onu mesela… belli bir seviyenin üzerinde anlaşabildiğim tüm partnerlerimle yaşadım. Madalyonun ikinci yüzü o eğlenceli canım cicim ayları diye tabir edilen kısım geçtikten sonra yoğun duygulardan arındırılmış bir ilişkinin büyük bir sevgiyle devam edebilmesi. Bir kere yaşadım bunu. O kişiden ve ilişkiden yıllarca sıkılmıyorum." **(Kadir)**

Kaan, aşkı ayırt eden özellik olarak daha "fazla umursamak" kavramını kullanarak davranış ve duygu durumunda ortaya çıkan farklılığa değinmiştir:

> *"Aşkı nasıl tanımladığım hakkında en ufak bir fikrim yok. Kesinlikle başka insanlardan ya da öncekilerden farklı hissettim özellikle heyecan anlamında. Yani böyle aşırı romantik değil, yani çok romantik olduğum söylenemez. Böyle Romeo ve Juliet gibi değil yani romantizmden çok hoşlanmıyorum. Daha fazla umursuyor olmam diyebilirim. Normalde kolay umursayan bir insan değilim kesinlikle daha fazla umursamam olabilir."* **(Kaan)**

Işıl da aşkı, benzer şekilde, umursamak ve heyecan duymak üzerinden şu şekilde tanımlamıştır:

> *"Olmadığımı düşünüyorum. Aşık olduğumu sandığım zamanlar oldu daha önce ama onların daha yüzeysel hisler veya düşünceler olduğunu düşünüyorum artık. Aşk bence aşık olduğun kişiyi görmek için sabırsızlanmak, onunla konuşacağın görüşeceğin anı beklemek, yanında her halinle rahat olabilmek. İki kişinin birbirini yükseltmesi, ilerletmesi."* **(Işıl)**

4.1.2. Bireysellik ve Özgürlüğe Yüklenen Anlam

Bireyselleşme ve ardından gelen özgürlük teması, endüstri devrimi sonrası toplumda meydana gelen sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmeler neticesinde yeni toplum düzeninin temel meselesi olarak belirmiştir. Beck ve Beck-gernsheim (2012: 16)'a göre bireyselleşme, insanların biyografisinin geleneksel ilke ve güvencelerden, dış kontroller ve geleneksel değerlerden kurtarılarak bireyin eylemine verilmesidir.

failliğin yapı önündeki önceliklendirilmesidir.

Durkheim yapıdan yola çıkarken Weber eylemi yani faili araştırır. Nitel yöntem faili araştırır, nicel yöntem yapıyı araştırır (Yaralıoğlu, 1432)

Dolayısıyla günümüzde en sık rastlanılan bu kelime ikilisi, özellikle postmodern toplum düzeninin bir dip akıntısı olarak yavaş fakat sürekli olarak tekamülüne devam etmektedir. Bu tema çerçevesinde katılımcıların özgürlük ve bireysellik hakkındaki görüşleri aslında yaşadıkları romantik ilişkilerin de temelinde yatan durum analizlerini bize vermektedir. Katılımcılara ilk olarak "Özgürlük sizin için ne kadar önemli? Özgürlüğü nasıl tanımlarsınız?" sorusu yöneltilmiş ve ardından "Bireyselliğinize düşkün müsünüz?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların özgürlük ve bireysellik tanımlamaları birbirlerinden farklılık gösterse de özünde son zamanların "me time" olarak adlandırılan kişinin kendisiyle özel

zaman geçirmesi yorumlanan genel tanımlama olarak kabul edilebilir. Ayrıca katılımcıların cevaplarına göre özgürlük ve bireysellik genellikle eş anlamlı olarak kullanılarak 'insanın kendisiyle baş başa geçirdiği özel zamana sahip olma hakkı' olarak tanımlanabilir. Literatürü ve mevcut araştırmanın problemini destekleyen şekilde, katılımcılar bireyselliklerinin önemini vurgulamış ve ilişki içerisinde bunun çok önemli bir faktör olduğunu dile getirmişlerdir. Daha bütüncül olması açısından ilk olarak katılımcıların özgürlüğü nasıl tanımladıklarına ve ardından bireysellik hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir:

Can, özgürlüğü seçeneklerin olması üzerinden şu şekilde tanımlamıştır:

> *"Çok önemli (güler). Seçeneğinin olmasıdır herhalde özgürlük, daha doğrusu seçebilmek ve seçebilme imkânı. Bir yandan hem seçeneğin olmalı ve onu seçebilmeye cesaret edebilmelisin."* **(Can)**

Aynı katılımcı, bireyselliğine düşkün olduğunu ve romantik ilişkilerde bireysel alanlar oluşturmak konusunda partnerleriyle problem yaşadığını şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Bak o konuda da çok sıkıntı yaşadım. En sıkıntı yaşadığım şeylerden biri bu. Hala da yaşıyorum bunu. Bireyselliğime çok düşkünüm. Gün içinde kendine vakit ayırmaya, baş başa kalmaya çok düşkünüm. Her ne yapıyorsam yapayım. Kendi kafamın içiyle kalmam gerek. İlişkide bundan dolayı mustarip olduğum oldu. Bazen karşı taraf seninle vakit geçirmek istiyor ama o sırada sen hiç istemiyorsun. Güzel tarafı bunu söyleyebiliyorum karşımdaki kişiye. Kötü tarafı, bir yerden sonra buna da alışılıyor ve zaman içerisinde çok da rahat anlaşılamayabiliyor ya da sınırlar daha kolay ihlal edilebiliyor. Beni iyice tanıdıkça karşı taraf sanki birey olmaktan çıkılabiliyor sınırlar silinebiliyor. Bazı şeyler bir yerden sonra 'bence saçma' boyutuna dönüşebiliyor."* **(Can)**

Berk özgürlüğü karşılıklı oluşturulan ilişkinin dinamikleri ile sağlanabilen bir durum olarak tanımlamıştır:

> *"Özgürlük… ilişki içindeki özgürlüğün tanımı benim için karşılıklı sevgi, saygı, sadakati zedelemeyecek her şey ilişki içerisinde benim için kişisel özgürlüktür. Ve bunların dışında kalan bütün özgürlüklerimi de bağlıyor."* **(Berk)**

Aynı katılımcı, "bireyselliğinize düşkün müsünüz?" sorusuna özgürlük tanımıyla uyuşan şekilde saygı, sevgi ve sadakat olduğu noktada bireysel alanların da sağlanabileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Iıı… Evet… Ama karşı tarafı yalnız hissettirecek raddede bir bireysellik değil. Yani, günlük planlamamı çok abes yaptığımı düşünmüyorum yani ne denir ona… Onun için bazı şeyleri tek başıma ya da başka biriyle yapmam gerektiği zaman ona ket vurulsun istemem. O alanlarıma."* **(Berk)**

Kadir özgürlüğü baskılanmadan yaşayabilmek olarak tanımlamış, bireyselliğe düşkün olduğunu ve bu konuda asla taviz vermediğini, özgürlük ve bireysellik ile ilgili olarak, sevdiği insanlarda esneklik gösterebildiğini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Yakınım olmayan insanlara karşı kesinlikle taviz vermem ve bu konuda yapıcı da davranmam. Açık açık karşı tarafın kırılacağını da bildiğim halde… Bireyselliğime çok düşkün olduğum için aklıma geldiği gibi filtresiz yanıtlarım. Ama bu aynı zamanda turnusol kâğıdı görevi de görüyor; bireyselliğimden feragat ettiğim insanların hayatımda önemli insanlar olduğunu düşünüyorum benim için en önemli göstergelerinden biri bu. Bu değer kısmı gerçekten derin bir anlamda. Benim için çok önemli, kilit bir noktada yani. Bir de romantik ilişkilerde özgürlüğümden taviz veririm. Onu da taviz vermek olarak görmem ama soru bağlamında diyorum. O eforu ve çabayı sarf etmeye karar vermişsem."* **(Kadir)**

Anıl ise özgürlüğü şu şekilde tanımlamıştır:

> *"Hayatımdaki mutluluk kaynağı olarak tanımlayabilirim. Benim için kendi özgürlüğüm ve bireyselliğim en önde gelen noktalar. Bunun ana sebebi olarak bulduğum daimî mutluluğun ana temaları olmalarından kaynaklanıyor."* **(Anıl)**

Aynı katılımcı bireysellik ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Ben yalnız kalmaya çok önem veriyorum. Yalnızlığımı kaybetme korkusu çok ağır bende. Kendi kendime eğlendiğim çok şey var ve ben bu zamanı paylaşmak istemiyorum çoğu zaman. Asosyal değilim ama*

'me time' çok önemli. Mesela bazen gelen kızlar bir şeylerini bırakırsa evde çok rahatsız ediyor bu beni." **(Anıl)**

Defne, özgürlüğü şu şekilde tanımlamıştır:

"Özgürlük bence dış dünyaya -her ne olursa olsun bu- saygını gözeterek tüm benliğini olduğu gibi dışarı aktarabilmek rahatça. Sana özgürlüğü getirecek çok fazla dinamik var bunlara girmeme gerek yok diye düşünüyorum ancak özgürlük için bazı ön koşulları dayatmak da özgürlüğünü kısıtlayan bir başka unsur bence; para gibi mesela. Özgürlüğü zihninde yaratabildiğinde ve onu diğer dış engeller veya durumlardan ayrıştırabiliyor olduğunda gerçekten özgür olmaya yaklaşıyor bence insan." **(Defne)**

Aynı katılımcı, bireyselliğine düşkün olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

"Bireyselliğime oldukça düşkünüm. Ama nasıl desem, hayatıma birinin dahil olması düşüncesi, -sevdiğim biriyse- bu beni mutlu ediyor. Karşı tarafın bireyselliğine gerçekten çok saygı gösteren biriyim ancak bu bireysellik diye tanımlanan şey, iki yalnız insanı barındıran bir ilişki gibiyse bundan hoşlanmıyorum. Elbette bireysel alanlar olmalı ve saygı gösterilmeli ama ortak bir ilişkiye kendi istek, arzu ve sorumluluğuyla adım attığını da unutmamalı insan." **(Defne)**

Benzer şekilde Gülce, bireyselliğine düşkün olduğunu ancak bunun ilişki içerisinde esneyebildiğini şu şekilde ifade etmiştir:

"Genel olarak bakınca bireysel bir insanım. Ama ilişki olunca -yapışkan da değilim ama- daha az bireyselim diyebilirim. Yine bireyselliğimi koruyorum ilişki içinde. Kendi alanım olmasına çok önem veriyorum." **(Gülce)**

Işıl, özgürlüğüne düşkün olduğunu şu şekilde tanımlamıştır:

"Daha önce de söylediğim gibi kişisel alanına önem veren birisiyim. Bireysel hareket etmeye alışkın birisiyim aynı zamanda. Bir karar alırken mesela kendimi ön planda tutarak karar almaya çalışırım. Bazen bireyselliğime çok düşkün birisi olduğumu düşünüyorum hatta. İlişki içerisindeyken insanların genelde bireysel düşüncelerinden,

hobilerinden vs. feragat etmek zorunda kaldığını görüyorum çevremde. Biz diye konuşmalar başlıyor hemen. Tabi ki biz olmak çok önemli ilişki için ama ben olunması gereken noktalar da var." **(Işıl)**

Katılımcıların tümü bireyselliklerinin kendileri için çok önemli olduğu vurgusunu yapmıştır. Kimi katılımcılar bireyselliğin iki kişiyi içeren bir ilişkide esneyebileceğini belirtirken; kimi katılımcılar ise, ilişki içerisinde bireysel alan gözetimi konusunda sorun yaşayabildiklerini belirtmişlerdir. Tüm katılımcılar özgürlük ve bireyselliği benzer yerlerden tanımlama ve benimseme eğilimi göstermektedir. Lukacs (1978: 96)'ın belirttiği gibi, özgürlük, Antik Çağ'da bireylerin somut yaşam ve eylemlerinin en üst düzeyi iken; kapitalist toplumlarda ruhsal bir olgu olarak bireysel bir davranış modeli içine sıkıştırılmaktadır.

4.1.3. Cinsellik

Cinselliğin mahremiyet ölçütü olabilen bir içeriğe sahip olması nedeniyle, katılımcının rahatlaması ve daha filtresiz yanıtlar vermesine olanak tanıyabilmek için cinsellik ile ilişkili sorulara görüşmenin ortalarında yer verilmiştir. Araştırmada cinsellik ile ilgili yer alan sorular şu şekildedir:

- İlişkide cinselliği nasıl bir yere koyuyorsunuz?
- İlişkide cinsel tatmin sizin için ne kadar önemli?
- İlişkilerinizde cinsellik için ön koşullarınız var mı?
- Cinsel ihtiyaçlarınızı karşıladığınız ilişkileriniz oluyor mu? Bu ilişkilerden bahseder misiniz?

Sorular ve verilen yanıtların ışığında cinsellik teması kendi içinde şu konulara ayrılmıştır:

- İlişki içerisinde cinselliği koydukları yer ve cinsel tatmin,
- Cinsellik odaklı ilişkilere bakış (Tanımı, mevcut paylaşım, sürdürülebilirlik, duygusal tatmin, eksik ya da yalnız hissetmek)

Cinsellik teması detaylı sorular ve yanıtlar barındırmaktadır. Bunun nedeni, plastikleşen bir cinsellikteki motiflerin günümüzdeki romantik ilişkilerin önemli kolonlarından birini oluşturması ve araştırmanın amacı doğrultusunda, bireyselleşmenin görünümlerini gözlemleyebileceğimiz önemli alanlardan biri olması. Giddens (2014)'ın *plastik cinsellik* olarak adlandırdığı şey, üremenin gerekliliklerinden bağımsız ve merkezsizleşmiş bir cinselliktir. Katılımcıların tümü cinselliği bu şekilde tanımlama

konusunda mutabıktır ve cinsel tatmin ve doyumun ilişkileri için en önemli unsurlardan biri olduğunu belirtmişlerdir. Giddens (2014) *birlikte aşk* olarak kavramsallaştırdığı ilişki biçimini tanımlarken, cinsel zevk ve tatmin üretiminin ilişkinin devam etmesi veya sonlandırılması konusunda kilit bir rol üstlendiğini belirtir. Katılımcıların tümü bunu onaylayan yanıtlar vermişlerdir.

Bazı katılımcıların ilişki içerisinde cinselliği koydukları yer ve cinsel tatmin ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

> *"Cinsel tatmin elbette çok önemli benim için. Ki zaten ilişkinin içinde ona içkin olarak var olan bir şey diye düşünüyorum. Yani… Nasıl diyeyim? Çünkü birini gözümüzde diğer kişilerden daha özel yapan o şey, o kişiyi arzulamamızı da içeriyor. Bu olmadan başlamaz diye düşünüyorum ama ola ki, yolda bir şeyler oldu. O zaman da ilişkinin içerisine mutsuzluk olarak sızar. Çünkü cinsellik bir ilişki içerisinde bedensel hazzın yanında duygusal bir hazzı da barındırıyor ve bu kısım sakat kalır."* **(Defne)**
>
> *"Temeldeki birkaç kolondan biri. O kolonlar da neye bağlı şeyler… Yani iletişim ve saygı. Yani ilk başta söylediğim şeyler yine, iletişim, saygı sevgi sadakat ve cinsellik yani. Güzel ve uu… sağlıklı ve keyifli bir cinsellik aslında ilişkinin temel kolonlarından biri. Bence bunlar. Çok önemli. Benim ve karşımdakinin de cinsel tatmini çok önemli."* **(Berk)**
>
> *"Birinci sıraya koyuyorum. En önemli şey değil ama bir ilişkinin devam etmesi için en önemli şey. (Düşünür) Duygusal tatmin %51 cinsel tatmin %49 diyebilirim yani."* **(Kadir)**
>
> *"Çok önemli ve üst noktalarda önem sırasında. Asla ve yine asla merkezinde değil benim için. Buna bazen şaşırıyor partnerlerim. Ben libidosu düşük bir insan değilim ama çok yüksek bir insan da olmadım. Cinsellik elbette çok önemli bir yerde tabi ama olmazsa olmazı değil. Ama cinsel tatmin çok önemli. Cinselliğin kendisi önem sırası olarak çok yukarıda ama birinci olmasa da cinselliğin verdiği tatmin ve tatmin kalitesi çok önemli. Onun aksamaması lazım yani. İlişkide zaman zaman libidon düşebilir artabilir ama hiçbir zaman*

'yaptık ama neyse' olmaması lazım. Çünkü böyle öylesine seviştiğim ilişkilerimin olduğu da oldu. Ve çok tatsız bir şey bence. Amacından çok ters bir yerde yani. Seksin amacı da üremek ama neyse (güler). Gerçi bizim yaptığımız sanki çok yakınında (güler)." **(Can)**

"Baya… Baya yani önemli bir noktada. Bir ilişki ne kadar uzun olursa olsun o cinsel istek ve tutku hep devam edebilmeli bence (güler). İlişki süresinde çok şey değişebiliyor zamana bağlı olarak ama cinselliğin hep yüksek ilerlemesi gerek iyi bir ilişki için." **(Nazan)**

"Kesinlikle high priority. Eğer cinselliğin cezbediciliği yoksa burada ilişkiden bahsedilemez benim için." **(Anıl)**

Katılımcıların tümü, cinsel ihtiyaçlarını karşıladıkları ilişkilenmeler kurduklarına yönelik ortak yanıt vermişlerdir. Katılımcıların tümü cinsellik odaklı ilişkiler yaşadıklarını belirtmiş olsalar da, kimi katılımcılar bu tür ilişkilerin kendilerini yalnız hissettirdiğini belirtmiş, kimileri ise sorumluluk ve bağlılık getirmediği için bu tür ilişkilere olumlu baktıklarını belirtmiştir. Katılımcılar bu tür ilişkilerinde partnerleriyle kurdukları paylaşım düzeyi konusunda bazı açılardan farklılıklar gösterse de, bu tür ilişkilerin sürdürülebilir olmadığı konusunda mutabıklardır.

Bahsi geçen ilişki biçimlerini yansıtması için bazı katılımcıların cinsel ihtiyaçlarını giderdikleri ilişkileri tanımlama şekilleri:

"Oldu. Ama ıı… Bu durum hoşuma giden bir şey değil. Ve sürdürmek istediğim bir şey değil. Ben talebe açık bir insanım aslında, karşı taraf beni talep ettiği ya da arzuladığı zaman ıı… birkaç kez daha görüşebilirim. Bu arzunun bende uyandırdığı şeyden kaynaklı… Hazdan kaynaklı." **(Berk)**

"Oluyor. Yani şöyle, benim için çok yeni bir şey bu dating piyasası ve elbette flört ederken konunun işlerin cinselliğe vardığı oluyor. Ve bu kişinin ilişkisel anlamda asla birlikte olmayacağım biriyle sadece cinsel bir ilişkide bulunabiliyorum yani sadece tatmin olmak için." **(Nazan)**

Katılımcılar bu tür ilişkilerinin çok sürdürülebilir olmadığını şu şekillerde ifade etmişlerdir:

"Yok. Sürdürülebilir olmuyor. En fazla bir ay, birkaç hafta falan sürüyor böyle ilişkilerim." **(Can)**

"Bence kesinlikle sürdürülebilir şeyler değil. Bir ilişkinin içinden yani… tüm sorumluluk ve paylaşımı atsanız da, bu şekilde uzun süre cinsellik odaklı bile olsa paylaşım yapan iki insanın belli bir yakınlık anlayışı doğar. Bu da -tek taraf veya iki taraf için de olabilir tabi bu- ilişkinin boyutunu değiştirir. Bence tüm bu özgürlükler alınırken doğal olmayan şekillerde özümsedik bunları. Cinsellik çok basit ve doğal bir şey olabilir oradan baktığımızda ama başka bir açıdan baktığımızda çok karmaşık ve gizemli bir yüzü daha var." **(Defne)**

"1-3 ay arası sürüyor genelde ama sürdürülebilir görmüyorum. İki tarafta da sahiplenme ve şefkat gibi sıcak duyguların çok açığa çıkmamasından kaynaklanıyor." **(Berk)**

"Devam eden aynı kişi ile var. Uyum sağladığın zaman uzun soluklu oluyor ama yüzeysel bir şey yani." **(Ece)**

Katılımcılardan bazıları (Berk, Defne, Kaan) bu tür ilişkilenmelerinin sevgili veya arkadaşlığa benzer içerikler barındırabildiğini söylerken bazıları partnerleri ile ilgili çok daha temel bazı bilgilere sahip olduğunu ve ortak bir paylaşımları olmadığını belirtmiştir. Katılımcılar bu durumu şu şekillerde ifade etmişlerdir:

"Yanındayken sevgililiği simüle edip uzaktayken çok fazla iletişim kurmamak. Simüle edildiği için çok derin paylaşımlar değil sadece bir alışılagelmiş bir taslak halinde bir sevgililik gibi." **(Berk)**

"Benim bu tür ilişkilerim daha çok sevgililik ile arkadaşlık arasında bir yerlere benzer oluyor. Duygusal derinliği barındırmasa da minimum ölçüde bir ortaklık arıyorum. Güldüğümüz bir şey bile olsa yeter. Çünkü o kadar da alakamın olmadığı biriyle yapamam. Ama dediğim gibi, bu paylaşımlar bir süre sonra bir yakınlığı da beraberinde getiriyor." **(Defne)**

"Aslında bunlar normal sevgililik diyebileceğimiz şeyler oluyor. Çok şey paylaşıyorum ama kendim hakkında çok özel şeyleri paylaşmaya da çok fazla motive olamıyorum." **(Gülce)**

Bu tür ilişkilenmelerin yüzeysel bir bağlamda gerçekleştiğini ifade eden bazı katılımcıların yorumları:

> *"Yani, bulunuyoruz işte. Ama dediğim gibi çok yüzeysel. Yani hayatında kaç yaşında olduğunu ne iş yaptığını… Yani herkesin o kişi hakkında bileceği bilgileri biliyorum. Hayata dair ve hayattan ne istediğimize, neyi sevdiğimize, neyi arzuladığımıza dair - derinleşmekten kastım bu tarz şeyler- derinleşemiyorum yani bu insanlarla."* **(Nazan)**

> *"Yok, duygusal bir bağ yok. Görüştüğünde tabii ki sohbetini, şeyini yapıyorsun. Iıı… Gündelik sohbetler oluyor yani bu genelde. Onun haricinde dışarıda ya da başka bir yerde bir şey paylaşmıyorsun."* **(Ece)**

Birce, bu tür ilişkilerinde kadınlığını daha az hissettiğini şu şekilde belirtmiştir:

> *"Cinsellik odaklı ilişkilerde daha az dişi oluyorum. Çünkü cinsellik odaklı ilişkilerde erkeklerin düşünce yapısına benzeşmeye çalışarak var olabiliyorum. Çünkü cinsellik odaklı partnerimin, kadına ait" duyguların ya da oluşların bu ilişkiye dahil edilemeyeceği. Cinsellik odaklı ilişkide partner desevgili olarak adlandırdığı kişinin özelliklerini sende görmek istemez ya. Mesela 'trip atamazsın'. Çünkü sen onun sevgilisi değilsin ya. Çünkü bunları çekmemek için zaten cinsellik üzerinden ilişki yaşıyor."* **(Birce)**

Katılımcılar bu tür ilişkilerinde duygusal bir tatmin sağlayamadıkları konusunda ortak bir cevap vermişlerdir. Bazı katılımcılar kendilerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

> *"Duygusal bir tatmin tabi çok söz konusu değil ama amaç doğrultusunda tabi tatmin oluyorum. Sonuçta alan memnun satan memnun. Cinsellik odaklı takıldığım bir arkadaşımla ya da kadınla bu açıdan bir rahatsızlık hissetmiyorum. Herkes hayatından mutlu yani."* **(Fuat)**

> *"(Düşünür) Hmm… Duygusal olarak çok fazla değil. Yani normal bir ilişkide olması gerekenden yarı yarıya daha az."* **(Berk)**

> *"Benim için duygusal olarak daha yorucu oluyor aslında çünkü sonrasında takılı kaldıklarım oluyor. One night stand'e takılı kalınca da çok zor (güler). Sonra bir daha görmüyorsun, etmiyorsun ama uzun süre kalıyor aklında. Belki çok da iletişim kısma takıldığım için oluyordur bu. İlişki yaşayabileceğim insanlarla one night stand'de kalıyor."* **(Işıl)**

Anıl isimli katılımcı, bu tür ilişkiler yaşadığını ancak son dönemlerde bu tür ilişkilenmelerden tatmin sağlayamadığını şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Yani uzun süredir hayır. Normalde daha öncesinde evet sıklıkla tercih ediyordum fakat artık biraz sıradanlaştı herhalde. Yani mekanik bir hal aldı. Garip hissettirdi birazcık. Iu… Odaklanamamaya başladım. Bu tarz şeylerin içinde bulunduğum zaman kendimi sorgulamaya başladım. Bu beni tam olarak istediğim mutluluğa eriştiriyor mu? Tam olarak bunu arayıp aramadığım konusunda kafam karışık birazcık. Sadece cinsellik odaklı bir şeyde bunu arayıp aramadığımı düşünüyorum. Sadece cinsellik olarak çok nadir olabilir."* **(Anıl)**

Bir katılımcı (Nazan), bu tür ilişkilenmelerinin ilgi ve beğenilme konusunda bir tatmin sağladığını ancak genel vadede kendisini duygularından ve ilişkilerden uzaklaştıran bir deneyim yaşattığını şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Yani bir tık ilgilenilmenin arzulanmanın verdiği haz beni tatmin ediyor. O da gündelik bir tatmin. Sadece cinsel bir ilişkide bulunabiliyorum yani sadece tatmin olmak için. Bu da beni aslında nasıl etkiliyor kısmına gelirsek, benim duygularımdan ve beni ilişkilerden uzaklaştıran bir eylem olarak görüyorum. Yaptıktan sonra seni ilişkilerden veya insanlardan soğutabiliyor. Diyorum ki, ben yapıyorsam bunu herkes yapıyor, ilişki kurmadan bu şekilde önüne bakıyor. Bir daha derin ilişki kurabileceğine dair inancını yitirtiyor."* **(Nazan)**

Bazı katılımcıların bu tür ilişkileri için yöneltilen "eksik ya da yalnız hissettiğiniz oluyor mu?" sorusuna böyle bir şey aramadıkları için böyle bir his yaşamadıklarını belirtmiştir:

"Yok. Olmadı yani ya da böyle bir şeye ihtiyaç duymadım. Duygusal bir ihtiyaç aramıyorum. Çünkü sonuçta zaten duygusal bir bağ veya ilişki olacak olsa başlardı. Cinsel çekim ve tensel çekim farklı şeyler benim için. Belki de tensel çekim olmadığı için. Yani 3 gün önce beraber olduğum bir kadınla, 5 gün, 1 hafta sonra 'lan acaba?' demiyorum. O kadını zaten tanıyorum ben. Tensel bir çekim hissetsem öncesinde hissederdim. Olsaydı zaten zamanında olurdu, anladın mı demek istediğimi? Hani… O zaman olmadıysa, bundan sonra da olmaz. En iyisi rutinimizi bozmayalım, arkadaşlığımızı bozulmasın." **(Fuat)**

Katılımcıların geneli ise, bu tür ilişkilerin kendilerini yalnız ya da eksik hissettirdiğini şöyle ifade etmiştir:

"Böyle ilişkiler günün sonunda daha yalnız hissettiriyor tabii ki. Ben duygularımı bu kadar sığ sularda yüzdüremiyorum. Demin de bahsettiğim gibi, cinselliğin çok karmaşık da bir boyutu var ve bu kadar bir şey hissetmeyerek, tutkularını harekete geçiremezsin. Bu tür ilişkilerin biraz can sıkıntısı ürünü olduğunu, her insan için illaki eksik bir yerin doldurulma çabasıyla olduğunu düşünüyorum. Ama tabi asla bunu yerine getiremez, gün sonunda o eksik şey ne ise onunla baş başa kalınır." **(Defne)**

"Çok. Çok fazla. Kaç gece ağladığımdan mı bahsedeyim? (güler). Yani tabii ki insanların ilişkilenmeye ihtiyacı olduğunu düşünüyorum benim de ilişkilenmeye ihtiyacım var tabii ki ve bunu bulamadıkça hayal kırıklığı yaşıyorum. Hayal kurmaktan da vazgeçiyorum." **(Nazan)**

"Şey oldu birkaç sefer: Yalnız hissettiğim olmadı ama eksik ya da burada bir eksik var dediğim ve manasızlaştığı oldu. Ve o noktada bitti o ilişkilerim. Bu da tabi o uyumu yakalayamamaktan. Neyin eksikliğini hissettirdiğini bilmiyorum ama bir şey olmuyor yani tatmin olmuyorsun yani. Hayatındaki yeri anlamsızlaşıyor yani. Hayatında ne arkadaş olarak var -ne de olabilir, ilişkilenmenizden dolayı-, tatmin de çok değilse öyle oluyor yani." **(Can)**

"Benim için sürdürülebilir değil. Çünkü kendimi gereksiz yere paylaşmışım gibi düşünüyorum, beni eksilttiğini düşünüyorum. Eksik ve yalnız hissettiriyor." **(Birce)**

"Eksik değil de yalnız hissettiğim oluyor. O anda ya da çok sonrasında. İlişki sürecinde ayrılırken falan çok garip bir his oluşuyor zaten. Değişik hissettiriyor. 15 dk önce çok yakınsın sonra bir daha yok hayatında." **(Işıl)**

Bazı katılımcılar ise, bu tür ilişkileri yalnızlıklarını bastırabilmek için tercih ettiklerini şu şekillerde ifade etmişlerdir:

"Iıı… Öyle bir rehavete kapılmamak için zaten böyle ilişkilerde bulunuyorum. Eksik ya da yalnız hissetmemek için. Yani o hissin yoğunlaşıp içinden çıkılamayan anlamsız bir hale gelmemesi için bu ilişkilerle deşarj oluyorum aslında." **(Berk)**

"Ya artık zaman buraya evrildiği için başka bir seçenek yok yani öyle görünüyor. Artık yani akışa bırakmış oluyorsun. Hayatın doğal şeyi böyle gelişiyorsa, herkes böyleyse, sen de işte bir şekilde buna bulaşmış oluyorsun aslında. Bu hayatımda istediğim bir tarz değil tabii ki. Mecburiyetten yani aslında. Yani, karşıdaki kişi zaten bu tarz, hiçbir tarz ilişki istemeyen biri. Öyle olduğu zaman sen de ona göre tamam diyorsun. Karşılıklı zevk iyiyse devam ediyor. Hislerimin olduğu da oldu. Ama sonra boyumun ölçüsünü aldığım için… Yani… O ölçüyü kendi koydu yani. İletişim anlamında. O tarz hiç kimseye bağlanmayan bir insan yani." **(Ece)**

"Olmuyor. Yalnızlıktan kaçtığım bir ilişkilenme oluyor daha çok." **(Gülce)**

4.1.4. İlişkiye Yönelik Beklentiler

Katılımcılar cinsel tatminin ilişkilerindeki öneminden bahsederken, cinsel tatmini ilişki için gerekli olan en temel unsurlardan biri olarak gördükleri konusunda fikir birliği içindedirler. Ancak bunun yine de birincil unsur olmadığını belirterek; saygı, sadakat, açık iletişim, duygusal tatmin gibi unsurları da ilişkinin başlıca gereklilikleri olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların aşka yükledikleri anlamlar ile ilişkiden beklentileri kıyasladığında; cevapların birbirini çok içermediği, aşka yükledikleri anlamın bir ilişkiden beklentileri ve

ilişki içerisinde kendilerini mutlu eden unsur ve gereklilikler ile benzerlik taşımadığı dikkat çekmiştir.

> *"Sadakat sevgi saygı ve huzur bunlar kesinlikle olmalı."* **(Berk)**

> *"Çok şey var aslında (güler). Öncelikle tabi o ilk görüşteki pozitif bakış çok önemli. Kimya diyelim. Dikkatini çekmesi, duruşu, hareketleri, kişiliği, karakteri, işi, eğitimi, kültür seviyesi. Siyasi görüşü benim için çok önemli. Kendi ayakları üzerinde durabilen bir kişiliğinin olması çok önemli. Tutarlı olması. Bir de ses yükselmemesi lazım. Her zaman aynı fikirde olmasan da konuşabilmeyi bilmelisin. Cinselliği tabii, yani cinselliği tatmin edici değilse, onunla olmam yani."* **(Ece)**

> *"Yani olması gereken şey… Görünmeyen iyilikler vardır ya… Bence bir ilişkinin sağlam yapı taşlarını oluşturan şeyler bunlardır -düşünsel de olabilir eylemsel de-. Bunu zaten karşı taraf, birbirine söylemeden onun için nasıl çaba sarf ettiğini neler yaptığını… Bu şekilde ilerletilebilirse eğer çok sağlam bir temel atılmış olur. Bu her şey olabilir, mesela çok sinirlendiğin bir şeye kızmazsın ssakin kalırsın. Eşyalarını toplar katlarsın. Belki o bunu fark edemeyecek bir durumdadır ancak yaparsın ve bu tarz şeyler birbirine bağlar. Yapılmaması gereken şey de, kendi sorunlarını karşıdakinin üzerinden çözmeye çalışmak ve beklentilere girmek. Bir numaralı yapılmaması gereken şey. İlişkide insanlar birey olmaya devam etmeli ikimiz elmanın iki yarısıyız diye bir şey yok."* **(Kadir)**

> *"Öncelikle iletişim. Çok basit bir şekilde herhangi bir şeyi konuşarak müzakere edebiliyor olmak gerekiyor. Bu temel üzerine olması lazım. Bu temel üzerinden ilişkinin geri kalan şeylerini şekillendirebilirsin. Sonrasında da iletişimle gelebilen şekilde kendi bireyselliğimi o ilişki içerisinde yaşayabiliyor olmalıyım. Olmaması gereken şey ise, toksiklik."* **(Barış)**

> *"Bir ilişkide artık beni daha iyi bir insan yapma ihtimalini arıyorum. Bunu bir görev olarak atamıyorum tabi. Ama bende var olan iyiyi besleyebilen kanallara sahip olmasını arıyorum. Olmaması gereken*

şey ise, üçüncü bir kişi (güler). Onun altına birçok şey sıralanabilir; iletişimsizlik, sadakatsizlik belirsizlik olmaması gerekiyor." **(Birce)**

"Saygı, sevgi ve dürüstlük arıyorum ya. Bu üçünün kesinlikle olması gerektiğini düşünüyorum. Zaten birlikte olabilen şeyler aslında ama mesela dürüstlük unutuluyor ilişkide sanırım biraz. Saygı da özsaygı da çok önemli bence. Karşındaki kişi seni beğensin falan diye eğilip bükülmemek lazım. Ama tabi ki yapıcı olarak da değişebilir insan." **(Işıl)**

Başka bir kadın katılımcı, ilişkide olmaması gereken unsurlar olarak, çokeşlilik, sadakatsizlik ve saygısızlığı belirtirken; ilişkide aradığı şeyin güven, dostluk ve aile hissi olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

"*Kesinlikle olmaması gereken şey, çok eşlilik (güler). Sadakatsizlik. Ve saygısızlık kesinlikle olmamalı. Benim aradığım şey ise, güvende hissedebileceğim, aile gibi hissedebileceğim ıuı…. Seksin dışında da arkadaş olarak onun yanına giderken heyecan duymalıyım. Yani çok iyi bir arkadaşlık arıyorum aynı zamanda."* **(Gülce)**

Gülce'nin diğer yanıtları da göz önüne alındığında, kendisini bireyselliğine düşkün biri olarak tanımlamasının yanı sıra, cinsellik odaklı ilişkilerinde sevgililiğe benzer bir ilişki kurduğunu ancak ilişkinin yapısı gereği kendisi hakkında çok özel şeyleri paylaşamadığını ve bu tür ilişkileri yalnızlıktan kaçmak için tercih ettiğini belirtmiştir. Bu anlamda yalnızlıktan kaçmak için tercih ettiği, bağlılıktan ve sorumluluktan arınmış ilişkilerin kendisi için duygusal ve bireysel bir tatmin sağlayamadığı görülürken; aynı zamanda tam da bu tür bir ilişkilenmenin içeriğinden çıkarılmış olan bağlılık, sadakat, güven gibi hislerin arayışı içinde olduğu söylenebilir.

Bir başka katılımcı ilişkinin dış dünyaya alternatif bir dünya var etme arzusunu içermesi gerektiğini, ilişkilerin insanlara daha yalnız hissettiren formlarından kaçındığını şu şekilde ifade etmiştir:

"*Bana ilişki bir lüks gibi geliyor. Olmak zorunda değil ve eğer oluyorsa, bu bazen dışladığımız ve dışlandığımız dünyaya alternatif daha güzel bir dünyayı var edebilme çabası ve arzusunu içeriyor. Dışarıda güldüğüm, eğlendiğim, yüzeysel ilişkiler kurduğum insanlarla dolu bir dünya var ancak daha özel ve derin bir iletişim, bu*

dünyaya alternatif dünyana ortak edebileceğin birisinin olması çok özel bir duygu bence. O yüzden benimi için ilişkide olması gereken şey, böyle bir dünyayı var etme arzusu taşıyan arzu ve istek sahibi insanlar. Olmaması gereken şey ise, yalnızlıklarımızı daha da perçinleyecek yakın uzaklıklar. Ben tek başımayken de yalnızım zaten, biriyleyken yalnız hissetmek hissiyle baş etmek istemem." **(Defne)**

İlişki tanımları ile ilgili sorularda tüm tanımlamaların kendisini kafeslediğini düşündüğünü, tanımlamaların kendisinde kaçma hissi yarattığını ve genelde ilişkide belirsizliği hissettiren tarafın kendisi olduğunu belirten bir katılımcı ilişkide olması ve olmaması gerek dediği konuları şu şekilde ifade etmiştir:

"*Aslında ilişkide bir şey arayarak bir ilişkiye başlamam. Doğrusu ilişkiye başlayıp başlamadığımı da kestiremem tam olarak. Bir ilişkide olması gereken, bence bireysel zaman ve dürüstlük. Olmaması gereken, gereksiz ufak şeylerin tartışılması."* **(Anıl)**

Başka bir katılımcı ilişkide olması gereken durumları şu şekilde ifade etmiştir:

"*İlişkide cinsel çekim en önemli üç şeyden biri kesinlikle. Önemsiz diyen de kendini kandırıyordur. Diğer ikisini sorma bilmiyorum, direkt bir demek çok iddialı olur diye dedim (güler). İyi anlaşmak güzel muhabbet ve iyi cinsellik diyebilirim. Genellikle iyi ilişki diye tabir ettiğim, 'ilişkim olmasaydı da yakın arkadaş olur muydum?'"* **(Kaan)**

4.1.5. İlişki Tanımları

Katılımcıların bu tema altında toplanan yanıtları, ilişkilerini tanımlama konusunda zorlanıp zorlanmadıklarını, ilişkilerini bir kavrama dahil etme düşüncesinin kendilerine nasıl hissettirdiğini ve günümüzdeki popüler ilişki tanımları hakkında neler düşündüklerini kapsamaktadır. 7 kadın ve 7 erkek katılımcının ilişki tanımlarına dair ortak yargısı aslında bireysellik ve özgürlükle yoğrulan günümüz insanlarının kendi istek, arzu ve planları dışında başkasının planladığı bir proje içinde olmaktan kaçınmaları ve ancak ve ancak kendileri de karşı tarafla aynı duygu ve düşüncedelerse ilişkinin sürdürülebilirliği ve tanımlamasının yapılabileceğinde hemfikirlerdir.

İlişkilere dair veya diğer birçok kavramın sınırlarının belirsizleştiği postmodern dönemde, evliliğin yüzyıllardır varlığını sürdürdüğü ekonomik, siyasi ve kültürel işlevlerin

yükünden kurtulması, yukarıda bahsedildiği gibi, cinselliğin plastikleşmesi, üreme işlevinden sıyrılması ve artan bireyselleşme; ilişkiler ve ilişki tanımları konusundaki deneyim ve düşüncelerin dönüşümünü de beraberinde getirmektedir. 'Öteki'nin ölçütlerinden bağımsız olarak her şeyin merkezine yerleştirilen 'ben' algısı, özneler arası ilişkilerin de mutlak değerine 'ben'i yerleştirmektedir (Badinter, 1992: 249). Bu bağlamda bu tema, aşağıdaki temel soruların yanıtlarını kapsamaktadır:

- İlişkinizde nasıl bir evrede olduğunuzu anlamak konusunda zorlandığınız oluyor mu?
- İlişkilerinizi tanımlama ve bir kavrama dahil etme düşüncesi size ne hissettiriyor? (Baskı, eminlik, garanti, bunalmışlık vb)
- İlişkinin sınırlarını tam olarak kestiremediğiniz ancak ilişkiye de benzeyen koşulları barındıran ilişkiler yaşadığınız oldu mu? Olduysa bu belirsizlik size nasıl hissettirdi?
- İlişkilerinizde partnerinizin (yoğun bir ilgi sonrasında) sebepsizce sizden uzaklaştığını hissettiğiniz oldu mu?

İlişki Tanımları temasının içerdiği sorular, postmodernizmin bireyselleşme ile yoğrulan bilinç yapısında, belirsizlik, risk ve anlamların çoğalması durumlarının ilişkiler üzerindeki tesirini anlama amacı taşımaktadır. Bauman'ın da belirttiği gibi, ilişkilerin sorumluluk, bağlılık, vaat gibi içeriklerden arındırılması, ilişkileri daha muğlak sınırlarda dolanan çok anlamlı veya anlamı sağaltılmış formlara dönüştürebilmektedir. Ancak burada dikkat çekici olan durum, diğer temaların aksine, bu temada cevapların cinsiyete göre ayrışmasıdır.

Erkek katılımcılar, ilişkinin hangi evrede olduğu konusunda bir rahatsızlık hissetmedikleri, aksine bu durumu daha çok tercih ettikleri ve hatta genelde kontrolün kendilerinde olduğu veya mevcut belirsizliğin temelinin kendileri olduğu konusunda benzer yanıtlar vermişlerdir. Kadın katılımcılar ise, ilişkinin hangi evrede olduğu veya ilişkinin belirsizliğinin kendilerini rahatsız ve huzursuz hissettirdiği konusunda ortak yanıtlar vermişlerdir. Kadın katılımcılardan bazıları, bir ilişkinin hangi evrede olduğunu, hangi doneleri içerdiğinde buna sevgililik diyebilecekleri konusunda oldukça zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, büyük kentlerin özgürlükle karakterize edilmiş, geleneksel cinsiyet rolleri ve geleneksel kültürel normlardan arındırılmış, bireyselleşme ile biçimlenmiş yapısında da ilişkinin sınır taşlarını koyan tarafın erkekler olduğu dikkat çekmektedir.

"İlişkinizde nasıl bir evrede olduğunuzu anlamak konusunda zorlandığınız oluyor mu?" ve "İlişkilerinizde partnerlerinizin nasıl bir ilişki yaşadığınız konusunda sizi muallakta bıraktığını düşünüyor musunuz?" sorularına erkek katılımcıların verdiği yanıtlar:

> *"Kesinlikle olmuyor. Bu konuda aksine çok yetkin olduğumu, algılarımın çok açık olduğum düşünüyorum. İlişkinin içindeysem ama. İlişkinin başındaysam dikkatli davranırım. Net sonuçlara varmam karşımdan net bir şeyler görmedikçe. Ama ilişki sürecinde rahatımdır bu konuda. Kesinlikle olmuyor. Karşımdaki ne isterse onun koyduğu isimle yola devam ediyorum (güler). Benim için kesinlikle kolay oluyor ismin bir anlamı yok yani. Koyduğu ismin koyduğu racon ve kurallardan bahsediyorsak hani, o isimlere bağlı olarak değil, kendim bahsediyorum ya da o anlıyor ve genel toplumsal kurallara çok uygun yaşamadığım için."* **(Kadir)**
>
> *"Hayır olmuyor çünkü genelde benim kontrolümde oluyor. Yani nereye gideceğini az çok tahmin edebiliyorum. Yönlendiren de ben olabiliyorum. İsim koymak da karşıdaki kişiye bağlı tamamen. Yani gerçekten bir ilişkim olsun istiyorsam bir çekincem olmuyor isim koyma konusunda. Ama birlikte olmak istemiyorsam uzun bir süre, karşı taraf benden ilişkiyi büyütme talebinde bulunduğu zaman o ilişkiyi bitiriyorum."* **(Berk)**
>
> *"Hayır, genel olarak buna sebep ben olurum. Tüm tanımlamaların beni kafeslediği hissiyatına sahibim. Yukarıda da belirttiğim gibi bu tarz tanımlamalar beni tamamen kaçma hissine itiyor. Belirsizlik beni rahatsız etmiyor. Gittiği yere kadar gider. Her şey nasıl başladıysa öyle biter."* **(Anıl)**
>
> *"Yok ya olmuyor. Genelde o muallakta bırakan kişi ben oluyorum."* **(Can)**

"İlişkinizde nasıl bir evrede olduğunuzu anlamak konusunda zorlandığınız oluyor mu?" ve "İlişkilerinizde partnerlerinizin nasıl bir ilişki yaşadığınız konusunda sizi muallakta bıraktığını düşünüyor musunuz?" sorularına kadın katılımcıların verdiği yanıtlar:

> *"Yok, yani artık her şey net olduğu için. Tabi ilk o raya girene kadar o sıkıntıyı yaşıyorsun. Duygusal bir ilişki yaşıyoruz zannediyorsun sonra bir bakıyorsun karşı tarafta böyle bir şey yok. Ondan sonra,*

beğeniyorsan da hala devam ediyorsun. Ben kendimi ona göre tutmuş oluyorum sınırlamış oluyorum. Çünkü 'seni seviyorum' falan desem kaçar yani. Bağlanmak asla… istediği bir şey olmadığı için. Yani başlangıçta tabi sana hiçbir erkek işte yeni tabirle ben fuckbuddy'yim şuyum buyum diye gelmiyor ki. Öyle başlamıyorsun. Ama sonra 3 ay geçiyor süreç sana öğretiyor (güler) farklı bir amaçla gelmediğini. Çokeşliliği hep sevdiklerini anlıyorsun yani." **(Ece)**

"Bu sanırım en zorlandığım şey olabilir. İllaki karşı taraftan dolayı da değil. Ben bir ilişki olduğunu gösteren her öge bile olsa onun ismini ya da içeriğini tayin etmek konusunda baya kötüyüm cidden. Karşı taraftan ziyade kendi kendimi manipüle ettiğimi düşünüyorum bu konuda. Belki de incinmemek için bağ kurmamaya dair bir savunma mekanizmam bu, bilemiyorum. Ama adını koymak ya da nasıl bir evrede olduğunu anlamak konusunda cidden kötüyüm (güler)." **(Defne)**

"Evet resmi olarak bir ilişkiye başlamayı anlamam uzun sürüyor yani sevişmiş ya da öpüşmüş olmam 'tamam ben bir ilişkiye başladım' demem için yeterli olmuyor, Nedense bunu hep karşı taraftan bekliyorum. Bunu hala tam olarak anlayabilmiş değilim. Ben ilişkiye dair her şey yapılsa da emin olamıyorum sözlü bir beyana ihtiyaç duyuyorum hep." **(Su)**

"Evet (güler). Önceden zorlandığımı düşünmezdim. Çünkü benimi için bir ilişki, ilk kabulden sonra başlıyor, sonra ilerliyor ve gelişiyor. Her gelişme evresi o ilişkinin içinde zaten. Yani o zaten başından beri bir ilişki. Sadece neyi nasıl ne kadar paylaşacağını paylaşmak istediğini zaman içinde karar veriyorsun. Bir yerde bırakabilirsin de büyütebilirsin de. Ama öyle değilmiş (güler). Benim öyle zannettiğim yerde ilişki hiç başlamamış karşı taraf için. Ben derinleştiğini düşünürken zannetmişim sadece (güler)." **(Birce)**

"Zorlanıyorum. Eskisi gibi çıkma teklifi etme durumları olmayınca artık. Bir taraf daha ciddi olduğunu düşünürken diğer taraf daha az ciddiye alabiliyor." **(Işıl)**

Erkek katılımcılar, ilişkinin hangi evrede olduğu veya ilişkiyi tanımlamak konusunda süreci daha emin yönetebiliyorken, kadın katılıcımlar bu konuda daha kafası karışmış hissedebildiklerini veya karşı tarafın bu konuda belirleyici rol üstlendiğini belirtmişlerdir.

Postmodern dönemin tanımların altını oyan yapısı ile bireyselleşmenin bireysel özerkliği ve özgürlüğü yücelten yapısında ilişkileri oluşturan ve tanımlayan sınırların yapısı da form değiştirmektedir. Bu bağlamda katılımcılara "İlişkilerinizi tanımlama ve bir kavrama dahil etme düşüncesi size ne hissettiriyor? (Baskı, eminlik, garanti, bunalmışlık vb.)" sorusu yöneltilmiştir. Erkek katılımcılar, ilişkilerini bir kavrama dahil etmekten çok hoşlanmadıklarını, kendileri için çok fark eden bir durum olmadığını, bu tür konular hakkında konuşmayı sevmediklerini, kısıtlanmış hissettiklerini veya tanımların kendilerini "kafeslediğini" belirtmişlerdir:

> *"Ben genelde üzerine konuşmayı hiç sevmiyorum isim koymayı ve karar almayı. Zaman içinde nereye evrilirse gitmesini seviyorum. Zaten belli aşamada konuşulması gerekiyorsa konuşuyorsun. Sadece nasıl hissediyorsam öyle davranıyorum sonra nereye gidiyorsa gidiyor yani."* **(Kaan)**
>
> *"Evet, her zaman. Tüm tanımlamaların beni kafeslediği hissiyatına sahibim. Bu tarz tanımlamalar beni tamamen kaçma hissine itiyor. İlişkide olduğumu fark ettiğimde binen sorumlulukların beni kısıtladığını düşünme hissi beni zorlar. Bunun üstesinden gelebilmenin tek yolu uzaklaşıp ayni şekilde devam etmeye çalışmaktır. İlişkinin devam etmesi noktasında benim için pek ise yaradığı söylenemez."* **(Anıl)**
>
> *"Bana çok gerekli gelmiyor çünkü ben zaten genel normlara ve raconlara göre ilişkisini yürüten biri değilim. Kâğıt üzerindeki evlilik dışında. Benim için bir o var bir de normal vakit geçirmek var. O yüzden beni çok etkilemiyor. Konsa da olur konmasa da olur."* **(Kadir)**
>
> *"İlişkiye çok bağlı karşıdaki kişiye yine çok bağlı. Eğer hayatımı birleştirmek ve sevgili olmak istiyorsam hiç bunaltmıyor. Bende değil karşıda bir yoğunluk varsa fazla bunalmaya ramak vermeden o ilişkiyi sonlandırıyorum."* **(Berk)**
>
> *"Kavrama dahil etmek çok tercih ettiğim bir şey değil ama bununla da sorunum olan bir şey değil. Ne yaşıyorsak bunu yaşayalım ama*

bunu isimlendirmek zorunda değiliz ama biri bunu isimlendirmek isterse de bununla bir sorunum yok." **(Barış)**

"Kısıtlayıcı. Romantik ilişkiler çok yanlış anlaşıldığı ve yanlış anlamlar yüklendiği için ya da bu ilişkilenme biçimlerinin çok çarpık olduğunu düşünüyorum. Bunlar da doğal olarak etkiliyor." **(Can)**

Kadın katılımcılar ise, erkek katılımcıların aksine, ilişkisinin tanımlanmasının eminlik, güven gibi duygular hissettirdiğini ve belirsizlikten çok hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir:

"Eminlik, güven." **(Birce)**

"Olumlu şeyler hissettirir bir şeylerin tanımlanması çünkü belirsizlikten çok da hoşlanmam ben açıkçası. Aşıksam ve sevgili olduğumuz gözümde netleşirse hoşuma gider. Ama aşık değilsem ve karşımdaki bizi sevgililik kalıbına sokmak isterse bu kötü hissettirir. Değişiyor yani kişiden kişiye." **(Gülce)**

"Ne olduğumuzu bilelim ona göre davranalım istiyorum. Eminlik olsun, güzeldir. O eminlik olmayınca insan ilişkinin sorumluluğunu almak istemiyor ya da istese de alamıyor." **(Su)**

"İnsanlar hislerini ve davranışlarını tanımlara ihtiyaç duymadan yönetebiliyorsa gerek yok elbet. Ama tanımlamadığı bir şeyin hiçbir formu yokmuş gibi düşünüyorsa tanım biraz da gerekli bir şey gibi." **(Defne)**

"İyi bir şey bu bence. Neyin ne olduğunu biliyor iki tarafta en azından minimum yapılması gerekenler konusunda." **(Işıl)**

Postmodern dönemin bireysellikle karakterize edilen toplum modelinin yapı taşlarından birini oluşturan belirsizliğin, romantik ilişkilerdeki yansımasının katılımcılara neler hissettirdiği sorusu, "İlişkinin sınırlarını tam olarak kestiremediğiniz ancak ilişkiye de benzeyen koşulları barındıran ilişkiler yaşadığınız oldu mu? Olduysa bu belirsizlik size nasıl hissettirdi?" şeklinde yöneltmiştir. İlişkinin hangi evrede olduğu ve nereye doğru yol aldığı konusunda süreci daha emin yürüttüklerini belirten erkek katılımcılar, ilişkideki belirsizliğin kendilerini rahatsız etmediğini, bu belirsizliğin hoşlarına gittiğini veya ilişkinin tanımlanmasının kendilerini sıkışmış hissettirdiğini belirtmişlerdir:

"Kesinlikle oldu. En son yaşadığım da tam olarak öyle bir şeydi. Bu belirsizlik bana çok iyi hissettiriyor. Her an bir çıkış kapısı olduğunu görüyorum, bu içimde bir umut yeşertiyor. Oynayacak kartlarım olduğunu hissettirdiği için bana güçlü hissettiriyor." **(Kadir)**

"Yaşadım galiba ya. Yaşadım yaşadım evet. Bana bu belirsizlik bir şey hissettirmedi. Çünkü bu yine benimle alakalı sanırım. O koşulları sağlayamamamdan kaynaklı. Bir insanın hayatımın çok merkezinde ama aynı zamanda yok gibi de olduğu ilişkilerim oldu. Ama orada kendimi kötü hissettiğim olmadı. İlişkilerin zor olmaması gerektiğini düşünüyorum her şeyden önce. Zor oluyorsa da, bırak git yani anladın mı? Ben romantik şeylere inanmıyorum, yok sevgi emektir vs. Tabi ki bazı şeyleri tolere edersin ama bu zaten arkadaşlıkta da böyle. Daha kutsal bir yerde olmamalı romantik ilişkiler." **(Can)**

"Belirsizlik beni rahatsız etmiyor. Gittiği yere kadar gider. Her şey nasıl başladıysa öyle biter." **(Anıl)**

"(Güler). Gayet güzel ben genelde seviyorum bu belirsizliği." **(Kaan)**

Kadın katılımcılar ise, ilişkilerde belirsizlik hissinin kendilerine değersiz ve güvensiz hissettirdiğini, belirsizliğin ilişkilerdeki vurgusunun yoğunlaşmasının ilişkileri olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir:

"Bir kere oldu. Hem hayatıma müdahil olmak istedi hem de ilişkinin adını koymak istemedi. Kısacası aşırı boktan bir durum, karşındakine asla güvenemiyorsun. Bu bana korkaklık gibi geliyor. Bu mutlaka sevgiliyiz desin istediğimden değil, fuckbuddy olmak istiyorum de, o olsun. Ne olmak istediğini bil ama önce. Onun dışında arada kalmışlık hiç bana göre değil." **(Su)**

"Bu ilişkim öyleydi. Değersizlik hissettirdi." **(Birce)**

"Genelde böyle ilişkiler yaşıyorum. İsim koyma gerekliliğinin, bir tanımlamaya dahil olma arzusunun boktan bir şey olduğunu düşündüğüm için çok gereksiz bulurdum ve hep karşı çıkardım. Ama bu sorumluluk almamayı, bir şey paylaşmamayı, duygusal bir yoksunluğu içermesi için değildi. Basit, klişe, saçma sapan bir tanımla taçlandırmak gereksiz var olan, mevcut ilişkiyi diye. İsim koyma ihtiyacına da aslında tam bu sebeple karşı çıkıyordum, sanki ismini koyunca üzerine zimmetlediğin bir şeye dönüşüyormuş gibi partnerin

> *ve ilişkin. Bu mantaliteye karşı çıkarken, 'her an yok olabilirim' vurgusuyla oluşan, birlik duygusundan yoksun ilişkiler çoğaldı bu kez de. İsim koyma gerekliliği ne kadar sığlaştırıyorsa sevgiyi, isim koymama gerekliliği de çirkin ve mevcut sevgiyi büyütemeyen, ufalayan bir şey yaratıyor bence."* **(Defne)**

Özetleyecek olursak, tüm katılımcılar bireyselliklerine ve özgürlüklerine düşkün olduklarını, bu olguların kendileri için çok önemli değerler olduğunu belirtmiştir. Aşka yükledikleri anlamları ve ilişkiden beklentilerini çeşitli şekillerde ifade eden katılımcıların, aynı noktada buluştuğu bir diğer konu ise cinselliğin ve cinsel tatminin ilişkinin en önemli yapı taşlarından biri olduğu görüşü olmuştur. Cinsellik haricinde, saygı, sadakat, açık iletişim ve duygusal tatmin gibi unsurları da ilişkinin başat gereklilikleri olarak ifade etmişlerdir. Cinsellik odaklı ilişkiler tercih edebildikleri noktasında ortaklaşan katılımcılar, bu tür ilişkilerindeki paylaşımı yüzeysel tuttukları veya sevgililik ile arkadaşlığa benzer bir boyutta paylaşımlar barındıran bir ilişki formu olarak yaşadıkları konusunda ayrışmaktadırlar. Ancak her halükarda, bu tür ilişkilerin sürdürülebilir olmadığını belirtmişlerdir. Bu ilişkilerin eksik veya yalnız hissettirip hissettirmediği konusunda, kimi katılımcılar yalnızlık duygusundan kaçmak için böyle ilişkilere yönelebildiklerini belirtirken; kimi katılımcılar ise, bu tür ilişkilerin derinlikten yoksun olduğunu ve yalnız hissettirdiğini dile getirmiştir.

İlişki tanımları temasındaki bulgular ise, katılımcıların cinsiyetlerine göre ayrışan cevapları barındırmaktadır. Erkek katılımcılar, bir ilişkinin hangi evresinde oldukları konusunda kendilerinden emin hissederken; kadın katılımcılar bu süreçte daha çekimser kalabildiklerini ve kafası karışmış hissedebildiklerini belirtmişlerdir. Bununla bağlantılı olarak, bir ilişkiyi tanımlamak/adını koymak gibi durumların kendilerine nasıl hissettirdiğini içeren sorularda erkek katılımcıların görüşleri, çok gönüllü olmadıkları, tanımlamaların kendilerini sıkışmış hissettirebildiği gibi yanıtlar etrafında toplanırken; kadın katılımcılar bu tanımlamaların güven, eminlik gibi duygular hissettirdiğini, belirsizlikten çok hoşlanmadıklarını içeren yanıtlar vermişlerdir. Erkek katılımcılar, ilişkilerdeki belirsizliğin kendilerini rahatsız hissettirmediğini, aksine bu belirsizliğin hoşlarına gidebildiğini belirtmişlerdir. Kadın katılımcılar ise, hem geçmiş deneyimleri hem de genel ilişki görüşleri olarak belirsizlikten hoşlanmadıklarını, bu belirsizliğin kendilerini değersiz ve güvensiz hissettirebildiğini dile getirmişlerdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bireyselleşme ve romantik aşk, postmodern toplumların dinamiklerini anlamak için önemli kavramlardır. Bireyselleşme süreci, bireylerin romantik ilişkilerde özerklik ve tatmin arayışlarını güçlendirmiştir. Ancak aynı süreç, ilişkilerin istikrarını ve derinliğini tehdit edebilecek yeni zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bu anlamda sosyolojik perspektif, bireyselleşme ve romantik aşk arasındaki karmaşık etkileşimi anlamada bize değerli içgörüler sunmaktadır. Bireyselleşmenin yoğun yaşandığı büyük kentlerde yaşayan katılımcılarla yapılan bu araştırmada, romantik ilişkilerin merkez noktasını, cinselliğin ve kişisel alan gözetiminin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Araştırma, sorusunu doğurduğu yere yaklaşarak, bireyselleşmenin romantik ilişkiler üzerinde oldukça etkili bir dinamizm yarattığını tespit etmiştir.

Romantik ilişkilerin bireyselleşme bağlamındaki dönüşümünü ele alan bu araştırmada, ilk olarak bireylerin aşka yükledikleri anlam sorgulanmıştır. Katılımcılardan bazıları doğrudan bazıları ise örtük anlamlar üzerinden, aşkı kutsallaştıran romantik aşk anlatılarını klişe bulduklarını ve aşkı böyle bir yerde konumlandırmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak aşkı, rasyonelliğin dışında bir deneyim, yoğun bir istenç veya hormonal etkiler üzerinden tanımlanmışlardır. Bununla beraber, katılımcılar diğer sorularda aşka yükledikleri anlama benzer ilişkiler tarif etmemişlerdir. Aşka yükledikleri anlam ile bir ilişkiden beklentileri veya bir ilişkide kendilerini mutlu eden unsurlar birbirine benzer gözükmemektedir. Sonuç itibariyle, aşk anlatısı kutsallığından arındırılmış, "en sıradan" tasvirlerinde bile gündelik hayatta ilişkileri yansıtan bir anlatı olmaktan uzak kalmıştır.

Bulgular göstermektedir ki, cinsel tatmin ve doyum, bireylerin bir ilişki içerisinde en öncelikli öneme sahip olan unsurlardan biridir. İlişkinin sürdürülebilirliği açısından temel kolonlardan biri olarak görülse de, tek başına yeterli olmadığı sıklıkla tekrar edilmiştir. Cinsellik odaklı ilişkilerdeki yanıtlar da cinselliğin bir ilişkinin sürdürülebilirliği için tek unsur olmadığını göstermektedir. Cinsellik, geçmişe oranla bireylerin yaşamında oldukça görünür, şeffaf ve gerekli bir noktada yer almaktadır. Bulgular, bireylerin cinsellik odaklı ilişkiler yaşadığı konusunda net veriler vermektedir. "Takılma kültürü" olarak şemsiye terimin içerisinde yer alan duygusal bağdan kaçınan cinsellik odaklı ilişkilere yönelik sorular, literatürü besleyen yanıtlar ile karşılaşmıştır. Sürdürülebilir olmadığı belirtilen bu tür ilişkilenmeler, kimileri için yüzeysel bir paylaşım ifade ederken kimileri için sevgililik ve

arkadaşlığa benzeyen bir bağ içerdiği gözükmektedir. Ancak her iki durumda da sürdürülebilir bir ilişki olmadığı, derinlikten yoksun ve eksik hissettiren bir ilişkilenme olduğu belirtilmiştir. Paylaşım içermeyen cinsellik odaklı ilişkiler genel vadede, içsel çelişki veya sorgulamalara veya psikolojik iyi oluşu etkileyen durumlara sebep olabilmektedir (Glenn ve Marquardt, 2001; Bogle, 2002; Paul ve Hayes, 2002; Garcia vd. 2012; Lovejoy, 2015; Wade, 2017). Diğer yandan gündelik cinsel ilişkilerin psikolojik iyi oluş üzerindeki etkilerini inceleyen bir çalışma (Eisenberg vd. 2009), gündelik cinsel ilişkilerin genç yetişkinler üzerinde uzun vadede olumsuz psikolojik sonuçlar doğurmadığını ancak bireylerin bu tür ilişkilere girme nedenlerinin sonuçları etkileyebileceğini bulmuştur. Bu tür ilişkilerin yüzeysel bağlamlarda gerçekleştiğini düşünen bireyler, bu tür ilişkilerin eksik ve yalnız hissettirdiği konusunda daha net cevaplar vermişlerdir. Kimi katılımcılar, bu hislerden kaçınmak için bu tür ilişkilere yöneldiğini ifade etmiştir. Kimi katılımcılar ise, bu tür ilişkilerin artık kendisine tatmin sağlamadığını ve aradığı mutluluğun bu olup olmadığını sorguladığını belirtmiştir. Araştırmanın bulguları, literatürü de besleyen bir şekilde, bağ kurmaktan uzak cinsellik odaklı ilişkilerin, bireylerin içsel süreçlerini de etkileyen, uzun vadede daha yalnız hissettiren ilişkilenmeler olabileceğini ortaya koymaktadır. Cinsellik odaklı ilişkilerini arkadaşlık veya sevgililiğe benzer şekilde inşa eden katılımcıların da bu tür ilişkilenmeleri sürdürülebilir görmediği, duygusal bir tatmin sağlamadığı baz alındığında, bu tür ilişkilenmelerin tüketmeye odaklı yapısının kaçınılmazlığı dikkat çekmektedir.

Özetle, cinsel arzu ve doyum ilişkiler için önemli bir nokta taşırken, başka birtakım bağlara tutunmadığı noktada bireysel ve duygusal bir tatmine dönüşememekte ve hatta, bireye kendisini daha yalnız hissettiren veya bu yalnızlık hissinden kaçmak için sığındığı ya da aradığı şeyi sorgulatan hızlı tüketilebilir haz yığınları sunmaktadır. Fromm (1975)'a göre, fiziksel birleşme isteği sevgiden doğmamışsa ve şefkat barındırmıyorsa, hiçbir zaman vahşi bir birleşme olmaktan öteye geçemez: Cinsel çekim, o an için bir birleşme yanılgısı uyandırabilir, ancak bu sevgisiz birleşme sonunda, birbirine eskisinden daha yabancı iki insan bırakır ortada. Çünkü büyü bozulunca yabancılıklarını ve yalnızlıklarını eskisinden daha koyu olarak hissederler.

Heteroseksüel ilişkiler üzerinde duran bu araştırmanın en önemli bulgularından birini de cinsiyete dayalı bir bulgu oluşturmaktadır. İlişki tanımları hakkında katılımcıların yanıtları değerlendirildiğinde, erkek katılımcıların; bir ilişkinin adını koymak, ilişkinin hangi evrede olduğunu anlamak ve karşı tarafın bu konuda belirsiz davranması gibi konularda kafalarının karışmadığı ve rahatsızlık hissetmedikleri görülürken; kadın katılımcılar bu süreci daha çekimser veya kafası karışmış olarak geçirdikleri tespit edilmiştir.

İlişkinin nasıl bir evrede olduğunu tespit edebilmekle ilgili sorulara, genellikle erkek katılımcılar bu konuda zorlanmadıklarını, kafalarının karışmadığını veya kontrolün kendilerinde olduğunu belirten yanıtlar verirken, kadın katılımcılar ilişkinin hangi evresinde olduklarını tayin etmek konusunda çekimser kaldıklarını belirtmişlerdir. Romantik ilişkilerin biçimleri yalnızca daha değişken hale gelmekle kalmamış, aynı zamanda biçimleri birbirinden ayıran sınırlar da bulanıklaşmıştır (Surra, vd. 2007: 141). Bu bulanıklık ve belirsizlik; erkeklerin rahatsız olmadığı, kendi inisiyatifi ile berraklaştırabildiği ve hatta tercih edebildiği bir durum olabilirken, kadınlar için ilişkinin nasıl bir ilişki olduğu ve ilişkinin sınırları konusunda erkeğin adımları belirleyici olabilmektedir. Bununla bağlantılı olarak, erkek katılımcılar bir ilişkiyi tanımlamaya çok gönüllü olmadıkları, tanımların kendilerini sıkıştırmış hissettirdiği, bu konular üzerine konuşmaktan çok hoşlanmadıkları gibi yanıtlar verirken; kadın katılımcılar ilişkinin tanımlanmasının kendilerine güven ve eminlik gibi duygular hissettirdiğini, belirsizlikten hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir. Belirsizlik, kadın katılımcılara kendilerini değersiz ve güvensiz hissettirebilirken; erkek katılımcılar, ilişkideki belirsizliğin kendilerini rahatsız hissettirmediği, aksine hoşlarına gittiği ve güvence hissettirdiği yanıtlarında yoğunlaşmıştır.

Bunun nedenlerinden biri, romantik aşkın günümüz tasvirinin bir adım gerisinde, yüzyıllardır süren erkeğe sunulmuş evlilik ile aşk ve cinselliğin ayrıştırılmış dünyaları olabilir. Aşk olgusunun tarihsel sürecini incelediğimiz bölüm bize gösteriyor ki, günümüzdeki romantik aşk anlatısı anlam kazanmadan önceki aşkın tarihi, erkekler için cinselliği kapsayan ancak evliliği teğet geçen bir tarihe sahiptir. Bu anlamda erkek, bu iki dünyayı da içinde taşıdığı daha eski bir geçmişe sahip. Erkeğin kadınlar üzerindeki cinsel ve duygusal kontrolünün azalması ve kadının kendi üzerindeki duygusal ve cinsel kontrolünün artması, her iki cinsiyetin de tutumlarında farklı şekillerde etkili olabilmektedir. Giddens (2004), erkeklerin kadınlar üzerindeki cinsel ve duygusal kontrolünün azalmasının, erkek cinselliğinin daha zorlayıcı yönlerini açığa çıkardığını ve bu durumun kadınlara yönelik şiddeti artırdığını belirtiyor. Ayrıca, cinsiyetler arasındaki duygusal mesafenin derinleştiğini ve bu mesafenin kapanmasının zor olduğunu ifade ediyor.

Bununla bağlantılı bir diğer etken ise, cinselliğin özgürleşmesinin daha çok kadın cinselliğinin özgürleşmesi ve esnemesiyle olan ilişkisi, kadının özgürleşme tarihinin daha çalkantılı bir geçmişi olması, kadının bu özgürlüğün hafifliği ile ne yapacağını kestiremediği bir ortam yaratmış olabilir gibi gözükmektedir. Bauman (2012)'ın da belirttiği gibi, cinsel bağımsızlığın zaferi, pahalıya mal olan bir zaferdir. Çünkü birey, yüklerinden kurtularak bir kez özgürleştikten sonra kendisini bu hafiflikle nasıl dengede kalacağını bilemediği bir

sürecin içinde bulabilmektedir. Özgürleşen kadının haklarını teslim alması sürecinin, kadına birtakım ağırlıkları da beraberinde getirdiği ve özgürlüğün kanatları olan hafif bir özgürlük olmadığı aşikardır. Özgür kadın imajının, bu tür ilişkilenmeleri yönetmek konusunda ayağına ayrı bir ağırlık takılıyor gibi gözükmektedir. Burada sıkıntılı olabilen durum ise, bireyin özgürlük tanımına hapsolma biçimidir. Zizek (2014), özgürce seçim yaptığımızı düşünürken özgür seçimlerimizin ne ölçüde önceden belirlenmiş olduğunun farkında mıyız diye sorar ve özgürlüksüzlüğün en tehlikeli formunun özgürlüksüzlüğün özgürlüksüz olarak algılanmayan formu olduğunu söyler. Çünkü görünen odur ki, cinselliğin özgürleşmesi her ne kadar kadının cinselliği noktasında büyük aşamalar kaydetmiş olsa da, bu özgürleşmeden erkek de payına düşeni almaktadır. Kavramlar katı formlarından kurtulurken ve birey toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel kalıplarından arınırken, aslında toplumsal cinsiyetin başkalaşmış bir formunu inşa edebilmektedir. İşin sıkıntılı kısmı ise, bu inşa sürecine kadının (bireyin kendisi olarak) da dahil olabilmesidir. Wade (2017)'in çalışması da gösteriyor ki, kadınlar takılma kültürünün duygusal hafifliği ile anlaşamıyor olsalar dahi, kendi özgürlüğünü ve özerkliğini böyle bir anlam üzerinden inşa etme eğilimi gösterebilmektedirler. Diğer bir deyişle, kadın, özgürlüğünü erkeğinden üzerinden bu tür ilişkiler yaşayarak tanımlayabilmektedir. Bu durum da kadını başka bir sıkışmışlığın içine hapsedebilmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıplarını yıkan anlam ve söylemlere bağlanmak, yeni kalıpları yaratabilmektedir.

Verilerin analizinde ufak çatlaklara sızıldığında görülmektedir ki, çağdaş romantik ve bağsız ilişkiler, toplumsal cinsiyet rolleri ve geleneksel tutumlardan kurtulmuş gibi gözükse de cinsiyetler arasında iletişimsel bir noksanlıktan beslenen eşitliksiz bir tutumu sürdürmektedir. Bu anlamda araştırmanın bulguları, literatürde bahsedildiği gibi, Lovejoy (2015)'un takılma kültürünün "durgun devrim" (stalled revolution)'i yansıttığı görüşünü destekler nitelikte gözükmektedir. Cinselliğin özgür sunumu yakın bir tarihe kadar "erkeğin alanı" iken, kadının elde ettiği özerk cinselliği kadını cinsellik alanında özgür kılmış görünmektedir. Ancak bağlılık eksikliği, belirsiz bir dil ve iletişimle karakterize edilen "takılma kültürü", yüzeysel olarak özgürleştirici görünmesinin yanı sıra, aslında cinsiyetçiliği ve eşitsizliği pekiştiren de bir ilişkilenme modeli oluşturmaya yatkındır (Kelly, 2012). Bu tür ilişkilenme oranlarının erkekler ve kadınlar arasında anlamlı bir farklılık göstermediği öne sürülse de (Paul ve Hayes, 2002), bu tür ilişkilenmelerde oyunun kurallarının kadını merkeze almadığı söylenebilir. Amerikan Psikoloji Derneği tarafından yapılan bir inceleme (Garcia vd. 2012), bağlantı kültürü bağlamında ele alınan bu tür ilişkilerin, kadınlar için sıklıkla olumsuz duygusal sonuçlar doğurduğunu göstermiştir. Kadınlar, bağ kurmadıkları cinsel ilişkilerde genellikle pişmanlık, anksiyete ve sosyal damgalama gibi duygusal zorluklar

yaşayabilmektedir. Bununla birlikte inceleme, bu duygusal sonuçların cinsiyete değil, cinsel motivasyonların doğası tarafından belirlendiği belirtilmiştir.

Bununla beraber bulgular, cinsellik odaklı ilişki tatmininin erkekler için de her zaman pozitif ilerlemediğine yönelik detaylar barındırmaktadır. Bu tür ilişkilerin başka herhangi bir paylaşımla beslenmediği takdirde mekanik bir hal aldığı ve bunun bireysel tatmini düşürerek kafa karışıklığına neden olabildiği belirtilmiştir. "Takılma kültürü"nün kadına yönelik eşitliksiz bir ortam yaratmasının yanı sıra, ilişki içerisindeki duygusal paylaşım ve derinlik eksikliği her iki cinsiyet için de bireysel tatminsizlik yaratabilmektedir. Townsend (1995)'in araştırması da, duygusal bir katılım barındırmayan cinsellik deneyimlerinde, erkeklerin yalnızca dörtte birinin bu tür ilişkilerden her zaman memnun olduklarını ortaya koymuştur. Bu durum her iki cinsiyet için de, çoğunluğun daha karmaşık duygulara sahip olduğunu göstermektedir. Bu tür ilişkiler, bireysel tercihlere göre şekilleniyor olsa da, her zaman için bir tatmin ve memnuniyet sağlamadığı bu araştırma ve literatür kapsamında onaylanmaktadır. Katılımcılardan biri, bu tür ilişkilerin beğenilme ve arzu edilme noktasında tatmin edici olduğunu belirtse de, uzun vadede yalnız hissettirdiğini ve ilişkilere dair inancını yitirmesine neden olduğunu da belirtmiştir.

Cinsel davranışların sadece biyolojik dürtülerle değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bağlamlarla şekillendiğini vurgulayan cinsel senaryo teorisi, toplumda kabul gören genel normlarla şekillenerek; cinsel etkileşimlerin hangi adımlar üzerinden ilerleyebileceği, rol ve beklentilerin neler olabileceği, sınırların ne olabileceği gibi rehber olabilecek cinsel iletişimin ifade biçimlerini belirleyerek, cinsel etkileşimlerin karşılıklı olarak daha anlaşılır olmasını sağlayan doneleri içermektedir. Bu senaryolar, bireylerin cinselliklerini belirli bir düzen ve beklentiler doğrultusunda yaşamalarını sağlar ve bu yapıların dışında gelişen ilişki biçimlerini anlamlandırmakta yetersiz ve işlevsiz kalmaktadırlar. Cinselliğin özgürleşme sürecinde, cinsel etkileşimin yeniden inşası, ilişki biçimlerini dönüştürmüş ve yeni ilişki biçimleri de yaratmıştır. Bu değişimler, bireylerin cinsel davranışlarını ve ilişki dinamiklerini yeniden tanımlama ve yeni senaryolar yaratma sürecini de beraberinde getirmektedir. Ancak görece yeni ve sınırları belirsiz bu yeni oyunun senaryosu, henüz bireylere rehber olabilecek kadar yazılmamıştır. Giddens (2014) da benzer şekilde, bireylerin ilişkilerini anlamlandıracak yeni norm ve kuralların henüz tam olarak oluşmadığını ve bu durumun cinsel etkileşimlerde belirsizlik ve güvensizlik yarattığını belirtmektedir.

Sonuç olarak, her iki cinsiyetin de sosyal rollerinde, romantik veya cinsel ilişkilenmelerinde kendilerine rehberlik edebilecek kültürel senaryoların işlevsiz hale gelmesi, ilişki kurma, sürdürme ve sonlandırma süreçlerinde pusulasız kalmalarına neden olabilmektir.

İlişki biçimlerinde bu dönüşüm ve çeşitlenmeler; taahhütsüz, sorumluluk içermeyen, duygusal yoğunluğu olmayan ilişkileri tercih edilir kılsa da, her iki cinsiyeti de duygusal ve bireysel tatminden yoksun bırakabilmekte, bu durum kadınlar üzerinde daha yoğun hissedilebilmektedir. Bununla beraber, erkek katılımcılar ilişkinin tanımlanması gibi sınırları belirleyen unsurlarda gönülsüz davranırken, kadınlar bu belirsizlikten daha çok rahatsız olma eğilimindedirler.

5.1. Gelecek Araştırmalara Katkılar

Heteroseksüel romantik ilişkilerin toplumsal ve kültürel bağlamdaki dönüşümü, disiplinlerarası bir bakış açısıyla derinlemesine bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. Bireyselleşmenin ve belirsizliğin karakterize ettiği toplum modelinde, romantik ilişki biçimleri değişmekte ve çeşitlilik kazanmaktadır. İlişkilerin her geçen gün daha fazla bireysel özerklik vurgusuyla şekillenen yapısında; taahhüdü, sorumluluğu ve duygusal bağı yadsıyan ilişki modelleri, geleneksel aile sosyolojisi kuramları ile açıklanamaz yeni bir yapıyı işaret etmektedir. Bu anlamda, ilişkilerin bu yeni tasvirlerine ışık tutacak çalışmaların artması kaçınılmaz görünmektedir.

Bu araştırma, heteroseksüel romantik ilişkilerin bireyselleşme bağlamında nasıl ve ne şekilde bir dönüşüm yaşadığını fenomenolojik bir yaklaşımla ele almaya çalışarak, dünya genelinde yaygınlaşan yeni ilişki formları hakkında literatüre önemli katkılar sunmaktadır. Türkiye'de daha çok aile sosyolojisi veya tüketim kültürü üzerinden ele alınan çalışmalar, ilişkilerin yeni ve dinamik yapısını anlamak ve analiz etmek için yetersiz kalmaktadır. Türkiye'de "takılma kültürü" üzerine yapılan çalışmaların yok denecek kadar az olması, bu konunun daha fazla araştırılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Genel olarak uluslararası literatürden beslenen bu araştırmanın Türkiye'deki gelecek araştırmalara önayak olması umulmaktadır.

Şemsiye bir terim olarak romantik ilişkiler, bireysel ve toplumsal süreçlerin iç içe geçtiği, karmaşık bir alan olması nedeniyle, derin ve titiz bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Bu nedenle, gelecek çalışmaların ilişkilerin kültürel ve toplumsal bağlamdaki dönüşümünü daha kapsamlı bir şekilde ele alabilmesi için disiplinlerarası bir bakış açısıyla ve hem nicel hem de nitel yöntemlerin bir arada kullanılması önerilmektedir.

Ayrıca, ulusal literatürde heteroseksüel ilişkiler üzerine yapılan araştırmaların, heteroseksüel ilişkileri kapsayan bir çalışma olduğuna değinmemesi gibi sorunlar, ilişkilerin başat formunun heteroseksüellik olduğu kabulünü yeniden üreterek heteroseksist bir söylemi besleyebilmektedir. Ayrıca farklı cinsel yönelimlerin ve farklı ilişki biçimlerinin kültürel,

toplumsal ve bireysel arka planını oluşturan dinamikler de farklılık gösterdiği için, bu farklılıkları oluşturan dinamikleri ele almayan çalışmalar noksan kalabilmektedir. Bu anlamda bu araştırma gelecek çalışmalar için, romantik ve/veya cinsel ilişkiler üzerine yapılan çalışmaların hangi ilişki biçimlerini ele aldığına ayrıca değinmesi gerektiği hususunda bir hatırlatıcı görev üstlenmeyi de amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

"19th Century Love & Courtship Revealed: Marriage evolution in 19th century England". (t.y.). https://19thcentury.us/19th-century-england-marriage/ (erişim tarihi: 8.06.2024).

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation.* Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Aksoy, O. A. (2022). *Geç Modernite, Riskler ve Aidiyet: Bireyselleşmenin Beyaz Yakalı Kentsel Deneyimlerine ve Yer Duygularına Etkileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Spss Uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

American Psychological Association. (2024). "Emotion". APA Dictionary of Psychology. https://dictionary.apa.org/emotion

Aristoteles. (2017). *Politika*. (Çev. Furkan Akderin). Say Yayınları, İstanbul.

Arnett, J. J. (2023). *Emerging Adulthood: The Winding Road From The Late Teens Through The Twenties*. Oxford University Press, Oxford.

Aron, A., Fisher, H. E., ve Strong, G. (2006). "Romantic Love". A. L. Vangelisti, D. Perlman (Ed.), *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*. Cambridge University Press, Cambridge, 595-614

Avcı, K., & Özdedeli, K. (2015). "Kadın Cinselliği ve Kültürel Farklılıklar". *Kadın Cinsel Sağlığı,* 17(1), 224-230.

Avcil, C. (2020). "Kesişimsellik: Feminizmde Kapsam Genişlemesine Doğru". *Şarkiyat,* 12(4), 1290-1312. https://doi.org/10.26791/sarkiat.801766

Aydın, H. (2013*). Mitos'tan Logos'a Eski Yunan Felsefesinde Aşk*. Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul.

Badinter, E. (1992). *Biri Ötekidir | Kadınla Erkek Arasındaki Yeni İlişki ya da Androjin Devrim*. (Çev. Şirin Tekeli). AFA Yayıncılık, İstanbul.

Barbalet, J. M. (2001). *Emotion, Social Theory, and Social Structure: A Macrosociological Approach*. Cambridge University Press, Cambridge.

Baş, E. (2019). *Modernleşme Sürecinde Evliliğin Kuşaklararası Dönüşümü: İzmir Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Başkale, H. (2016). "Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.

Baudelaire, C. (2010). *The Painter of Modern Life.* (Çev. P. E. Charvet), Penguin Books, London.

Baudrillard, J. (2008). *Tüketim Toplumu*. (Çev. Ferda Keskin ve Nilgün Tutal), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Bauman, Z. (2012). *Akışkan Aşk*. (Çev. Işık Ergüden), Versus Kitap, İstanbul.

Bauman, Z. (2019). *Akışkan Modernite.* (Çev. Sinan Okan Çavuş), Can Yayınları İstanbul.

Baumard, N., Huillery, E., Hyafil, A., & Safra, L. (2022). "The Cultural Evolution of Love in Literary History". *Nature Human Behaviour,* 6(4), 506-522.

Beck, U. (2011). *Risk Toplumu | Başka Bir Modernliği Doğru*. (Çev. Bülent Doğan), İthaki Yayınları, İstanbul.

Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (2012). *Aşkın Normal Kaosu*. (Çev. Nafer Ermiş), İmge Kitabevi, Ankara.

Beck, U., ve Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences.* SAGE Publications, London.

Bell, D. (2009). "Heteronormativity". *International Encyclopedia of Human Geography*. 5: 387–391. https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10191-X

Bergmann, M. S. (1988). "Freud's Three Theories of Love in The Light of Later Developments". *Journal of the American Psychoanalytic Association,* 36(3), 653-672. https://doi.org/10.1177/000306518803600304

Bezci, E. (2016). Düşsel Orta Çağ'da Aşkın Kanunu: Bir Saray Edebiyatı Okuma Kılavuzu Olarak Andre Le Chapelain'in Aşka Dair Adlı Yapıtı. *Humanitas,* 4(8), 1-14.

Bogle, K. A. (2008). *Hooking Up: Sex, Dating, and Relationships On Campus*. New York University Press, New York.

Bouchard, C. B. (2008). Courtly Love, The Love Of Courtliness, and The History Of Sexuality. By James A. Schultz. University of Chicago Press, Chicago.

Brogaard, B. (2016). "Love and psychoanalysis". Psychology Today. https://www.psychologytoday.com/intl/blog/the-mysteries-love/201612/love-and-psychoanalysis (erişim tarihi: 15.05.2024).

Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası | Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Çev. Başak Ertür), Metis Yayınları, İstanbul.

Cambridge University Press (2024). Love. Cambridge dictionary. https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/love

Campbell, S., Greenwood, M., Prior, S., Shearer, T., Walkem, K., Young, S., Bywaters, D., ve Walker, K. (2020). "Purposive Sampling: Complex Or Simple? Research Case Examplesz". *Journal of research in Nursing*, 25(8), 652-661.

Capellanus, A. (1990). *The Art of Courtly Love*. (Çev. ve Ed. John Jay Parry), Columbia University Press, New York.

Cevizci, A. (2017). *Felsefe Tarihi | Thales'ten Baudrillard'a*. Say Yayınları, İstanbul.

Cherlin, A. (2004). "The Deinstitutionalization of American Marriage". *Journal of Marriage and Family* 66(4): 848–61. https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2004.00058.x

Ciabattari, T. (2017). *Sociology of Families: Change, Continuity, and Diversity*. SAGE publications, California.

Clarke, V., & Braun, V. (2017). Thematic Analysis. *The journal of Positive Psychology*, 12(3), 297-298. https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613

Claxton, S. E., & van Dulmen, M. H. (2013). "Casual Sexual Relationships and Experiences in Emerging Adulthood". *Emerging Adulthood*, 1(2), 138-150. https://doi.org/10.1177/216769681348718

Cocola, J. (1998). Redefining Love. The Harvard Crimson. https://www.thecrimson.com/article/1998/2/9/redefining-love-pi-adore-you-i/#:~:text=The%20roots%20of%20the%20word,%22%20also%20descend%20from%20*lebuh. (erişim tarihi: 27.04.2024).

Collins, P. H. (2000). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness and The Politics Of Empowerments*. Routledge, New York.

Conrad, P. (1992). "Medicalization and Social Control". *Annual Review of Sociology*, 18(1), 209-232. https://doi.org/10.1146/annurev.so.18.080192.001233

Corcuff, F. (2016). *Bireyciliğin Meselesi.* (Çev. Aziz Ufuk Kılıç), Heretik Yayınları, Ankara.

Creswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni.* M. Bütün ve S. B. Demir (Ed.), Siyasal kitabevi, Ankara.

Çakırlar ve Delice (2012). *Cinsellik Muamması | Türkiye'de Queer Kültür ve Muhalefet.* Metis Yayınları, İstanbul.

Çınar, M. (2019). "Antik Yunan Felsefesinde Empodekles, Platon ve Plotinius'da Aşk Tanımları ve Aşkın Tensel Olandan Tinsel Olana Seyri". *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 120-140.

De Graaf, P. M., ve Kalmijn, M. (2006). "Divorce Motives in a Period of Rising Divorce: Evidence From a Dutch Life-History Survey". *Journal of family issues*, 27(4), 483-505. https://doi.org/10.1177/0192513X0528398

Demandante, D. (2014). "Lacanian Perspectives on Love". *Kritike*, 8(1), 102-118.

Demirhan, A. (2004). *Modernlik.* İnsan Yayınları, İstanbul.

Derkuş, A. (2018). *Toplumsal Hareketleri Duygu Sosyolojisiyle Yeniden Düşünmek: Temsil Açmazında Yas ve Melankolinin Siyasal İmkanları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dilley, P. (1999). "Queer Theory: Under Construction". *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 12(5), 457-472. https://doi.org/10.1080/095183999235890

Duby, G. (1992). *Batı'da Aşk ve Cinsellik*. (Çev. Ayşen Gür), İletişim Yayınları, İstanbul.

Duby, G. (1994). *Love and Marriage in The Middle Ages*. University Chicago Press, Chicago.

Durkheim, E. (2006). *Toplumsal İş Bölümü*. (Çev. Özer Ozankaya), Cem Yayınevi, İzmir.

Durkheim, E. (2013). *İntihar.* (Çev. Z. Zühre İlkgelen), Pozitif Yayınları, İstanbul.

Engler, B. ve Rensin, D. (2023). Divanımdaki Erkekler. (Çev. Pınar Aytuğ Türkmen). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Eşki, H. (2010). "Bugünü Anlamak İçin Max Weber'i Yeniden Okumak". *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,* 6(11), 187-198.

Fehr, B., & Russell, J. A. (1991). "The Concept of Love Viewed From a Prototype Perspective". *Journal of personality and social psychology*, 60(3), 425.

Foucault, M. (1978) *The History of Sexuality*. Pantheon, New York.

Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Freud, S. (2006). *Cinsellik Üzerine*. (Çev. Emre Kapkın), Payel Yayınları, İstanbul.

Freud, S. (2014). *Psikanalize Giriş.* (Çev. A. Can İdemen), Cem Yayınevi, İzmir.

Freud, S. (2019). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd.* (Çev. Ali Nahit Babaoğlu), Metis Yayınları, İstanbul.

Freud, S. (2020). *Aşkın Psikolojisi*. (Çev. Can İdemen), Cem Yayınevi, İzmir.

Fromm, E. (1975). *Sevme Sanatı*. (Çev. Yurdanur Salman), De Yayınevi, İstanbul.

Fromm, E. (2011). *Özgürlükten kaçış*. (Çev. Şemsa Yeğin). Payel Yayınları, İstanbul.

Furlong, A., Woodman, D., & Wyn, J. (2011). "Changing Times, Changing Perspectives: Reconciling 'Transition' and 'Cultural' Perspectives On Youth and Young Adulthood". *Journal of Sociology*, 47(4), 355-370. https://doi.org/10.1177/1440783311420787

Gammelgaard, J. (2011). "Love, Drive and Desire in The Works Of Freud, Lacan and Proust". *The International Journal of Psychoanalysis*, 92(4), 963-983.

Garcia, J. R., Reiber, C., Massey, S. G., & Merriwether, A. M. (2012). "Sexual Hookup Culture: A Review". *Review of General Psychology*, 16(2), 161-176. https://doi.org/10.1037/a0027911

Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum.* (Çev. Ümit Tatlıcan), Say Yayınları, İstanbul.

Giddens, A. (2014). *Mahremiyetin Dönüşümü | Modern Toplumlarda Cinsellik, Aşk ve Erotizm*. (Çev. İdris Şahin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Grau, C. (2010). "Love and History". *The Southern Journal of Philosophy*, 48(3), 246-271.

Green, A. (1995). “Has Sexuality Anything To Do With Psychoanalysis?”. *International Journal of Psychoanalysis,* 76, 871-884.

Habermas, Jurgen. (1994). “Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje” (Çev. Gülengül Naliş, Dumrul Sabuncuoğlu ve Deniz Erksan). Necmi Zeka (Ed.), Kıyı Yayınları, İstanbul, 31-44.

Harper, D. (2021). Love. Online etymology dictionary. https://www.etymonline.com/search?q=love Erişim Tarihi: 12.06.2024 (erişim tarihi 12.05.2024).

Hawkes, G. (2007). “Plastic Sexuality”. *The Blackwell Encyclopedia of Sociology.* https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosp023

Herz, M., & Johansson, T. (2015). “The Normativity of The Concept Of Heteronormativity”. *Journal of Homosexuality*, 62(8), 1009-1020. https://doi.org/10.1080/00918369.2015.1021631

Hill, S. A. (2012). “The Evolution Of Families and Marriages”. *Contemporary Family Perspectives: Families: A social class perspective,* 1-28.

Hochschild, A. R. (1975). “The Sociology of Feeling and Emotion: Selected Possibilities”. *Sociological Inquiry*, 45(2-3), 280-307. https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.1975.tb00339.x

Husserl, E. (2003). *Fenomenoloji Üzerine Beş Ders.* (Çev. Harun Tepe), BilgeSu Yayıncılık, Ankara.

Husserl, E. (2019). *The Phenomenology of Internal Time-Consciousness.* Indiana University Press, Bloomington.

Huttunen, R. (2007). “Derrida's Deconstruction Contra Habermas's Communicative Reason and The Fate of Education”. *Encyclopedia of Philosophy of Education*. University of Joensuu, Joensuu.

Illouz E. (2019). *The End of Love | A Sociology of Negative Relations*. Oxford University Press, Oxford.

Illouz, E. (1997). *Consuming The Romantic Utopia: Love and The Cultural Contradictions of Capitalism.* University of California Press, California.

Illouz, E. (2013). *Aşk Neden Acıtır*. (Çev. Özge Çağlar Aksoy), Jaguar Kitap, İstanbul.

Illouz, E. (2021). *Soğuk Yakınlıklar | Duygusal Kapitalizmin Şekillenmesi*. (Çev. Özge Çağlar Aksoy), İletişim Yayınları, İstanbul.

Inglehart, R. (1997). "Modernization, Postmodernization and Changing Perceptions of Risk". *International Review of Sociology,* 7(3), 449-459.

İlerisoy, M. (2023). "Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz". *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(46), 509-527.

Jackson, S. (1999). *Heterosexuality in Question.* SAGE Publications, California.

Jankowiak, W. R., & Fischer, E. F. (1992). "A Cross-cultural Perspective on Romantic Love". *Ethnology,* 31(2), 149-155

Javaid, A. (2018). *Masculinities, Sexualities and Love*. Routledge, New York.

Karandashev, V. (2015). "A Cultural Perspective on Romantic Love". *Online Readings in Psychology and Culture*, 5(4). https://doi.org/10.9707/2307-0919.1135

Kaya, Y., & Aslan, E. (2013). "Kadın Cinselliğinde Gelenekler ve Kültür". *Androloji Bülteni*, 54(1), 214-217.

Kelly, C. M. (2012). "Sexism in Practice: Feminist Ethics Evaluating the Hookup Culture". *Journal of Feminist Studies in Religion*. 28, (27-48). https://doi.org/10.2979/jfemistudreli.28.2.27

Kiernan, K. (2002). "Cohabitation in Western Europe: Trends, Issues, and Implications". A. C. Crouter, ve N. S. Landale (Ed.), *Just Living Together: Just Living Together: Implication of Cohabitation on Families, Children, and Social Policy*. New Jersey, 3-31.

Kim, J. L., Lynn Sorsoli, C., Collins, K., Zylbergold, B. A., Schooler, D., ve Tolman, D. L. (2007). "From Sex to Sexuality: Exposing the Heterosexual Script on Primetime Network Television". *Journal of Sex Research*, 44(2), 145-157. https://doi.org/10.1080/00224490701263660

Kolay, H. (2015). "Kadın Hareketinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları". *EMO Kadın Bülteni*, 3(10), 5-11.

Kraut, R. (1986). "Love de re". *Midwest studies in philosophy*, 10, 413-430.

Kundera, M. (2015). *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği.* (Çev. Fatih Özgüven), Can Yayınları, İstanbul.

Larkin, M., Watts, S., & Clifton, E. (2006). "Giving Voice and Making Sense in Interpretative Phenomenological Analysis". *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 102-120.

Lerner, H. (2023). *Bağlantı Dansı.* (Çev.Filiz Nayır). Varlık Yayınları, İstanbul.

Levine, A. & Heller, R. S. F. (2019). Bağlanma | Aşkı Bulmanın ve Yorumlamanın Bilimsel Yolları. (Çev. Ebrar Güldemler), Aganta Kitap, İstanbul.

Lovejoy, M. C. (2015). Hooking Up As an Individualistic Practice: A Double-edged Dword for College Women". *Sexuality & Culture,* 19, 464-92. https://doi.org/10.1007/s12119-015-9270-9

Lukacs, G. (1978). *Birey ve Toplum*. (Çev. Veysel Atayman), Günebakan Yayınları, İstanbul.

Lukes, S. (2006). *Bireycilik.* (Çev. İsmail Serin). Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

MacKinnon, C. A. (1982). "Feminism, Marxism, Method, and the State: An Agenda For Theory". *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 7(3), 515-544.

Manning, W. D., Brown, S. L., & Payne, K. K. (2014). "Two Decades of Stability and Change in Age at First Union Formation". *Journal of Marriage and Family*, 76(2), 247-260. https://doi.org/10.1111/jomf.12090

Marchia, J., & Sommer, J. M. (2019). "(Re) Defining Heteronormativity". *Sexualities*, 22(3), 267-295. https://doi.org/10.1177/1363460717741801

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay & Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Marx, K., & Engels, F. (1976). *Komünist Manifesto.* (Çev. Süleyman Arslan), Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara.

Maslow, A. H. (1955). "Deficiency Motivation and Growth Motivation". M. R. Jones (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation*. University of Nebraska Press, Lincoln, 1-39.

Merriam,Webster (2024). Love. Webster's third new international dictionary. https://www.merriam-webster.com/dictionary/love (erişim tarihi: 15.06.2024).

Miles, M. & Huberman, A. (1994). *An Expanded Sourcebook: Qualitative Data Analysis*. Sage Publications, California.

Moller, H. (1960). “The Meaning of Courtly Love”. *The Journal of American Folklore*, 73(287), 39-52.

Moore, J. C. (1979). “Courtly Love: A Problem of Terminology”. *Journal of the History of Ideas*, 40(4), 621-632.

Morrison, R., Gallardo, S., & Parra Fuster, F. (2023). “Heteronormative Representations of the Family and Parenting in Public Policies: Implications for LGBTIQ+ Families”. *Social Sciences*, 12(2), 66. https://doi.org/10.3390/socsci12020066

Nelson, L. J. (2021). “The Theory of Emerging Adulthood 20 Years Later: A Look at Where It Has Taken Us, What We Know Now, and Where We Need To Go”. *Emerging Adulthood*, 9(3), 179-188. https://doi.org/10.1177/2167696820950884

Niedzviecki, H. (2011). *Ben Özelim | Bireylik Nasıl Yeni Konformizm Haline Geldi.* (Çev. S. Erduman), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Olgun Biçer, H. (2021). “Kültürün Sosyal İnşası ve Benliğin Kültürel Kuruluşu: Sosyalizasyon Sürecinde Aile, Benlik ve Kültür İlişkisi”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39).

Ozansoy Tunçdemir, N. (2018). *Üniversite Gençliğinin Evlilik Öncesi Cinselliği İnşası ve Ataerkil Değerler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Özer, N., & Bozok, N. (2024). “Sakatlık, Duygular ve Toplumsal Karşılaşmalar”. *MSGSÜ Sosyal Bilimler*, (29), 30-47. https://doi.org/10.56074/msgsusbd.1432886

Paul, E. L., & Hayes, K. A. (2002). “The Casualties Ofcasual'sex: A Qualitative Exploration of the Phenomenology of College Students' Hookups”. *Journal of Social and Personal Relationships*, 19(5), 639-661. https://doi.org/10.1177/0265407502195006

Pew Research Center. (2019). Marriage and cohabitation in the U.S. *Pew Research Center.* https://www.pewresearch.org/social-trends/2019/11/06/marriage-and-cohabitation-in-the-u-s/

Platon. (2018). *Şölen-Dostluk*. (Çev. Sebahattin Eyüboğlu ve Azra Erhat), İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Pleming, C. (2014). Did love begin in the Middle Ages? University of Oxford. https://www.ox.ac.uk/news/arts-blog/did-love-begin-middle-ages (Erişim tarihi: 18.03.2024).

Rafaeli, A., & Worline, M. (2001). "Individual Emotion in Work Organizations". *Social Science Information,* 40(1), 95-123. https://doi.org/10.1177/053901801040001006

Rai, N., & Thapa, B. (2015). "A study on Purposive Sampling Method in Research". *Kathmandu: Kathmandu School of Law,* 5(1), 8-15.

Rees, W. (2022). "We Other Narcissists: Self-love in Freud and Culture". *Textual Practice*, 36(6), 889-908. https://doi.org/10.1080/0950236X.2020.1839956

Relationships in America Survey. (2014). Relationships in America. https://classic.iclrs.org/content/blurb/files/Relationships%20in%20America%202014-1.pdf

Richardson, D. (2017). Rethinking sexual citizenship. *Sociology*, 51(2), 208-224. https://doi.org/10.1177/0038038515609024

Robinson, B. A. (2016). "Heteronormativity and Homonormativity". *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*, 1-3.

Rorty, A. O. (1986). "The Historicity of Psychological Attitudes: Love is not Love Which Alters not When it Alteration Finds". *Midwest Studies in Philosophy*, 10(1), 399-412.

Rose, P., Beeby, J. & Parker, D. (1995). "Academic Rigour in the Lived Experience of Researchers Using Phenomenological Methods in Nursing". *Journal of Advanced Nursing,* 21(6), 1123-1129. https://doi.org/10.1046/j.1365- 2648.1995.21061123.x

Rosenfeld, M. J., & Roesler, K. (2021). Premarital Cohabitation and Marital Dissolution: A Reply to Manning, Smock, and Kuperberg". *Journal of Marriage and Family*, 83(1), 268-279. https://doi.org/10.1111/jomf.12744

Royal Museums Greenwich. (2024, Mayıs 11). Queen Victoria and Prince Albert: A royal love story. Royal Museums Greenwich. https://www.rmg.co.uk/stories/topics/queen-victoria-prince-albert

Rubin, L. B. (1990). *Erotic Wars: What Happened to the Sexual Revolution?"*. Farrar, Straus and Giroux, New York.

Rubin, Z. (1970). “Measurement of Romantic Love”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16, 265–273. https://doi.org/10.1037/h0029841

Sacıhan, D. (2022). “Fenomenoloji Geleneğinde Edmund Husserl”. *Journal of Academic Social Science Studies,* 15(91).

Santore, D. (2008). “Romantic Relationships, Individualism and the Possibility of Togetherness: Seeing Durkheim in Theories of Contemporary Intimacy”. *Sociology,* 42(6), 1200-1217. https://doi.org/10.1177/0038038508096941

Scarantino, A. ve De Sousa, R. (2018). "Emotion.". Stanford Encyclopedia of Philosophy, https://plato.stanford.edu/entries/emotion/ (Erişim tarihi: 08.07.2024).

Scheff, T. J. (1983). “Toward Integration in the Social Psychology of Emotions”. *Annual Review of Sociology,* 333-354. https://doi.org/10.1146/annurev.so.09.080183.002001

Schmid, W. (2021). *Seks Olmayınca | Yeniden Başlama Sanatı Üzerine* (Çev. Tanıl Bora), İletişim Yayınları, İstanbul.

Schultz, J. A. (2006). *Courtly Love, the Love of Courtliness, and the History of Sexuality*. University of Chicago Press, Chicago.

Seçer, H. Ş. (2005). Çalışma Yaşamında Duygular ve Duygusal Emek: Sosyoloji, Psikoloji ve Örgüt Teorisi Açısından Bir Değerlendirme”. *Journal of Social Policy Conferences* (50), 813-834

Sedgwick, E. K. (2008). *Epistemology of the Closet.* Univ of California Press, California.

Sharpless, B. A. (2015). “The Critique of Eros: Freud on Narcissism and the Prospects for Romantic Love”. *Psychodynamic Practice,* 21(3), 210-225. https://doi.org/10.1080/14753634.2015.1040650

Shulman, S., & Connolly, J. (2013). “The Challenge of Romantic Relationships in Emerging Adulthood: Reconceptualization of the Field”. *Emerging Adulthood,* 1(1), 27-39. https://doi.org/10.1177/2167696812467330

Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür.* (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.

Simon, W. ve Gagnon, J. H. (1973). *Sexual Conduct: The Social Sources of Human Sexuality”.* Routledge, New York.

Simon, W., & Gagnon, J. H. (1986). "Sexual Scripts: Permanence and Change". *Archives of Sexual Behavior*, 15, 97-120. https://doi.org/10.1007/BF01542219

Stanley, S. M., & Rhoades, G. K. (2023). "What's the Plan? Cohabitation, Engagement, and Divorce". *Institute for Family Studies*. https://ifstudies.org/ifs-admin/resources/reports/cohabitationreportapr2023-final.pdf

Sternberg, R. J. (1986). "A Triangular Theory of Love". *Psychological Review*, 93, 119-135.

Strand, M. (2015). "The Genesis and Structure of Moral Universalism: Social Justice in Victorian Britain, 1834–1901". *Theory and Society*, 44, 537-573.

Surra, C. A. (1987). "Reasons for Changes in Commitment: Variations by Courtship Type". *Journal of Social and Personal Relationships,* 4(1), 17-33. https://doi.org/10.1177/0265407587041002

Surra, C. A., Boettcher-Burke, T. M., Cottle, N. R., West, A. R., ve Gray, C. R. (2007). "The Treatment of Relationship Status in Research on Dating and Mate Selection". *Journal of Marriage and Family*, 69(1), 207-221. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00354.x

Taş, S., & Günay, E. (2015). "Antik Çağ Toplumlarının Özellikleri, Geleneksel Statüleri ve İktisadi Yapıyı Belirleyen Kurumları". *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 141-166.

TDK. (2024). Aşk. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. https://sozluk.gov.tr (Erişim tarihi:15.05.2024).

Tekindal, M., & Uğuz Arsu, Ş. (2020). "Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme". *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi,* 20(1), 153-172.

Thoits, P. A. (1989). "The Sociology of Emotions". *Annual Review of Sociology*, 317-342. https://doi.org/10.1146/annurev.so.15.080189.001533

Tillman, K. H., Brewster, K. L., ve Holway, G. V. (2019). "Sexual and Romantic Relationships in Young Adulthood". *Annual Review of Sociology*, 45, 133-153. https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073018-022625

Townsend, J. M. (1995). "Sex Without Emotional Involvement: An Evolutionary Interpretation of Sex Differences". *Archives of Sexual Behavior*, 24, 173-206. https://doi.org/10.1007/BF01541580

Turan, S. L. (2021). "Queer Teori ve Aktivist Sanat". *International Journal of Arts and Social Studies,* 4(7), 158-173.

Turner, J. H. (2009). "The Sociology of Emotions: Basic Theoretical Arguments". *Emotion Review,* 1(4), 340-354. https://doi.org/10.1177/1754073909338305

TÜİK. (2024, Mayıs 15). "İstatistiklerle Aile 2023". Türkiye İstatistik Kurumu. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2023-53784

TÜİK. (2024, Şubat 22). "Evlenme ve boşanma istatistikleri, 2023". Türkiye İstatistik Kurumu. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2023-53707

U.S. Census Bureau. (2021). Number, timing, and duration of marriages and divorces: 2016 (Current Population Reports No. P70-167). By Y. Mayol-García, B. Gurrentz, & R. M. Kreider. https://www.census.gov/library/publications/2021/demo/p70-167.html

Urban Dictionary, (Haziran 6, 2007). Hook up. By Balla Foreva. https://www.urbandictionary.com/define.php?term=hookup

User, İ. (2020). "Duyguların Tıbbileştirilmesi". G. Demez, M. Timurturkan, ve C. Ertan (Ed.), *Bedenin Sosyolojisi: Gündelik Hayatın Cisimleşme Deneyimleri, Tıbbileştirme, Dijital Gözetim*. Bağlam Yayınları, İstanbul.74-86.

Uştuk, Ö. G. O. (2016). "Aşk Örüntüleri Üzerine Bir Anlatı Analizi". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 16(3), 59-70. https://doi.org/10.18037/ausbd.390344

Üçer, M. B. (2020). *Orta Sınıfın Utancı: Duygu Sosyolojisi Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Toplumsal Değişme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Van Manen, M. (2007). "Phenomenology of Practice". *Phenomenology & Practice,* 1 (1), 11-30.

Vural, C. (2021). *Aydınlanma Çağı, Modernleşme ve Sosyal Değişme*. Bitirme Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Wade, L. (2017). *American Hookup: The New Culture of Sex on Campus*. WW Norton & Company, New York.

Walcott, H. F. (1994). *Transforming qualitative data: Description, analysis and interpretation*. SAGE Publications, California.

Waller, W. (1937). “The Rating and Dating Complex”. *American sociological review*, 2(5), 727-734. https://doi.org/10.2307/2083825

Warner, M. (1991). “Introduction: Fear of a Queer Planet”. *Social Text,* 3-17.

Weeks, J. (1998). “The Sexual Citizen”. *Theory, Culture & Society*, 15(3-4), 35-52. https://doi.org/10.1177/026327649801500300 3

Wiederman, M. W. (2015). “Sexual Script Theory: Past, Present, and Future”. *Handbook of the Sociology of Sexualities,* 7-22. https://doi.org/10.1007/978-3-319-17341-2_2

Wittig, M. (1992). *The Straight Mind and Other Essays*. Beacon Press, Baston.

Yıldız, E. (2007). “İnsan Duygularına Yeni Bir Yaklaşım: Duygu Sosyolojisi”. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (2), 129-146.

Zijderveld, A. C. (1985). *Soyut Toplum.* (Çev. Cevdet Cerit), Pınar Yayınları, İstanbul.

Zizek, S. (2014, Ekim 9). “Zizek Aşkın Felsefesini Anlatıyor”. [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=azY0rmfr0rk (erişim tarihi 28.05.2024).

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Nihal YALÇIN
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Teğmen Ali Rıza Akıncı Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, 2020 Anadolu Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, 2021
Yabancı Dil / Diller	İngilizce